

Y. Madec, Trelevenez

LOURD

**

Pardounerien

ha Pareansou

**

1858-1908

PRIZ : 15 GWENNEK

— BREST —

Moullerez 4 ru ar C'bastell

1909

IMPRIMATUR :

Corisopili, die 3 Junii 1909.

A. COGNEAU.

Vic. Gén.

LOURD

Pareansou ha Pardouniou

GREAT GANT

A N A O T R. M A D E C

Persoun Trelevenez

BREST

MOULLEREZ RU AR C'HASTELL, 4

—
1909

Evit senti ouz an Tad Santel ar Pab Urban VIII, e tiskleriomp ama e deuz an Iliz, hag hi ebken, gwir da verka petra eo eur burzud, peur ez euz bet great burzudou. Ma komzomp eta euz burzudou el levrig-ma, her greomp varlerc'h ar vedisined, evel ma ra an diud etrezo, ep kaout nag an disterra c'hoant nag an disterra galloud da ziskleria netra en hano ann Iliz.

D'al Lenner

E gallek e vez moulet eb ean levriou nevez divar benn Lourd. Ne c'heller mui goulskoude diskuill netra nevez var Bernadett na var draou Massabiell en amzer ar Gweledigeziou, mes c'hoarvez a ra, eb ean, burzudou e Lourd, setu ma kaver, eb ean ive, skrivanerien d'ho diskleria. Er bloavez tremenet, bloaz ar Jubile roet gant Hon Tad Santel ar Pab Pi X evit trugarekât Doue euz ar grasou en deuz roet d'ar bed, dre zorn an Itroun Varia Lourd hed an hanterkant vloaz diveza-ma, ez euz bet skrivet muioc'h c'hoaz a levriou eget er bloaveziou araog. Al levriou-ze a lavar d'ar bardounerien petra eo Lourd, petra veler eno.

O veza ma 'z euz kalz tud en eskopti Kemper hag o deuz evit ar Verc'hez ar brasa devosion, tud ha ne skuizont morse o lenn eur gentel benag divar benn an Itroun Varia, em euz sonjet kinnig d'ezo eun nebeut kenteliou en eul levrik. Kaout a raint ama eun diverra euz kalz traou great e Lourd abaoue m'eo savet ar pelerinachou.

O veza ma 'z euz hano, meur a vech, el levrik-ma, euz tud ha traou hag a zo hano anezo ive el levr *Itroun Varia Lourd*, e kaver peurlieissa, dioc'htu

goude an hano, eur merk hag a zikouro al lenner da gaout eaz ar gentel el levr. Hag evelse, lenn a rit en *xii^{ed}* kentel eur ger divar benn Gweledigez ar 25 a viz meurz, hag e velit da c'houde (*Itroun Varia Lourd*, pp. 141-151) an dra-ze a verk ez euz hano euz ar Veledigez-se en eneben (*page*) 141 euz an *Itroun Varia Lourd* moulet da genta er bloaz 1904, hag en eneben 151 euz al levr moulet a nevez er bloaz 1905. Ar merkou all roet el levrik a zo evel hema.

Pa lavaran ez euz en eskopti kalz tud devot d'an Itroun Varia Lourd, ne vezo den souezet oc'h va c'hlevet ; mes souezet oun bet o teski peger beo eo an devosion-ze, etouez tud ha n'int ket ker brudet ha ni da veza devot, pell dioc'h eno !

En diveza levr moulet divar benn Massabiell (*Une semaine à Lourdes*, Retté, 1909), eul levr kaer awalc'h, mes re ger, e lenner : « Epad ma » rean va dek leo ha kant evit mont var va zroad » betek Lourd, ec'h en em gaviz en eur bourk tre » var ar meaz. Ha me ha trei en eun davarn, ha » goulenn eun tam benag da zibri. Ne oa nemet ar » plac'h, unan goz, en ti ; lavaret a reaz d'in, goude » beza sellet ouz ar c'hoz reder hentchou ma 'z oan, » ne oa taken da zibri. Azeza rejon, eme Retté, en » eur ziskouez eun nebeut arc'hant. Setu ma lava- » raz an hini goz d'in em befe eun tam benag. Mes » perak, emezi, pa 'z eo gwir oc'h euz arc'hant, ez » it var ho troad e leac'h kemeret karr pe hent- » houarn ? — Me, emezan, a zo o vont da Lourd. »

Penn tenval ar plac'h goz a laoueneaz kerkent, ar beachour a oue servichet d'ezan, evit pemp real

nemet eur gwennek, unan euz ar gwella prejou a c'helfet da gaout var ar meaz.

Hag o veza ma tisklerie d'an oll da be leac'h ez ea, rak Retté, bet prezeger an diaoul e Paris ha tro var dro, n'en deuz ket aon rak he skeud, brema p'eo en em roet da Zoue, e kavaz var he hent meur a zen devot d'an Itroun Varia Lourd. Houma a c'houlenne digantan, gant daelou, pedi evit he mab touellet gant an dud dizoue ; hennez a c'houlenne pedennou evit he verc'h, bet pareet gant ar Ver-c'hez ; eun drede, paour-Job dioc'h an doare, ne gemeraz netra goude beza ententet ouz ar beachour : « an Itroun Varia am faeo, » emezi.

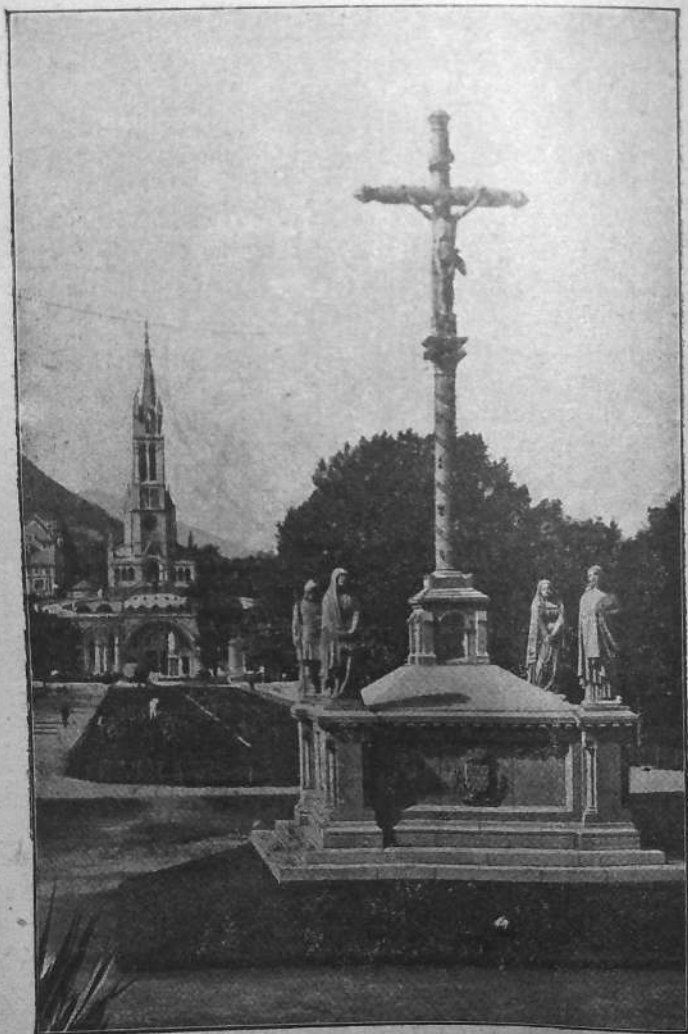
Tud a feiz a zo c'hoaz en hor bro.

Ra zeui ar Ver-c'hez Dinam da rei he bennoz d'an nebeudik kenteliou a zo dastumet ama, eur beleg ne c'houlenn ha ne c'hell klask nemet eun dra : ma vezo ar Vam benniget-se anavezet ha karet muioc'h-mui dre ar bed.

Itroun Varia Lourd, pedit evidomp !

(300 devez induljansou be vech).

Kalvar Breiziz

KENTEL GENTA

Hanoïou oll gariou an hent-houarn etre Landerne ha
Lourd : taol lagad var ar vro dre ma 'z eer

Var Hent Lourd

Kart-
leo | <p>Landerne.</p> <p>11 Dirinon.</p> <p>19 Daoulas.</p> <p>29 Hanvec.</p> <p>41 Quimerc'h.</p> <p>48 Pont-ar-Beuzen.</p> <p>54 Kastellin.</p> <p>67 Kemeneven.</p> | <p>7.000 den. An daolen gaer a zo en iliz a ziskouez d'eomp sant Houardon, kenta patron kear, azezet dispount var eul laouer hag a ia var an dour. Eun eal gallouduz a hench ar vag-se a c'hiz nevez varzu traon Elorn.</p> <p>Etre Hanvec ha Quimerc'h e veler chapel zantel Itroun-Varia Rumeugol. Brema ez euz pevarzek kant vloaz sant Guennole hag ar roue Gralon o deuz great henori eno ar Verc'hez, Mam Doue. Ar bardounerien a gan :</p> <p>Itroun-Varia Rumeugol,
Gwer'hez gallouduz, remed oll, etc.</p> <p>Araok Quimerc'h, an train a ia eur vech dindan an douar.</p> <p>3.800 den. An iliz nevez a zo kaer ; gwelet a reer c'hoaz, oc'h torgen ar c'hastell krenv, iliz koz an Itroun-Varia, savet seiz kant vloaz so. Ar bagou a ia dre ar ster, euz a Vrest d'an Naoned, a dremen dindan pount kaer an hent houarn, demdost da Veil ar Vern.</p> <p>An train a ia diou vech dindan an douar.</p> |
|--------------|--|---|

- 85 **KEMPER.** 20.000 den. Diazezet var diou ster, santelleat gant sant Korantin, sant Alan, sant Alor, brudet gant ar roue Gralon, Laennec, Kemper a zo bet hanvet « ar gaer ». Ar mogerioù krenv he difenne gwechall, o deuz gwelet meur a vrezel ha meur a stourmad.
- 97 *Sant-Yvi.*
- 105 *Rosporden.*
- 109 *Kerrest.*
- 115 *Bannalec.*
- 124 *Mellac.*
- 130 **Kemperle.** An Iliz-veur (katedral) n'eo ket euz ar re vrasa, mes bez' ez eo unan euz ar re goanta zo er Frans.

9.000 den. An iliz vraz, savet en honor da Groaz Santel Hor Zalver, a zo bet stag oc'h eur gouent euz a Urz sant Beneat. Divar Kemperle ez eer en

Eskopti Guened (Morbihan)

- 141 *Gestel.*
- 150 **An Oriant.** 46.000 den. Pors mor evit al listri brezel. Pont kaer. Tud an Oriant a zoug kanv d'ho Fersoun karet, deut da Eskop davidomp-ni.
- 158 *Hennebont.*
- 171 *Landevant.*
- 185 *Alre (Auray).* 6.900 den. Kalz tiez a c'hiz koz enni. Demdost ema ar Chartreuz ha Parc ar Verzerien : eno eo bet fuzuliet gant ar republikaned, en despèt da bep gwir ha lealdet, ar re venn a ioa bet prizouniet hag en em ganne evit o Doue hag o roue (1795).
- 187 *Santes-Anna.* Skeuden ar Zantez benniget a zo savet var an ti-gar, koulz ha var tour an iliz, a veler euz an train araok en em gaout er gar, a gleiz d'an hent-houarn. Eno ema brudelta pelerinach a zo e Breiz-Izel.
- 204 **GUENED (Vannes).** 23.000 den, brasoc'hik eget Kemper, kalz soudardet enni. En iliz-veur ema bez sant Visant Ferrier.
- 215 *Elven.* Er bourk-se e virer, en eur voest arc'hant kaer great seiz kant vloaz so, eun tamik euz koat presiuz Kroaz Hor Zalver benniget.
- 222 *Ar Guir Groaz. (Vraie-Croix)*
- 229 *Questembert.*
- 241 *Malansac.*
- 250 *Sant-Jacut.* Ar gar diveza var douar eskopti Guened, douar paour awalc'h e meur a leac'h.

Eskopti Roazon (Ille-et-Vilaine)

- 258 **Redon.** 7.000 den. Var ribl ar Vilaine, eur ster louz hanvet mad, a dreuz Roazon, a dremen dre gichen Redon hag ar Roc'h-Bernard, araok mont da goll er mor braz. Ar bagou a ia dre zouar (mar geller lavaret ar ger-ze euz eur vag) a ia dre zouar euz a Vrest d'an Naonet, a dremen dre gichen Redon ; eno ez eont diou vech dre zindan an hent houarn.

Eskopti Naoned (Loire-Inférieure)

- 271 *Sevêrac.*
- 275 *Saint-Gildas.*
- 279 *Dreffléac.*
- 286 *Pont-Château.*
- 300 *Savenay.*
- 310 *Cordennais.*
- 316 *St-Etienne-de-Montluc.*
- 324 *Couéron.*
- 329 *Basse-Indre.*
- 324 *Chantenay.*
- » *La Bourse.*
- 339 **AN NAONET (Nantes).** Bro c'houez : koajou, lanneier, yunioù.
- 133.000 den. An drederen vad euz an hent a zo great, 339 kart-leo ; euz an Naonet da Baris ez euz 108 leo, da Vourdel ez euz 95 leo.
- Naonet, kear pinvidik, var ar ster al Loire, 13 leo benag euz ar mor ; al listri brasa a c'hell mont betek enni. En iliz-veur ema bez Fran-sa II, kizellet brao dreist ; eno eo sebeliet ive Lamoricière, ar c'habiten brudet en deuz, e penn e zouaved, difennet Pi IX gwechall. Gwelet a reer a bell tour iliz Sant-Nicolas : 85 metr en deuz. (Tour kreisker Kastell-Paol, an tour dispar, n'en deuz nemed 77 metr, tourioù Kemper 75 ebken). Tostik d'an hent-
- 346 *Vertou.*
- 351 *La Haie Fouassière.*

358 *Le Pallet.*

houarn e veler e kreiz kear an Naonet, ar c'hastell krenv, unan euz ar re vella a c'helfet da velet en horbro: hanvet eo kastell an Dukez Anna. An hent-houarn a dreuz ar ster var eur pont kaer, hir mantruz.

Euz an Naoned betek Bourdell, an train a zo bet renet atao gant paotred ar c'houarnamant, rak ar pennad hent-se a zo bet d'ezho abaoe m'eo savet.

Bro eun den brudet braz, Olivier de Clisson, en deuz renet soudardet ar Frans var d'ebenn an emgann, varlerc'h Gwesclin.

353 *Gorges.*
366 *Clisson.*

Eskopti Luçon (Vendée)

378 *Montaigu.*
388 *L'Herbergement.*
397 *Saint-Denis.*
403 *Belleville.*
416 *La Roche-sur-Yon.*

Diwar an Naoned, e veler gwiennou ama hag ahout, pa vez deiz, eur vech er mare.

14.000 den. Da vare an dispac'h braz (1793), ar gear-ze, dister awalc'h neuze, a oue kazi oll dismantret, rak ar brezel etre Gwenn ha Ruz a renaz ono en he gwasa. Savet gant an Napoleon koz, hag hanvet gant an Napoleon-Vendee, hanvet da c'houde Bourbon-Vendee en amzer ar rouaned, kear a vez great anezhi hirio La Roche-sur-Yon, da lavaret eo, ar Roc'h var ar ster Yon.

E kichen ar gar-ze ez euz bet riskl braz evit ar bardounerien er bloavez 1882. Ho zrain a zo bet tost d'ezhan beza draillet gant eun train all: taolennou a anaoudegez vad d'an Itroun-Varia a veler e Kemper, e Rumengol hag er Folgoat.

Bianoc'h kear eget Kastell-Paol, mes choumet eskopti evelato, abalamour mechans m'euz bet enni eun eskop deut da veza eskop braz da c'houde: Richelieu.

Tour Luçon en deuz 67 metr a hueder.

425 *Nesmy.*

» *Courtesolles.*
437 *Champ-Saint-Père.*

446 *La Bretonnière.*

» *Magnils.*
453 *Luçon.*

» *Sainte-Gemme-Pétrée*
463 *Nalliers.*
469 *Le Langon.*
477 *Velluire.*
481 *Vix.*
489 *L'Île d'Elle.*

Prajeier braz: peuri d'ar chatal.

Eun tamik arsak en em gaout e Marans, an hent-houarn a ia dreist eur ster hanvet ar Sèvre Niorlaise, hag a ra disparti etre eskopti Luçon hag

Eskopti ar Rochelle (Charente-Inférieure)

495 *Marans.*

En hanter 'n hent euz a Lourdes.

503 *Andilly.*

En daou eskopti, Luçon hag ar Rochelle, e vez dastumet ha guerezet kalz c'hoalen. An dour mor a deu da garga lennou bian ha kanoliou great evit kement-se, hag a vez disec'het da c'houde a nebeudou. Berniou c'hoalen a vez gwelet tost d'ar Rochelle.

» *Mouillepie'd.*

512 *Dompierre.*

» *Rompsay.*

519 **LA ROCHELLE.**

34.000 den. Krenva kear o doa ar protestanted en amzer Richelieu; hema a deuz evelkent a benn anezi goude beza he c'helc'het striz epad trizek miz. He mogeriou zo c'hoaz krenv da velet, douvezioù doun o deuz, leun a zour.

525 *Angoulins.*

529 *Chatellaillon.*

» *Le Marouillet.*

540 *St-Laurent de la Prée.*

» *Charras.*

548 **Rochefort.**

An train a red, koulz lavaret, var an aod, e kichen Chatellaillon.

37.000 den. Pors mor evit al listri brezel, var ar ster Charente.

554 *Tonnay.*

» *Cabariot.*

561 *Bords.*

» *L'Hôpiteau.*

571 *Saint-Savinien.*

578 *Taillebourg.*

Heuil a reer epad pell amzer, ar ster hanvet Charente hag a ro he hano da zaou departamant.

Ama eo e trec'haz sant Louis ar Zaozon a ioa deut da zikour darn euz an noblansou braz, savet eneb o roue (1242). Ar Zaozon a c'houne-

» *Le Pontreau.*

nezaz er penn kenta euz an dervez, mes Louis a ziskennaz divar he varc'h, sailla reaz, he gleze noaz, var an enebourien, hag an treac'h a oue d'ezhan.

20.000 den. Tour teo, kuriuz da velet.

Ama emæer tost da gear Cognac, bro ar guin ardant brudeita.

Bet kear grenv guechall. Bro Combes, an den dizakr.

Heuil a reer eur ster vian, ar Seugne.

3.000 den. Peuri kaer : guiniennou bep er mare.

Gar diveza euz eskopti ar Rochelle, da c'houde emæer en

- 588 **Saintes.**
- 594 *Chantiers.*
- 597 *Beillant.*
- 604 *Montis.*
- » *Saint-Seurin.*
- 616 *Pons*
- » *Fléac.*
- 620 *Mosnac-sur-Seugne.*
- » *Clion.*
- 635 **Jonzac**
- 643 *Foullaine-Ozillac.*
- 648 *Tuzéras-Chartuzac.*
- » *Coux.*
- 656 *Montendre.*

Eskopti Bourdel (Gironde)

- 664 *Bussac*
- 673 *Saint-Mariens.*
- 677 *Cavignac.*
- 683 *Gauriaquet.*

Bro baour : koajou pin. Mont a reer var vellât.

Ar vro a zo goloet a viniennou : er bloaveziou mad e vez gwasket, en eskopti Bourdel ebken, unnek gwech daou c'hant mil barrikennad vin. Er Frans a bez e vez great dek pe zaouzek gwech kement all.

Gar hanvet mad, rak gwelet a reer ama pounchou kaer war eur ster vraz lia louz : an Dordogne. Pegen neat eo c'hoennet ar guiniennou !

Eun nebeudik araog en em gaout e Bourdel, an train a ia eur pennadik brao dindan an douar, var 'n ed ouspenn eur c'hart leo. Araok gar Bourdel e treuzer var eur pount kaer ar Garonn, ker melen hag an Dordogne.

- » *Saint-Antoine.*
- 691 *St-André-de-Cubzac.*
- 694 *Cubzac-les-Ponts.*
- 699 *La Grave.*
- 703 *Sainte-Eulalie.*
- » *Bordeaux-Benauge.*

718 **BOURDEL.**

724 *Pessac.*

729 *Gazinet.*

» *Toctoucau.*

736 *Pierroton.*

741 *Croix d'Hins.*

745 *Marchepime.*

751 *Canauley.*

755 *Facture.*

758 *Lamothe.*

770 *Caudos.*

252.000 den. Brasa gar a zo e Frans, marteze, pa vezo hano euz an douar a zo dindanni.

Ama, evel en Naonet, e vez lavaret kenavezo da baotred hentchouhouarn ar c'houarnamant ha d'ho marc'h du, evit kemeret re ar C'hreisdeiz (mid). Kear Bourdel a zo euz ar re vrasa, euz ar re gaera, euz ar re binvidika. An iliz-veur, gant he zaou dour a zo savet 600 vloaz benag a zo. E kreiz kear, demdoet d'ar ster, emæa tour Sant-Mikeal : 105 metr e deuz. Bourdel a zo eur gear a gemverz, he ster a zo doun awalc'h evit al listri brasa, bez' e deuz 1.500 troatad a ledander, he gwin a zo anavezet, brudet hag evet dre ar bed oll. Bourdel a gas er meaz, bep bloaz, dre zour ebken, eb kounta ar pez a za dre an train, tost da 60 bern marc'hadourez, 100 mil lur e pep hini anezo.

Euz a Vourdel betek eskopti Aire, e kaver aliez koajou pin, mes tro var dro d'an tiez ez euz tachennou labouret, gwiniennou enno.

Dour ar gwazennou n'eo mui ken louz.

E Caudos e lavarer kenavo da eskopti Bourdel, emæer o vont en

Eskopti Aire (Landes)

781 *Lugos.*

794 *Ychoux.*

807 *Labouheyre.*

815 *Solférino.*

827 *Morcenx.*

832 *Arjuzanx.*

836 *Arengosc.*

Paoura eskopti a dle beza er Frans, gant he goajou braz, pin ebken enno. Hiniennou euz ar gariou a zo bet savet da lakât koatach en train, ha netra ken.

Ar vro a zo kompez ral, an hentchouarn a ia var eun.

Gar vraz savet e kreiz ar c'hoajou pin.

Ouspenn ar gwez pin, podou bian outo evit reseo ar rousin, e veler

- 843 *Ygos.* gwez all, dero-spouen, diskroc'hennet euz a rezed an douar betek o skalvou kenta. Gant kroc'henn ar gwez-se e vez stoufet ar boutailloù, ha dalc'het rouejou ar besketerien var neun.
- 852 *Saint-Martin d'Oney.* 12.000 den. Kear-benn departamant al Landes.
- 866 **MONT-DE-MARSAN.** ar ster Adour, bian e Tarbes, a zo brazik ama.
- 880 *Grenade-sur-l'Adour.* Kear vian, 3 pe 4.000 den ebars, bodet en dro d'o eskop.
- 889 *Cazères-sur-l'Adour.* Divar Aire ez eer buan en
- 898 **Aire.**

Arc'heskopti Auch (Gers)

- 907 *Barcelone-du-Gers.* Ne joumer nemeur en arc'heskopti-ze, an train a red buan en
- » *Saint-Germé.*
- 913 *Riscle.*

Eskopti Tarbes

a zo Lourd ennan (Hautes-Pyrénées)

- 922 *Castelnau.* An hent-houarn a heuil an Adour, ar vro a vije henvel awalc'h ouz meur a barrez euz a Gerne, panefede ma 'z euz dre ama parkajou mais, ha gwiniennou eur vech en amzer.
- » *Hères.*
- 931 *Caussade.* 26.000 den. Paoura iliz katedral a dle beza er Frans, ar vogeriach a zo great gant pri prat poaz (briques), hag an tour ive. Kear a zo douret gant ar ster Adour, bian evit c'hoaz, mes redet a ra a rezed gant ar ruiou.
- 938 *Maubourguet.* Dioc'htu goude Tarbes e vez great eur briz kempen d'an dillad, klozet mad an traou er panerou, ha dre ma tostaer ouz douar benniget Lourd, ne ehaner da zellet evit gwelet ar groaz tan a bar hed an noz var beg ar Jer. Demvelet a c'heller eur penad an ilizou, ar c'hastell krenv, ha kerkent ar *Magnificat* a laka ar c'halonou da dridal.
- 947 *Vic-Bigorre.*
- 954 *Andrest.*
- 964 **TARBES.**
- 969 *Juillan.*
- 974 *Ossun.*
- 981 *Adé.*

985 *Lourdes!*

Emaomp en em gavet, mil bennoz d'ar Verc'hez Konsevet dinam!

Kastell an Naoned

E leac'h distrei d'ar gear dre ar memez hent, e tistroer avechou dre Zant-Pe ha Pau. Neuze :

A veac'h diblaset euz gar Lourdes, e veler kear a bez ha da c'houde, sklear ha tost, ar Grott benniget a zo bet skuillet enni kement a zaelou a levenez hag a anaoudegez vad. Lavaret a reer eur vech c'hoaz : « Kena » vezo ar c'henta ma c'hellin » hag e c'heulier ar Gav betek Puyoo.

Sant-Pe.

Divar ar gar-ze e vez lavaret kenavezo da eskopti Tarbes, mont a reer en

Eskopti Bayonn (Basses-Pyrénées)

Montaut-Betharram. E Betharram e tirede pardoune-

Dufault.

rien euz a bell, arack m'eo en em ziskouezet ar Verc'hez e Lourd.

Coarraze.

Eun dervez, pell-pell zo abaoe, an dud a velaz eno eun tan braz en eur voden, an tan a flamine, mes ar voden ne oa ket deuet. Ar gristenien a ziredaz, hag a velaz er voden burzuduz skeuden ar Verc'hez gant ar Mabik Jesus var pleg he breac'h. Savet e oue eun iliz, meur a vur ud a oue great gant an Ilroun-Varia eno; hent ar Groaz e Betharram a zo dudiu da velet, great eo gant marbr gwenn kizellet fin. Abaoe m'eo savet pelerinach Lourdes, ez a neubeutoc'h a dud da Vetharram.

Baudreix.

Bezing.

Assat.

PAU.

Lescar.

Artix.

Lacq.

Argagnon.

ORTHEZ.

Baigts.

35.000 den. Kear brudet abalamour d'he ear iac'huz ha d'he c'hastell krenv; enni eo bet ha savet Herri IV, unan euz hor gwella rouaned.

Gwelet hag heuil a reer atao ar Gav.

6.000 den.

Divar ar bourk-se e tec'her euz eskopti Bayonn hag ez eer eu

Eskopti Aire

Puyoo.

Ama e lavarer kenavezo d'ar Gav a zo diskennet en eur gana euz a gichen ar Grott betek dirak kear, hag a 'z a da c'houde da goll d'ar mor braz.

Misson.

11.000 den. Ar re glanv a zeu ama da eva eun dour a vuez.

Mimbaste.

DAX.

Ama eo e bet ganet ha savet ar zant braz-se.

Berceau de S. Vincent de Paul.

An a e teuer da bardouna, a bell goz, en honor d'ar Verc'hez.

Buglose.

Monastère de Buglose.

Ar vro a ioa koant var dro Dax, brema e teu da veza paour.

Laluque.

Fion des Landes.

Morcenx.

Setu ma kavomp an hent on euz great dija: Ra zeui ar Verc'hez Dinam d'hon diouall euz a bep drouk!

An hent var volzion

EIL KENTEL

Prezegen Aotrou 'n Eskop Angers: Ar Verc'hez a zo en em ziskouezet ama, e Lourd; karet a ra ar Frans, ha setu perak hor bro a vevo c'hoaz.

Prezegen var Lourd hag ar Frans

Great gant an Aotrou RUMEAU, eskop Angers, d'an 9 a vis c'houevrer 1908, e Lourd

Visitasti terram, et... multiplicasti locupletare eam.

Deut oc'h da velet an douar-ma, hag ec'h euz he finvidikeat en eun doare burzuduz. (Ps. LXIV 10).

Doue en deuz reizet al lezennou a c'houarn ar bed, en deuz savet tud evit ren he Iliz, a

blij Gantan, bep er mare, merka d'an oll eo Hen, hag Hen ebken, a zo mestr var bep tra. Ha pa deu he-unan da reiza eun dra benag, pa ro da anaout en eun doare dispar e c'halloud hag e vadelez en eur c'horn douar, er Frans eo e vezo.

Etouez an oll draou burzuduz savet gant Doue, netra, var a gredan, n'eo ken anavezet na ker madelezuz hag ar Verc'hez Dinam oc'h en em ziskouez e Grott Massabiell.

Burzud Lourd a zo ar muia brudet, a galz, euz oll burzudou hon amzer ; hanter kant vloaz so e klever hano anezan, hanter kant vloaz so e ra d'ar gristenien, ha pa vefent er penn pella euz ar bed, loc'h eyit dont betek ama.

An amzer, mad da ziskar e peb leac'h, ne ra e Lourd nemet sevel ; gant an amzer, an dud a varv, an tiez a gouez, ar rouanteleziou zo dismantrret ; ama, an traou a zav, a gresk, a gaera atao.

Evit e labour, Doue en doa dibabet eur verc'h a netra, an dud galloudusa o deuz dislavaret ar verc'h, o deuz he hiskinet, he zamallet, he c'hasseat ; ar Grott a zo bet serret, klozet ; ar gristenien tamallet ha kondaounet, ha goulskoude labour Doue a zo bet kaset da benn.

Al labour-ze a zo sklear, anat d'an oll, beobuezeg eo ; ha pa nac'hfac'h eo bet en em ziskouezet ar Verc'hez er Grott, ha pa vefe puluc'het an oll merkou a anaoudegez vad a zo er Grott hag en ilizou e kichen ar Grott, ha pa vefe devet an oll levriou a lavar en oll yezou euz ar bed ar burzudou great gant Doue ama,

ha pa c'helfac'h zoken freuza, terri Lizer an Aotrou Laurence en deuz diskleriet eo bet gwelet ar Verc'hez behniget ama meur a vech, ne c'helloc'h ket evelato nac'h Lourd, nac'h dourn Doue ; rak choum a rai c'hoaz ar burzud sklearra, ar burzud ne c'hell ket beza nac'het : gwelet a reer an dud o tont ama, prosesionou tud euz a bevar c'horn ar bed, var goulen' eur bugel.

Ra zeui ar Verc'hez Dinam da reiza va c'homzou, en tri devez-ma, rak eun henor braz eo pignat er gador dirak kement a eskibien, a veleien, a gristenien, mes eur garg pounner eo ive. Gwerc'hez benniget, ho krouadur oun, deuit d'am zikour.

An Doue a reiz pep tra en env ha var an douar, gant nerz ha dousder, a glask e c'hloar en e oll oberou ; e furnez hag e c'halloud a vez anavezet eaz, mes e vadelez a vez gwelet easoc'h c'hoaz, pa zonjer mad en oberou an Oll C'halloudeg.

Brema ez euz hanter kant vloaz, d'an 11 a viz c'houevreur 1858, ar Verc'hez en em ziskouezaz dirak Grott ar Gav da Vernadett Soubirous, a ioa dibabet gant Doue da ziskleria d'an dud mennoziou an Oll C'halloudeg : ar Verc'hez a ioa skeduz, leun a c'hloar.

Dont a rea a berz Doue, a berz an Hini en deuz an oll gened, an oll furnez, an oll vadelez ; dont a rea mechans evit mennoziou huel, mennoziou kuzet.

Petra oa ar mennoziou-ze ?

C'hoant am euz en derveziou-ma, diskleria d'eoc'h, e kement ha ma c'hellin hen ober, me bian ha dister, diskleria d'eoc'h sonjou Doue en oberou Lourd.

I

N'ema ket em zonz displega dirazoc'h, hini hag hini, an trivac'h devez m'e deuz gwelet Bernadett ar Verc'hez, ne glaskin ket zoken merka d'eoc'h e berr gomzou peger gwirion eo bet ar gweledigeziou-ze.

Kement den en deuz an disterra anaoudegez euz a Lourd, en deuz kavet e levriou kaer, skrivet en e yez, n'euz fors euz a be leac'h eo, ar peb brasa euz ar burzudou-ze. Ha ma 'z euz tud difeiz, hag o deuz klasket nac'h burzudou Lourd, o deuz klasket mouga sklerijen gaer ar virionez, e deuz, a drugare Doue, kavet tud gwest da respount d'ezho, kristenien hag o deuz dislavaret ar gevier livet gant an dud dizoue, kristenien hag o deuz great d'ar virionez para splamm ha skeduz var burzudou Lourd. Ne aslavarin ket ama kement a gavoc'h el levriou-ze, mes a-unan gantho e tisklerian :

Ia, ar Verc'hez Dinam a zo prijet ganti en em ziskouez ama ; mouzc'hoarzin e deuz great, komz d'ar plac'hik eüruz ; diskleriet e deuz d'ezi traou hag a ioa eviti, hag eviti ebken ; roet e deuz d'ezi urziou, great e deuz d'ezi goulennou ha promessaou ; her c'hredi a ran.

Kredi a ran, rak ar c'hrouadur a ioa re eün evit liva gevier.

Kredi a ran, rak pa velan pegen dister oa ar verc'hik-se, ha peger kaer eo al labour great, eo red mad anzaou : dourn Doue a zo ama.

Kredi a ran ger ar c'hrouadur pa lavar : gwelet a ran, rak ar burzudou a verk eo gwirion he c'homzou. Sklerijen ar c'houlouen goar a zav hed eur c'hart heur etre he bizied eb ho devi ; an eienen burzuduz a zinkl euz korn ar Grott ha ne zizec'ho ket ; ar pareansou eb niver a vez great en dour-ze, dour dinerz dreizan he-unan.

Kredi a ran gant ar Pabet braz a zo bet azezet var Gador Sant Per :

Pi IX, Leon XIII, Pi X ; diskleriet o deuz, e kement ha ma c'hellent hen ober, e kredent a greiz kalon.

Kredi a ran gant an daou vil eskop, gant ar veleien, kant ha kant mil all anezo, a zo deut ama euz an oll broiou da zaoulina humbl dirak ar Grott.

Kredi a ran gant an tri mil medisin, lod anezho desket dreist an oll, hag o deuz anzavet ne gaver en o levriou louzou ebet da barea ar re glanv evel ma reer ama.

Kredi a ran gant ar bobladou tud, millionou ha millionou all anezho, diredet ama euz a bevar c'horn ar bed, euz ar Frans dreist oll, evit kana gloar d'ar Verc'hez Dinam, pokat var ar roc'h d'he roudou benniget ; deut ama da ziskleria o feiz, da lavaret o c'heuz d'o fec'hejou,

o esperans er Verc'hez madelezuz, ha da gana a greiz kalon kantik kaer ar garantez.

II

Ar Verc'hez e deuz eta diskouezet he gloar da Vernadet Lourd, ha kenteliet anezi, mes perak ar Verc'hez Dinam, Mam Doue, e deuz choazet ar Frans kentoc'h eget ar broiou all ?

D'ar goulenn-ze ne c'heller rei nemet eur respount : abalamour ar Frans a zo bro ar Verc'hez.

Er bloaz 1830, ar Verc'hez benniget e doa diskouezet he gloar d'eur plac'h yaouank en eur gouent euz a Baris, Katharin Labouré, deut da veza leanez divezatoc'h. Katharin, var urz ar Verc'hez, a reaz ober eur vetalen hanvet ar vetalen burzuduz, hag a zo skrivet varni : « O Mari konsevet Dinam, pedit evidomp-ni en » em erbed ouzoc'h. »

Er bloaz 1836, Mari, alvokadez ar bec'herien, e doa great da Aotrou Persoun Itroun Varia ar Gounidou (N.-D. des Victoires), konsakri e barrez d'he C'halon Dinam.

Dek vloaz divezatoc'h, e miz gwengolo 1846, e doa diskleriet he mennoziou da zaou grouadur, Maximin ha Melanie, var Menez ar Zalett.

E Lourd, daouzek vloaz goude, e Pontmain divezatoc'h e'hoaz, ema o peurober he labour. Perak eo er Frans e teu atao ?

Perak ?

O Gwerc'hez Dinam, mam dener ha madelezuz, hor c'haret a rit pa ne reomp nemet ober poan d'eoc'h, ho madelez d'eoc'h-hu a zo brasoc'h eget oll fallagriez an dud, c'hoant oc'h euz d'hor savetei adarre, d'hor savetei eur vech muioc'h.

Brema ez euz hanter kant vloaz, pa deuz ar Verc'hez d'ober eur zell var Lourd, e pe stad edo ar Frans ?

Ar Frans a ioa kaer ha pinvidik, an dud en hor bro a veve eaz, mes eur c'halz a ioa dija var nez ankounac'hat Doue. An digristenien a ioa o stigma o rouejou evit sevel er c'hargou, laerez ar galloud ha moug ar feiz. Ar re a ioa neuze e penn ar Frans o doa aon razo. Ha mevellien an diaoul, kasouni an ifern en o c'halouneb Jesus-Christ, mevellien an diaoul evit gellout moug karantez Doue en hor bro, e doa betek neuze kaset sklerijen gaer ar feiz a bell hag a dost, a lavaraz : « Distaga raimp » euz an Iliz an dud desket hag an dud dizesk. » Distaga raimp an dud desket en eur rei » d'ezho da gredi eo gwest an den gant e » skiant, gant e ententamant, da reiza e vuez, » eb sonjal e Doue, eb anzaio anezan ; d'an dud » dizesk e lavarimp n'euz ken buez nemet » houma, n'euz netra da veza kredet euz an oll » draou a vez embannet divar benn ar vuez da » zont. »

An dud dizoue a gasaz o mennoziou da benn, hag e teuaz da vir evit hor bro ar c'hlemmou great gant Doue dre c'hinou ar prophet Isai :

« Bez' em boa bugale hag a garen dreist ar re
» all, ho maget em boa, eur renk huel am boa
» roet d'ezo — *filios enutrivivi et exaltavi* —
» hag hi o deuz va disprijet — *ipsi autem spre-*
» *verunt me.* — Va dilezet o deuz en despet
» d'am madeleziou evito, — *dereliquerunt Do-*
» *minum* — troet o deuz kein d'in — *abalienati*
» *sunt retrorsum.*

» Lod anezo, c'houezet gant ar falz deska-
» durez, o deuz blasphemet va Aviel, savet
» lavarou an den dreist va c'homzou, nac'het
» ar vuez da zont, breset dindan ho zreid kroaz
» va Mab Jesus ; lod all, an dud dizesk ha
» dister, o deuz kredet ar falz doktored, klasket
» o deuz var an douar an eürusdet en eaza-
» manchou a gaver en hon amzer, he c'hlasket
» o deuz dreist oll er blijadureziou fall, hag o
» buez diroll a zo eur blasphem eneb Doue :
» — *blasphemaverunt Sanctum Israel.* »

Ha siouaz ! fallagriez ar Frans a zo eat var
gresk, anzao a dleer eo dija brein betek mel he
eskern.

Petra rai Doue, va breudeur kristen ? Petra
rai ! Ha puluc'ha rai an dud diskiant a zav en
he eneb ?

Nan, n'her grai ket ; ger e drugarez a vezo
klevet dreist mouez e justis. Savit ho taoulagad
ha sellit, selaouit ha klevit ; ar Verc'hez Dinam
e deuz tenerreat eur vech c'hoaz kalon he Mab.
An envou a zo gour-zigoret, hi, ar Vam a dru-
garez, a zisken, n'o pezet aon ebet ; ne deu ket
d'hor skei, mes da rei d'eomp ar gwir sklerijen,
d'hon lakât var an hent mad.

III

« Me eo ar Gonseption Dinam » eme an
Itroun o respount da c'houlén ar verc'hik. « Me
» eo ar Gonseption Dinam » : petra lavar ar
ger-ze ?

Pevar bloaz araok, Pie IX en doa diskleriet,
en hano an Iliz Santel, eo bet konsevet ar
Verc'hez Gloriz Vari eb ar pec'hed orijinel. Ar
Verc'hez a deu he-unan, o kemeret an hano-ze,
da verka e kaver mad er baradoz komz Vikel
Jesus-Christ var an douar.

Mes er ger-ze, « Me eo ar Gonseption Dinam »,
pa vez poezet mad, e kaver kalz gwirioneziou.

« Me eo ar Gonseption Dinam », da lavaret
eo, ar pec'hed orijinel a zo anezhan, n'euz
nemedon hag a vefe, dre c'hras Doue, choumet
atao disklabez.

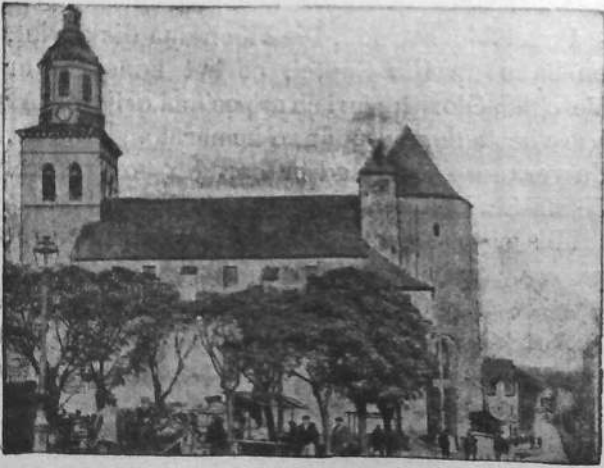
« Me eo ar Gonseption Dinam », da lavaret
eo : an den a zo kouezet dre bec'hed hon tad
kenta Adam, Mab Doue a zo en em c'hreat den
evit beza hor Zalver, hon dasprener.

« Me eo ar Gonseption Dinam », da lavaret
eo, an Aviel a zo gwirion, dont a ra d'eomp a
berz Doue, red eo d'eomp diouall rak ar pec'hed,
ha beva er zantelez.

Pa deu eta an Itroun Varia da ziskleria eo
bet konsevet Dinam, e teu er memez amzer, ha
gant ar ger-ze ebken, da ziskleria eur c'halz
euz gwirioneziou ar relijion gristen, rak ar
Gonseption Dinam a zo eun dalc'h etre an oll

gwirioneziou, er ger-ze e kavomp gwirionez ar vuez dreist natur.

Deuit 'ta brema, c'houi a zo gallouduz er bed, deuit gant ar galloud oc'h euz da gaout ar verc'h dizesk-se, Bernadett ; deuit d'he luia

Hiz parrez Lourd en amzer Bernadett

dre ho finesaou ; grit d'ezi lentât dre ho kour-drouzou, pe zemplât dre ho promesaou flour ; kaer o pezo, koll a reoc'h ganti, anavezet e vezo eo gwir he lavarou, ha gwir penn da benn.

Deuit da gaea var dro ar Grott ha var ribl ar Gav ; mirit, mar gellit, oc'h an dud da dostât ; ho kalloud, ho tifenn ne bado nemet eun amzer, ne c'heller ket kaea pell eneb Doue.

Deuit d'ho tro, tud c'houezet gant ho teskadurez, ha ne fell d'eoc'h kredi nemet an traou

a'ententit, deuit da anzaoc'h bet faziet betek hen, stouit eveldomp-ni kristenien, dirak ar Verc'hez benniget, selaouit he mouez pa lavar deoc'h : « Ma ne gredit ket var va ger, kredit da » viana o velet an oberou burzuduz a ra Doue, » hanter-kant vloaz so, ama, dre va dourn ; kre- » dit, rak ama, evel ma tiskleriaz eun dervez » eskop braz Angers, an Aotrou Freppel, ar » burzud ne baouez ket, ema atao o ren. — Si » *mihi non vultis credere, operibus credite.* »

IV

C'houi lavaro marteze : « Mes perak e teuit » d'ober hano euz ar skoazel e deuz roet d'eomp » ar Verc'hez ? Daoust hag an traou ne 'z eont ket » falloc'heget biskoaz evit ar gristenien Daoust » ha n'eo ket eur rann galoun, hirio, beza kris- » ten katolik ? Ema an Ilizo vont da goll. »

Gwir eo, hor Breudeur ker, ha goulskoude hel lavaret a ran c'hoaz, skoazellet oump gant galloud ha madelez ar Verc'hez Vari.

Ah ! ententit mad, sonjezonou Doue n'int ket sonjezonou an den, hor furnez a zo bian, hor furnez n'eo netra e kenver he hini, ha pa vez hano euz ar Frans hor bro, an Oll C'halloudeg a ra traou souezuz. Aliez a vech, pa gave d'an dud e oa ar Frans o vont d'an traon, e lennomp en historiou koz eo bet savet gant Doue, en deuz roet d'ezi eur gloar nevez, lakeat anezi adarre e penn ar boblou da sklerijenna ar bed.

Hirio, pa lavar hiniennou ema ar Frans o

vont da goll, daoust ha Doue n'ema ket dija oc'h adsevel anezhi ?

Hag eveseat oc'h euz, c'houi, ouz al labour a zo bet great abaoe lezen an disparti, al lezenze savet evit freuza ha distruja an oll draou ?

Epad ma tiskaret skoliou kristen ha kouenchou, ma laeret ar presbitaliou ha leveou an ilizou, ma klasket gwaska e pep doare ar gristenien, petra zo c'hoarvezet ? Daoust ha meur a gristen n'int ket bet dihunet ? Meur a hini, choumet re lent, re aonik betek hen, a zo hardiseat, a zo en em glevet ; kalz anezo a zo en em vodet, a zo savet da zifenn gwiriou an oll gristenien, hag ar bed en deuz gwelet eo beo c'hoaz ar feiz e kalon eur c'halz euz ar Fransizien.

Daoust hag an Iliz ne vezo ket, er Frans, kaeroc'h ha startoc'h goude ma vezo tremenet ar barr amzer fall ? Sevel a rai kristenien nevez, nebeutoc'h e vezo anezo marteze, mes bez' e vezint c'houekoc'h, kalounekoc'h, guelloc'h reizet ; muioc'h a vuez o devezo, muioc'h a skouer vad a roint.

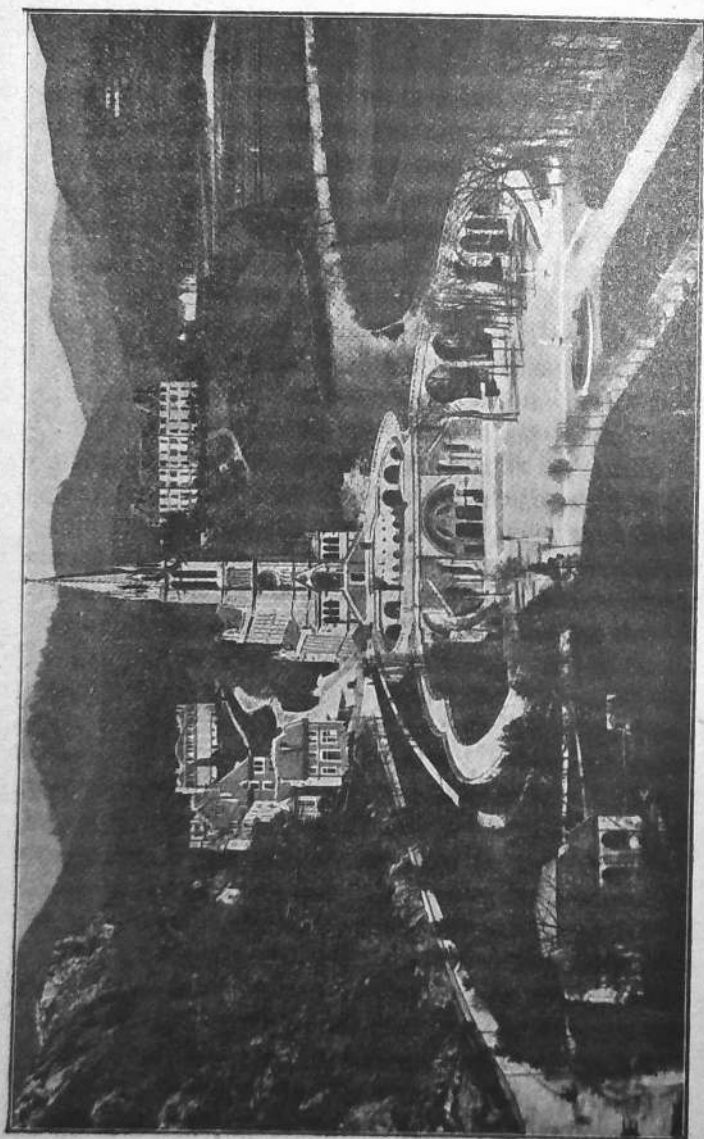
Ia, kredi a ran ema dourn Doue en oll draouze, ha Lourd eo en deuz starteat ar gristenien, a zo bet er penn araok evit difenn ar feiz en hor bro. Ama eo e deut, epad an hanterkant vloaz diveza-ma, ar gwella kristenien euz ar Frans, da c'houlen sklerijen ha nerz : deac'h e tifennent o feiz, vare'hoaz e c'hellint rei d'hor paour-keaz bro eur rum vad a dud d'he savetei.

Nan, o Gwerc'hez Santel, n'oc'h euz ket bet kement a garantez evit ar Frans, n'oc'h ket

deut gant kement a drugarez daveti evit he dilezel da c'houde ; nan, ne c'hell ket mont da goll ! Kredi a reomp ennoc'h, fizians or beuz ennoc'h, ha goulaoui a rai, abred pe zivezad, an dervez m'o devezo ar re vad kinniget da Zoue dre ho taouarn awalc'h a veritou, a beden-nou, a binijennou, a boaniou evit ma teui Doue da lakât ar feiz hag an urz da ren-adarre en hon touez.

Neuze ar Frans, laouen hag henoret, a gano, Gwerc'hez Santel, ho kantik kaer deoc'h-hu. Kana rai a greiz kalon ar *Magnificat*, lavaret a rai ganeoc'h : « *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ* », va ene a rent henor da Zoue, abalamour m'en deuz sellet ouz he zervicherez paour ha dister etouez ar broiou ; « *fecit mihi magna qui potens est* », an Oll C'halloudêg en deuz, evit va zével, great traou burzuduz.

Hag e kendalc'hoc'h gant ar c'hantik : « *Et misericordia ejus a progenie in progenies.* » Trugarez an Aotrou a vezo anavezet ha kanet euz an eil rum d'egile, rak ar Frans, savet a nevez e pen ar broiou kristen, a zalc'ho mad da sklerijen ar feiz, hag a gaso ar sklerijen gaer-ze d'ar broiou azezet e tenvlijen hag e skeud ar maro. Hor bro a vezo pobl Doue evel m'eo bet Israel gwechall, rak lavaret e vezo d'ezhi komzou Hor Zalver divar benn Mari-Madalen : « *Remissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum* » ; kalz pec'hejou a zo bet pardounet d'ezi, abalamour m'eo bet braz he c'harantez.

TREDE KENTEL

Hano zo bet da zerra ar Grott. Tri mil medisin a lavar ne dleer ket miret ouz ar re glanv da vont da glask ar pareans.

Peger gwir eo komzou an Aotrou 'n Eskop !
 Eun nebeut bloaveziou araok Gweledigeziou (*Apparitions*) ar Verc'hez e Lourd, eur juzeo, Crémieux, en doa lavaret d'e genvroiz : « Ar » c'hazetennou, setu aze hon labour. Ne dal » ket ar boan, a hent all, sellet oc'h netra : an » arc'hant, an honor n'int netra ; an hini a vezo » ar c'hazetennou d'ezan, hennez en devezo » an traou all, an oll draou all. »

Hag ar re fall, an dud dizoue, o deuz poaniet da zenti ouz Crémieux. En amzer Bernadett e oa eun nebeudik brao a c'hazetennou fall, eat int atao var gresk abaoue, skignet o deuz ar falla kenteliou e sperejou ar peb brasa euz tud hor bro. Hag ar c'hazetennou fall-ze, al levriou o deuz mouget a nebeudou ar feiz e kalon meur a hini ; kristenien all hanter gollet gant al levriou a zo bet peur gollet gant ar skoueriou fall, gant kenteliou an dud dizoue ; peur gollet gant an eazamanchou a gaver en hon amzer

evit ren eür vuez a blijadur, trei kein d'ar relijion.

Ha dre ma eo eat ar feiz var vianât, var denvallât, ar vistri skol difeiz, ar vestrezet skol dizoue a zo deut, hag ar yaouankiz savet ganto ne deuz mui na feiz na reiz. Hag an dud a benn a zo spountet o velet pegement a dud yaouank a vez hirio kavet etouez al laeroun, ar vuntrerien, ar gwasas torfetourien.

Hag ar Verc'hez, rouanez ar Frans, rak ar re goz o doa konsakret ar Frans da Vari, ar Verc'hez a vele ervad e oa he bro e riskl da zilezel, gant an amzer, servich an Aotrou Doue. Ia, ar Frans, bet betek hen e penn ar boblou katolik, ar boblou kristen ; ar Franz e deuz trec'het ar Mahometaned, dalc'het penn d'ar brotestanted, kaset sklerijen ar feiz d'an dud gouez ; ar Frans a ioa e riskl da velet sklerijen ar feiz mouget enni gant an amzer.

En he c'harantez evidomp, ar Verc'hez e deuz neuze roet d'hor bro garet Lourd, hag an dour burzuduz. Eno ar burzudou a vez renevezet eb ehan ; eno kement den a zo var nez beza dallet gant falz kenteliou ar bed, a gavo, mar kar, eur gwir sklerijen ; eno eo eaz anaout ez euz hueloc'h eget an den eur rener, mestr ar yec'hed hag ar c'hlenved, mestr ar vuez hag ar maro.

Da zeiz braz ar varn ziveza e vezo anavezet pegement a dud o deuz kavet e dour ar Grott eun didorr en o foaniou pe zoken ar barans evit atao ; n'euz ket an hanter, na tost, euz an

dud pareet hag a 'z afe da ziskleria d'ar vedisined o deuz kavet ar yec'hed e Lourd. Ha ma 'z euz kalz hag a zo gwelleat, soupleat o izili eno, ez euz dreist oll eneou hag a gav eno ar pare. Nag a dud a zo eat da Lourd eb nemeur a feiz, kaledet o c'halon gant eun tech fall, tud hag a vernie pec'hed var bec'hed, bloaveziou a ioa ; distroet int d'ar gear gant eur feiz krenv, diveac'hiet o c'houstians euz kement tra ho gwaske.

Nag a dud ha n'o doa nemet eun hanter-feiz, a grede re vuan meur a hini euz a lavarou an dud fall, hag o deuz kavet e Lourd ar gwir sklerijen ! Eur garantez ker birvidik a ren eno etre an oll dud, paour ha pinvidik, noblansou braz ha tudigou dister, tud desket ha tud azen, ma vez tenerreat ar galon o velet kement-se, ha ma teu eun den da gredi startoc'h e karantez Doue evit an dud.

Ar Frans, choazet gant ar Verc'hez evit disklaria d'an dud ar c'henteliou e doa resevet Bernadett, ar Frans e deuz savet huel awalc'h he mouez evit beza klevet dre ar bed oll. N'euz bro ebet brema, ha ne vefe ket anavezet Lourd enni, n'euz yez ebet ha ne vefe ket hano enni euz an Itroun Varia Lourd. Parreziou, ilizou, chapelioù a zo konsakret d'ar Verc'hez dindan an hano-ze e pevar c'horn ar bed.

Ar vad great e Lourd a zo ker braz, m'en deuz klasket an diaoul, meur a vech, miret na vije anavezet.

Lenn a c'heller el leor Itroun Varia Lourd

(p. 69-75), e klevaz Bernadett eur vouez skiltr o youc'hal d'ezi euz ar Grott : « Tec'h kuit, kea » kuit ! » Ar vouez-se a dlie beza mouez an diaoul o klask spounta ar vere'hik.

Divezatoc'h ar pennoù braz, poulzet gant an ærouant, a reaz serra ar Grott, en amzer Jacomet. An oll a c'hoar ervad e oue treac'h ar Vere'hez, en desped da oll ardou ha finesaou androuk-spered : ar Grott a oue digoret a nevez.

En hon amzer zoken, er bloaz 1906, an diaoul en deuz klasket adarre dont a benn euz e daol. Er penn kenta euz ar bloavez-se, ar c'hazetennoù fall a lavaraz : « Lourd a zo eur riskl evit » hor bro. Mont a ra di tud klanv euz a bep » pobl, lod anezho a dreuz ar Frans ; m'o deuz » klenvejou speguz, ec'h adint ar c'hlenved dre » ma 'z aint. Ouzpenn-ze, e Lourd ar re glanv » a vez soubet en dour ; an dour-ze a joum eta » sklabezët, gwest da rei ar gwsa klenvejou » d'ar re a vez soubet da ziveza ebarz. Red eo » miret ouz ar pelerinachou da vont da Lourd, » red eo prena evit atao dor ar pinsinou. »

Eur skrivaniar, Jean de Bonnefon, bet kristen da genta ha troet hirio gant an dud difeiz, a skrive etretant da vedisined ar Frans, hag a c'houlenne diganto : « Daoust ha ne vefe ket » mad, a gav d'eoc'h, serra ar pinsinou evit » miret ouz ar c'hlenvejou speguz d'en em » skigna ? » He lizer a oue kaset d'an oll medisined gwitibunan.

Mes kerkent ha ma oue hano da zerra Lourd, ar re vad a zihunaz. An doktor Vincent, euz a

Lyon, bet e penn medisined eun hospital braz, a skrivaz, hen ive, d'an oll vedisined evit goulenn ho ali var gement-se. An oll dud a gemverz euz a Lourd, kristen ha digristen, a ziskleriaz hag a zinaz buan n'euz riskl ebet evit gwelet ar re glanv o vont da Vassabiell, oll vedisined kear a skrivaz dioc'htu ganto.

An Aotrou Vincent a resevaz respount digant eun tri mil medisin benag, oll e lavarent : « N'euz riskl ebet o laoskel ar re glanv da vont » da Lourd da glask ar yec'hed. »

« Da zonjal, eme unan euz medisined braz » Paris, miret na vefe riskl ebet evit ar re » yac'h da baka klenved ar re glanv, e vefe red » serra an oll hospitaliou, difenn ouz an dud » d'en em voda en theatr, ha diskar an hanter » euz kear Baris. »

Eur medisin all a respounte : « Lavaret a » reer e tlefe ar re a voalc'h ar re glanv e » Lourd, nettât bevech ar pinsin, mes daoust » hag ober a reer kement-se e lennou an dour » a vuez, e Vichy, e Barèges hag el leac'hiou » all, a vez ker stank ar re glanv enno ? N'her » greer ket, ne vezont ket neteat. »

E Lourd ar pinsinou a vez gwalc'het mad dreist, diou vech bemdez : da greisdeiz ha dioc'h ar pardaez. Ma vefe red gwalc'hi al lennou bevech, ne c'helfet ket diskenn an dekved euz ar re glanv er pinsinou.

Ar medisin-ze a lavare c'hoaz : « Tud so hag » a gav diez var o meno, gwelet ar re glanv o » treuzi ar Frans en hent houarn evit mont da

» glask ar pare d'ar Grott, mes daoust hag ar
» re glanv, var an digarez-se, a vezo red d'ezo
» choum er gear da vervel gant o foan ? Ha
» rebechou a reoc'h d'ar re glanv a ia a bell da
» velet eur medisin brudet, pe da glask ar pare
» d'an dour a vuez ? Ha miret a reoc'h outo da
» bignat en train, da zevel en eur vag e mesk
» an dud all ? »

Ma n'her greer ket evit al leac'hiou all, perak
her grafet evit Lourd ?

Evit ar vosen ebken e vez great kement-se.
Ar c'hlenved-se a zo ken speguz, ma laka e
riskl euz o buez parreziadou tud a bez, setu
perak an den klanv a vez dalc'het kloz er gear.

« Pell zo, eme eur medisin euz a gear Poi-
» tiers, emañ var dro ar re glanv, pell zo e
» velan bep bloaz meur a drain euz peleri-
» nachou Paris o tremen dre ama, mes biskoaz
» n'euz bet muioc'h a dud klanv e kear da
» c'houde. Perak neuze e klasker miret ouz an
» dud ankeniet da vont betek ar Grott ? »

Ne c'heller rei respount ebet da gement-se.

Klevet a reoc'h marteze sperejou diez a dud
o lavaret : « Ar re doc'hor da viana, hag an
» dud a zo klanv-braz, ne dlefent ket mont euz
» a bell da Lourd, mervel a raint buanoc'h,
» ma ne dremenont ket en hent. »

An Aotrou Lemièr, a ra skol d'ar vedisined
yaouank e Lill, a respount : « Gwelet a reer
» avechou ar re glanv o simplât gant ar
» veach, ha n'eo ket souez : skuizuz eo. Peur-
» liesa evelato, ar Verc'hez a ro grasou d'ar re

» glanv, ober a c'hellont, eb re a skuisder, ar
» veach, n'euz fors pegen tenn eo. »

E miz gouere 1908, hiniennou euz a bardou-
nerien Kemper o deuz anavezet gwirionez
ar c'homzou-ze. Eur plac'h yaouank euz a
Landivisiau, klanv braz pell a ioa, a ioa eat e
pelerinach da Lourd gant tud an eskopti. En
despet d'he c'hlenved, e c'heuliaz penn da benn
ar re all, en em voalc'hi a c'hellaz zoken en
dour burzuduz. An dud o doa truez outi rak
eaz oa gwelet peger klanv edo, mes hi a iea
atao kalounek. Daou pe dri devez goude ma
oue distroet d'ar gear, eal ar maro a deuz d'he
c'herc'hat.

Daoust ha n'eo ket kement-se eur c'hras
kaer a berz Doue ! Pelerinach Lourd, great
gant devosion, a dal tost kement hag eur
retred. Medisin Lill a lavar c'hoaz : « Avechou
» ar Verc'hez a ra kaeroc'h, renta ra d'an hini
» klanv ar yec'hed. Ha miret a c'heller na 'z
» afe an den gwasket da glask ar pare ? Nan.

» Medisined an hospitaliou, emezan c'hoaz,
» a zo diskrapul, kalz muioc'h eget-se. Dont a
» ra eun den klanv d'ho c'haout, n'en deuz mui
» nemet eun nebeut sizuniou, pe da hirra eun
» nebeut miziou da veva. Ar medisin a lavar :
» Trouc'ha, flencha zo red ; dioc'h ma vezo, e
» c'hellin marteze dic'hrienna ar boan, ar
» c'hlenved ; ar pare a c'hell dont varlerc'h va
» c'hanived. Unan var zek, pe unan var gant
» ebken a vez pareet euz ar c'hlenved-se :
» anzaou a ran ouzoc'h ar virionez. — Ar medisin

» hag ar gerent a c'hoar ervad ma ne 'z a ket
» mad an traou, an hini klanv a varvo buanoc'h ;
» he alia reont evelato da laoskel ar medisin
» da labourat varnan, ha mad a reont.

» E Lourd, emezan, ez euz kalz nebeutoc'h
» a riskl da voasât, fizians da barea a zo eno
» ive, hag e fell d'eoc'h miret ouz ar re glanv
» da vont di ! »

Kerkent ha ma oue menek da zerra ar Grott, kazeten gristen Lourd a voullaz skeuden an tri garr kaer (*wagon-hôpital*) a gas bep bloaz, dre an hent-houarn, tud klanv ar Belgique da Lourd, hag a c'houlennaz e pe leac'h e c'heller beachi ker skanv ha ken distrouns hag enno. Koustet int bet o zri 78,000 lur.

Etouez an tri mil medisin o deuz skrivet d'an doktor Vincent emaint a du gantan, ha ne dleer ket serra ar Grott, ez euz meur a hini anavezet etouez ar re wizieka, ar re vrudetta euz hon amzer, pa 'z eo gwir pemp ha tri-ugent anezo, da nebeuta, a zo karget d'ober skol d'ar vedisined all.

Hanoiou ar vedisined o deuz respountet ne dleer ket serra Grott Lourd, ne dleer ket mouga an elfennik esperans a zo e kalon ar c'hlanvour, an hanoiou-ze a zo bet kaset oll d'an Aotrou Boissarie, medisin braz ar pelerinachou ; eüruz eo eur c'hristen o lenn an hanoiou-ze. Pa velaz an dud dizoue e save kement a vedisined, ha kement a dud all da zifenn ar Grott, ec'h ehanjont da glask trabas.

An dud difeiz o deffe c'hoant da stanka pin-

sinou an dour burzuduz, mes n'eo ket eno ebken eo e vez great pareansou. Nag a bed a zo bet pareet dirak skeuden an Itroun Varia er Grott, pe c'hoaz epad m'edont o reseo ar gomunion zantel ; Celest Roger, euz an Naonet, Jean-Mari Moullec, euz a Vrest, a zo bet pareet epad ma reant Hent ar Groaz var ar menez, unan all a zo bet rentet yac'h p'edo dirak skeuden ar Verc'hez a zo e kichen dor an hospital. Ped ha ped all a zo bet pareet en iliz ar Rozera ; en eur vont da Lourd, pe en distro, er gear zoken ; ped kant a zo bet saveteat epad prose-sion ar Zakramant, meulet ra vezo ! Red mad eo hen anzav : ar Verc'hez trugarezuz a ro ar pare e Lourd pa blij ganti, d'ar re a blij d'ezi, hag el leac'h ma plij ganti.

KENTEL IV

Lourd hag ar vedisined : darn a gred, an darn vrasa anezo ne gredont ket : Bernheim, Charcot, Vander Elst, Boissarie. Ne c'heller ket nac'h hiniennou euz ar pareansou : Gargam, Rudder, Marie Bailly.

E gwirionez, ne vefe ket eaz serra hirio Grott Lourd. Kaout a reer c'hoaz tud divezad, tud digristen hag a lavar pa gomzer euz a viraklou Lourd : « N'ez int nemet ardou devodezet, ha » netra ken, n'int anavezet na gant ar vedisined, na gant an dud a benn. » Eur c'halz

euz an dud a gomz evelse, a nac'h ar pareansou, lod anezo dre gasouni ouz ar feiz, lod all dre leziregez, eb beza klasket anaout ar virionez.

Kant ha mil euz ar pareansou great e Lourd a zo bet studiet, meur a vech zoken, gant medisined. Ar re o deuz lennet unan pe unan euz levriou pareansou Lourd a c'hoar kement-se mad dreist. Ha c'hoant oc'h euz da anaout unan euz an diveza pareansou ? Selaouit :

Alphons Alliaume, den yaouank euz Falaise (Orne), 27 vloaz, mevel gant eun tiek hanvet Baloud, a velaz d'an 20 a viz mae 1907, eun taro follet o tont d'ezan epad m'edo e pors e-vestr. Endra ma klaske an den yaouank tec'het, e resevaz en e gein eun taol korn hag a reaz d'ezan ruilla e kreiz ar porz ; da c'houde, an taro a doulgovaz ar paour keaz den gant eun taol korn all, a strinkaz anezan en ear, hag a reaz d'ezan koeza pell-pell adrenv.

Alphons, astennet, a reaz evelkent d'e gi diarbenn an taro, sevel a c'hellaz en e zav eb sikour den, dougen a reaz e vouzellou en e zaouarn, hag e oue kaset dioc'h-tu d'an hospital. Eno e oue entetet ouz an den, griet oue ar gouli brasa, ha louzaouet ar re all. Alphons evelato, ne oue ket var nez beza pareet mad gant al louzou, eur gouli a ioa choumet e korn e vouzellou, hag ar gouli-ze a zirente eb ean ; e zourn deo a ioa choumet ive glazet, dinerz.

Var dro nao miz goude an darvoud-se, Alphons a c'houlennaz eun testeni digant eur

medisin, hag a c'halvaz e vestr dirag ar varnerien evit kaout eun digoll benag.

Ar varnerien, araog dougen o zetans, a reaz d'ar mac'haniet mont dirag tri vedisin all ; ar re-ma a ziskleriaz ne oa pare ebet evit e zourn ; e oa, ouspenn-ze, gwall c'hlazet e zia-barz, rag ne c'helle dibri na kig na meur a dra all, ker fall oa poull e galon hag e vouzellou.

D'an 29 a viz gouere 1908, ar varnerien, goude beza poezet piz lavarou ar vedisined, a ziskleriaz : « Pa 'z eo gwir, hirio, pevarzek miz » goude ar gwall darvoud, Alphons Alliaume » a joum atao fall, kaer a zo he louzaoui, e » vestr a baeo d'ezan eun digoll a zeiz mil lur » (7.000). »

Prestik goude, Alphons a ieaz da Lourd, gant pardounerien Paris : en daou zevez kenta ne oue ket gwelleat en dour burzuduz. D'an trede devez, 22 a viz eost 1908, epad m'edo Alphons en dour, e oue evel devet e vouzellou hed amzer eur waskaden, ha netra ken. He zourn ne oa ket pareet, mes dibri a c'hellaz eaz bara ha kig, netra ne joumaz da waska anezan.

Da c'houde kreisdeiz, epad ma roet bennoz ar Zakramant, meulet ra vezo ! setu ma kav d'ezan eo torret e skoaz hag entanet e vreaç'h ; laoskel a ra eur youc'haden : pare oa.

Hanter kant medisin benag a ioa neuze e Lourd, Alphons a ieaz dirazo, a oue gwelet ha mutuket ganto, anzao a rejont : « Pare klok » eo. » An den yaouank a zistroaz d'argear.

Laouen braz o klevet lavaret oa bet pareet e vevel, laouennoc'h c'hoaz oc'h he velet yac'h dirazan, ar mestr a c'houlennaz buan digant eun eil rum varnerien terri barnedigez ar regenta. O veza ma tisklerie Alphons e bareans,

Alliaume

labour an eil rum varnerien ne oa ket diez : an digoll da rei d'ezan a oue diskennet euz a zeiz mil lur da dri (25 a viz du 1908).

Ar varnerien a lavare : « Eun digoll benag a » zo dleet d'ar paour keaz mevel-ze en deuz bet » kement a boan hag a vizou hed amzer e glen-

» ved, rak-se e vestr a roio tri mil lur d'ezan.
» Ne c'heller ket rei seiz mil lur digoll d'eun
» den pare, ha pare mad. »

Alphons n'en deuz keuz ebet d'ar pevar mil lur all : ar yec'hed a dal hirroc'h.

Eur c'hristen stard en e feiz, Esnest Artus, a gasaz, er bloaz 1872, 10.000 lur da di an Aotrou Turquet, *noter* e Paris, en eur lavaret : « An arc'hant-se a vezo da genta hini a zis-
» kouezo n'eo ket gwirion ar pareansou bur-
» zuduz a vez great e Lourd. »

Den ebet n'en deuz morse klasket gounit an arc'hant-se.

Tud a skiant, tud a benn o deuz eta anavezet hag anzavet ar miraklou-ze.

Eun den yaouank, achu e studi gantan var ar vedisinerez, a dle diskleria sklear ha freaz d'ar vedisined a ra skol d'ar re all, eur gentel benag (*thèse*), divar benn ar vedisinerez. N'euz ket gwall bell, eun den yaouank en deuz savet e gentel var miraklou Lourd, en deuz diskleriet e vez great eno pareansou ha ne c'hellont ket beza nac'het, pareansou hag a zo dreist gwiziegez ar vedisined, ha dreist nerz louzou an apotikerez ; lavarou an doktor yaouank, a oue kavet mad, resevet e oue, Vander Elst eo e hano.

Ar vedisined, en eur rei gwir d'ezan da labourat var e vicher, a roaz d'ezan meuleudi, diskleria rejont e oa gwiziekoc'h eget n'eo peurliesia ar vedisined yaouank. Ar vedisined brasa, ha pa vefent eta difeiz, ne gredont mui,

oll da viana, nac'h ar pareansou ; re a dud klanv a zo bet pareet, re a vedisined, kristen ha digristen, o deuz rentet testeni d'ar re bareet m'o deuz entetet outo.

Hiniennou euz an doktored brudetta o deuz anzavet e c'hoarvez e Lourd traou souezuz ha ne c'hellont ket beza nac'het.

Bernheim, eur medisin difeiz ha brudet braz a lavar : « Ar pareansou a zo gwirion, medi-
» sined Lourd (an doktor Boissarie hag ar re
» a zo gantan), a zo gwiziek ha tost d'o c'hous-
» tians, mes n'en em glevomp ket pa vez klas-
» ket gouzout penaoz e vez great ar parean-
» sou-ze. »

Charcot, rener kenta hospital ar Salpêtrière, e Paris, brudetta medisin a zo bet en amzerma var klenvejou an nervennou, en deuz lavaret hen ive : « E Lourd e vez pareet tud : o feiz eo
» a ra d'ezho kaout ar yec'hed. »

An oll vedisined a dlefe klask paka ar galloudse, galloud ar feiz a bare, pa 'z eo gwir e c'hell para pa n'o deuz louzou an apotikerez nerz ebet, mes na Charcot, nag ar vedisined o deuz labouret dindanan n'o deuz gellet para ar re glanv evel e Lourd. Hint-hi, en o hospitaliou, a laka hiniennou euz o zud nervennuz da veza klanvoc'h pa garont, a ra d'ezo, pa garont, para euz ar waskadennou nervennuz-se, mes ne dleont ho farea nemet evit eun amzer ebken. Ne lenner en neb leac'h e levriou ar vedisined ped a vez pareet bep bloaz en hospitaliou braz euz ar c'hlenvejou nervennuz, ne vez roet

hano hini ebet euz an dud pareet-se, mar deuz anezo.

Ar vedisined a c'hell parea, dre c'hras Doue, euz meur a glenved ha n'int ket nervennuz, mes gant louzou hag hir amzer.

An aotrou Boissarie, hen, a ro bep bloaz hano eur c'halz tud bet pareet eb louzou ebet; bet pareet en eun taol kount, pe da viana e berr amzer; bet pareet euz a bep seurt klenvejou; hag abalamour ma ne c'heller ket fiziout kalz e lavarou ar re o deuz bet klenvejou nervennuz, ne vez dalc'het nemeur a gount, e Lourd, euz pareans ar c'hlenvejou-ze.

Evel m'hel livirimp er gentel XV, bez' euz bet, er bloa-ma, ouspenn tri c'hant e Lourd, bep a banniell ganto, o trugarekât ar Verc'hez e doa ho fareet.

Ped euz an oll dud-se a zo bet pareet euz a glenvejou nervennuz ? C'houec'h ebken.

Hag ar re re all ?

Ar re all o doa bep seurt klenvejou araok o fareans :

- 7 o doa sempladurez (*anémie*) ;
- 3 o doa kollet o mouez ;
- 7 a ioa klanv o avu ;
- 2 a ioa dall ;
- 17 a ioa kam ;
- 4 o devoa ar c'hrign-beo (*cancer*) ;
- 8 a ioa klanv o eskern ;
- 7 a ioa klanv o c'halon ;
- 4 a ioa klanv o c'hroc'hen (*eczéma*) ;
- 17 klanv o bouzellou (*entérite*) ;

39 klanv poull o c'halon ; euz an nao ha tregont-se, 20 o doa en o diabarz gouliou pe galedennou hag a vire ne vije treizet mad ar boued, an 19 all ne oa ket ker gwas o c'hlenved ;

14 o doa kaledennou ha ne oant ket e poull ar galon (*squirrhe*, etc.) ;

12 o doa gouliou doun ;

5 klanv o gouzoug ;

7 bouzar ;

12 klanv o skevent (*bronchite*) ;

40 debret o skevent gant ar c'hlenved, *peul-triner* (*tuberculose*) ;

29 klanv mel o eskern (*mal de Pott*, *myélite*) ;

20 seizet ;

18 klanv gant ar rem ;

6 o doa gouliou er glin (*tumeur blanche*).

Meur a hini euz an dud pareet-ze o doa meur a glenved ; ar re n'int ket hanvet aze, a ioa klanv gant unan pe unan euz an oll glenvejou, koulz lavaret, a c'hell ar vedisined rei eun hano d'ezo. Etouez ar c'hlenvejou-ze, hiniennou a denn da glenvejou an nervennou ; ar re all, evel m'hel lavarou d'eoc'h ar vedisined, n'euz ket an disterra tra nervennuz enno, ar pebrasa eta euz an dud a zo hano anezo, dre ma 'z int bet pareet e Lourd, a zo tud dinervennuz.

Evit gwir, an Aotrou Boissarie ne verk nag an hanter, nag an drederen euz ar gwellaennou pe bareansou a c'hoarvez e Lourd, rak eur c'halz n'ez eont ket d'he gaout, pe c'hoaz pa 'z eont n'o deuz ket a desteniou sklear awalc'h euz ar c'hlenved o doa p'int deut da Vassabiel.

Medisined Lourd a gred e vez pareet bep bloaz etre eur mil ha pemzek kant, var an dek mil den ha tri-ugent a vez gwalc'het bep bloaz en dour burzuduz, ha goulskoude, ne vez aliez douget var ar paper nemet pareans kant pe c'houec'h ugent den klanv en eur bloaz.

Hanoiou an dud pareet-se a vez moulllet, embannet, an oll a c'hell anaout petra oa o c'hlenved araok m'int eat da Lourd, pegeit int bet klanv, pe da zeiz int bet yac'heat ; an oll, medisined ha tud all, a c'hell ho gwelet e Lourd, pe goude m'int distroet d'ar gear, ha ma 'z euz bet diskleriet eun dra benag a dreuz divar o fenn, e c'heller dislavaret kement-se.

An doktor Boissarie na ro an testeni diveza, ne lavar eo sklear ar bareans, nemet goude m'en deuz bet meur a desteni divar benn an den pareet, ha mar deo choumet yac'h mad epad hir amzer.

An testeniou a vez dalc'het kount anezo a zo re ar vedisined ; hi eo a vel ar re glanv e Lourd, hint-hi eo a lavar ha gwirion eo ar bareans, pe n'eo ket. Ha ma 'z euz, demdost da iliz ar Rozera, eul leac'h evit ar vedisined kristen karget da velet an dud pareet, ar vedisined-se a zo digor o dor d'an oll vedisined all : digemet e vezont, n'euz fors euz a be vro e vefent, n'euz fors pe seurt relijion o defe:

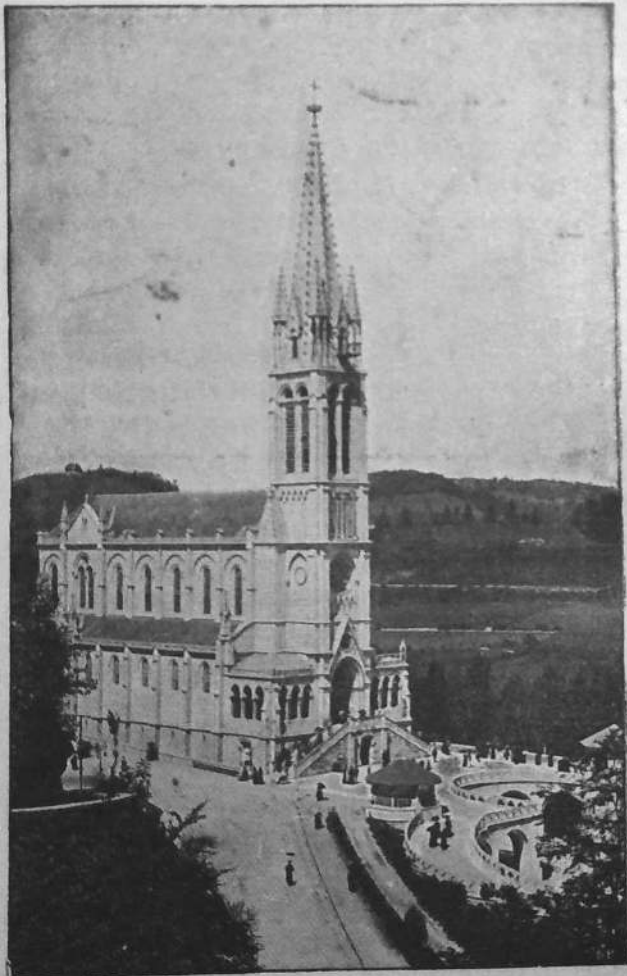
Er pemzek vloaz diveza-ma ez euz bet ouz-penn tri mil medisin e Lourd, e ti ar vedisined ; pa deu eun den pareet dirak an Aotrou Boissarie, hen-ma a c'houlén atao hag eur medisin

dianveaz benag a zo er gampr, ha mar deuz unan, hen eo a 'z ai en eur gampr a gostez da velet an hini pareet. Ar vedisined eo a lenno an testeniou a zo gant an den pareet, diskleria raint da c'houde pe hanter bareet, pe bareet mad eo an hini a zo deut dirazo.

Hag abalamour ma ne vez ket great an traou e kuz e Lourd, pa ne vez ket kalz a vedisined dianveaz var al leac'h, an Aotrou Boissarie a zigoro frank e zor d'an dud a renk, d'an dud desket, gwest da entent petra eo klenvejou a zo, ha da anaout ar mirakl mar deuz bet great unan.

Ma n'eo ket kaer ar vellaen, ne vezo skrivet netra e kampr an aotrou Boissarie ; nag a bed a zo eat enni en eur ziskleria : « Me zo pare », hag a zo deut er meaz eb ma ve bet dalc'het kount ebet euz o lavarou : o fareans ne oa ket sklear. Ar medisin trugarezuz a lavar neuze d'an den : gwelleat oc'h eun nebeut, mes pedi a reoc'h c'hoaz, ha gant sikour ar Verc'hez benniget, c'houi a zistroio d'ar gear pareklok.

Meur a vech evelato, ar bareans a vez kavet gwirion, neuze e kemerer merkou euz ar c'hlenved hag euz ar bareans. E kampr medisined Lourd ez euz peadra da voulla kalz levriou braz gant testeniou ar vedisined o deuz gwelet ar re glanv araok m'int eat euz ar gear, testeniou medisined Lourd ha lavarou ar re glanv, testeniou all ar vedisined kenta p'eo bet distroet ar re bareet d'ar gear. Lavaret a

An Iliz-Veur (Basilique)

c'heller e gwirionez e deuz ar Verc'hez Gloriuz Vari pareet en he zrugarez tud hag a ioa klanv euz an oll glenvejou a c'hell staga ouz eun den en draonien-ma a hoaniou.

Tud a skiant, bolontez vad d'ezo, ne c'hellont ket nac'h hiniennou euz ar pareansou-ze : re sklear int. Gwelit Gargam, a zo bet pareet er bloaz 1901 (*Itroun Varia Lourd ha Bernadett*, pp. 273, 303), dek medisin a ioa bet var e dro epad e glenved, diskleriet o doa ne oa pareans ebet evitan, daou rum varnerien o deuz great da baotred an hent houarn paea d'ezan tri mil lur er bloaz hed e vuez : yac'h pesk eo abaoe.

De Rudder (*Itroun Varia Lourd ha Bernadett*, pp. 99, 106) a zo bet pareet er bloaz 1875, daou enklask piz a zo bet great var e bareans, an enklaskerien o deuz anzavet en diou vech eo bet pareet dre vuzud ; Thereza Freyman, stanket en eun taol daou doull braz en he bizach ; ha ped ha ped kant all a c'helfet da henvel.

Lennit al levriou skrivet divar benn Lourd hag e velfot ez euz pareet eno tud e kement doare a zo da barea ; tud difeiz, ha meur a hini zoken, etouez ar gristenien vad pareet.

Hag ar re o defe c'hoant da gaout testeni eur medisin hag en defe taolet evez var eun den, n'eo ket araok ha goude ar veach ebken, mes epad ar pelerinach penn da benn, a c'hello lenn pareans Marie Bailly e levr an Aotrou Boissarie (*L'Œuvre de Lourdes*) ; ama e vezo roet eun diverra anezi.

Mari Bailly, euz a eskopti Lyon, a gollaz abred he zad hag he mam; maro int bet euz an drouk-skevent. D'he zrizek vloaz e] kouezaz klanv, d'he seitek vloaz e oa fall.

Taolet ha distaolet euz an eil hospital d'egile, kaset zoken da glask ear yac'huz ar menezioù, Mari a oue gwelet gant eiz medisin, mes kaer o devoue poania, hini anero ne c'hellaz he farea.

D'al lun, 26 a viz mae 1902, Mari, daou vloaz var 'n ugent neuze, a zav en train evit Lourd, eur medisin en he c'hichen. Setu ama testeni ar medisin-ze : « Ar plac'h yaouank a zo gour- » vezet var he c'hein, he drem a zo skuiz, » drouk-livet, treut. He bouzellou a zo koenvet » spountuz. Ar goad a lam 120 gwech bep mu- » nut, an divesker a zo c'houezet. Ar glanvou- » rez a zo pasiant, mes barrou poan a ra d'he » bizach krina eur vech er mare. »

Meurs, 27 mae e Lourd. Gwellaen ebet. Var he goulenn, Mari zo dougenet d'ar Grott, da c'houde d'ar pinsin, ne reer nemet gwalc'hi eun nebeut he feultrin gant an dour burzuduz.

Distro d'an hospital da 10 heur, Mari a zo fall. He drem a zo drouk-livet, glaz eun tamik; berr-berr eo varni. Ar galoun a sko 150 taol bep munut, lakât a reer skourn var an hini glanv.

1 heur ha kart. Var fallât. Ar glanvourez e deuz beac'h o komz. Ar goad a zo sempl-braz, skei a ra 160 taol bep munut; tenna ra ar glanvourez he halan 90 gwech bep munut, drem dem-zu. Fri, dioukouarn, bizied, yen-sklas.

Eur medisin all, Geoffray, a zeu, tostât ha sellet piz a ra ouz ar glanvourez, hag e lavar : « Var he zremenvan ema. » Hi a c'houlenn mont d'ar Grott : kaset eo di.

1 h. 50. Dirak ar pinsinou. Gourvezet, eb finval, he fenn koezet, drem disliv, divoc'h dem-zu, berr-berr varni. En despet d'an oll eo red he c'has da gichen an dour, glepiet eo adarre. Poaniou spountuz, ker braz ma paouezer d'he glebia. « Dour c'hoaz varnon », emezi. Hag e pede en he c'haloun : « Itroun Varia Lourd, » va fareit; glepiet pe zoubet, an dra-ze a zo » ar memez tra evidoc'h-hu. »

Ne greder ket he finval, ker fall eo, glepiet eo a nevez, an dour a zev anezi hag he foan a zo dreist; abenn eur pennad eo laouen oll : « Pare oun ! — Koll a ra he fenn, eme eun » itroun », mes divoc'h Mari a zo o ruzia, he daoulagad zo beo.

2 h. 20. Mari zo douget dirak ar Grott, ar c'hrazavaz zo lakeat gant evez var an douar, nebeut a dud so, eaz eo gwelet ar glanvourez.

Etre 2 h. 30 ha 2 h. 40. N'eo ket berr-berr var an hini glanv, ar vizach a zo kaeroc'h da velet, Mari a vouze'hoarz d'an itroun a entent outi.

2 h. 55. Ar c'hoenv a deuz a nebeudou, rak ar pallen a zo var an hini glanv a gouez.

3 h. 10. Daouarn, fri, dioukouarn tom. Halan tennet 40 gwech bep munut, goad krenvoc'h, lemmel a ra evelato 140 gwech bep munut. Mari a ev, eb he distaoler, eur banne leaz.

3 h. 20. Savet var he ilinou, Mari a ra eur zell tro var dro d'ezi. Ar pallen a zo deut koumpéz, an divesker a finv, doare vad penn da benn.

3 h. 45. Mari kaset dirak iliz ar Rozera.

4 h. 05. Var vellât atao. An halan a labour eaz, an hini glanv a lavar : « Sevel a c'helfen. » Douget eo da di ar vedisined, eno e seller piz outi : pareet eo. Distro en eur c'harr bian en hospital.

7 h. 30. Brao dreist. Ar goad a labour mad, bouzellou mad nemet eur galeden a zanter demdost da bluen ar stomok, en tu deou.

Iaou 29 mae. Mari a zav, dibri ra, he halan a ia mad, 18 gwech bep munut ; ar goad : mad, 88 taol bep munut, kaleden bianneat.

Gwener 30. Mari azezet 24 heur eb skuider, sevel a ra an deleziou he-unan.

Merc'her 4 a viz even. Krenv da velet, Mari a bounnera bemdez, kaleden ebet mui.

Abaoue pareans ar plac'h yaouank, euz bet tennet goad diouti diou pe deir gwech, hag ar goad-se a zo bet sellet piz-piz outan gant ar vedisined. Ar merkou kavet er goad o deuz diskouezet eo gant an drouk-skevent (*peul-triner*) eo e bet Mari ker klanv-ze.

Ar vedisined a ioa e Lourd p'eo bet pareet ar plac'h yaouank-se a lavare : « Ha pa velfemp » eun den o sevel euz a varo da veo, ne vefemp » ket souezetoc'h. »

E miz du 1902, Mari a ieaz d'ar gouent da Baris, leanez eo hirio e Pau, eur gear gaer savet a bell goz var hent Lourd.

Daoust hag evesât a c'heller muioc'h ouz eur c'hlanvour eget m'en deuz great ar medisin-ze ouz Mari ?

Charcot a lavar : « Ar feiz eo a ro ar pare e » Lourd. » Mes pa lenner gant evez levriou an Aotrou Boissarie, pe levriou all divar benn Lourd, e veler ervaad ez euz-kalz tud hag a zo

Gabriel Gargam

pareet e Massabiell, eb m'o defe kalz a feiz ; avechou zoken n'o deuz tam feiz ebet.

Gargam a ioa tano e feiz, p'eo bet pareet er bloaz 1901 : pareet mad eo bet goulskoude.

Yvonnaik Aumaitr (pp. 45, 52) ne oa ket daou vloaz achu p'eo bet pareet, penaoz e deuz he feiz saveteat anezi ? Ar ger-ze ne c'hell ket beza gwir nag eviti, nag evit ar vugale vian all a zo bet pareet e Lourd dre vuzud.

Eun dall, Charles August, aograouier e Creil,

a zo eat da Lourd er bloavez 1904, hag a zo bet pareet eb m'en defe goulennet kement-se digant ar Verc'hez. Sonjal a rea : gounit a ran eaz va bara en despet d'am dallentez, seiz vloaz ha daou-ugent so emañ evelse, marteze, m'am befe ar gwelet, ne joumfen ket ker gwiziek var va labour. Ha ne c'houlennaz netra, mes pareet e oue evelato.

Ernestine Courcel ne doa tam feiz ebet, p'e deuz kavet ar gwelet hag ar pare er bloaz 1906. Ernestine a ioa 46 vloaz, pa 'z eaz da Lourd gant pardounerien Paris. Goude ma oue pareet, e oue kaset dirak ar vedisined, hag ar re-mañ o devoue beac'h meur a vech o choum eb c'hoarzin, epad ma tibune ar vaouez-se he c'huden.

« Me, emezi, a vez o kana var ruiou Paris » evit gounit va bara. Oh ! n'oun ket bet dall » atao, epad m'em euz gwelet sklear, edon » kouezier. Mes, emezi, a greiz he c'haoz, » va list da zellet ouz an heol, pell zo n'em » boa ket he velet. »

Laosket e oue da zellet, ha pa 'z eaz e kichen an or, edet o rei bennoz ar Zakramant, meulet ra vezo ! d'ar re glanv, var blasen vraz ar Rozera.

« Sell 'ta, eme Ernestine, petra eo an Aotrou » en deuz eur gwiskamant aour flamm ? — » Hennez eo ar beleg a zoug an Aotrou Doue, » a oue respountet d'ez. — Ah ! emezhi, an » Aotrou Doue a ra eur bale evelse, bemdez, » dre ama. Mes, pa zonjan, abalamour da ze eo » oun bet pareet.

» Arabat d'eoc'h, emezi neuze, beza souezet » ma ne c'houzon ket kalz a dra divar benn ar » relijion. 46 vloaz em euz, ha tri miz ebken » a zo abaoe va badiziant ; araok ne c'houien » ket zoken ha bez' ez euz eun Doue.

» Me zo ar gosa euz naontek krouadur, ha » c'houi entent ervad ne oa ket a beadra » awalc'h du-mañ evit va c'has na da iliz na da » skol. D'am seiz vloaz e sikouren dija va mam » da entent ouz ar re vianna, divezatoc'h oun » bet lakeat en eur gouezier. D'am 19 vloaz » oun eat e fortun, mes dimezet ouen en ti- » kear ebken, na petra 'ta !

» Bloaz goude, va daoulagad a deuaz da » veza fall, koll a rejon va hostizien hini hag » hini : an dillad, goude ma vezent bet gwalc'het » ganen, ne oant mui gwenn kann evel gwe- » chall, ne c'hellen ober nemet eur briz- » kempen d'ezo gant va daoulagad fall. Pa » velaz va fried ne c'hellen mui gounit va » boued, ez eaz kuit en eur gas ar c'haz » gantan.

» Choumet va unan, ez ejon d'an hospital, » kaset ha digaset e ouen euz an eil medisin » hag euz an eil hospital d'egile, mes va daou- » lagad a ioa kasi-kollet. Eun amezeg euz a » lavaraz d'in : kea da gana var ruiou Paris, » hag e c'hounezi da vara. Ar medisin a roaz » d'in testeni edon kasi-dallez, ha setu me » aotreet da vont da gana. Prestik goude e » ouen eureujet adarre, mes en dro-mañ, e ouen » eureujet en ti-kear hag en iliz. Va goaz eo a

» henche ac'hanoun, va zikour a rea da gana,
» hen eo a rea ar gegin dioc'h ar pardaez.

» An traou a iea mad awalc'h ganeomp hon
» daou, mes padal e kouesjon dall put, o treuzi
» unan euz ponchou Paris. Kollet e oan da
» vad, ne c'hellen mui mont nemeur da gana
» var ar ruiou, kement a girri a zo atao var
» red er gear vraz-se !

» Va fried en doa eun nebeut relijion, toulla
» reaz kaoz d'in divar benn Lourd, mes me a
» grede parfet ne oa nemet ar ginaoueien o
» tont ama. Evelato, evit ober plijadur d'ezan,
» me a roaz va hano, mes biskoaz n'em euz
» sonjet e c'hellen beza pareet. Hed ar veach
» on euz great euz a Baris ama oun bet inouet-
» maro, an dud a gane soniou ha n'emoa kle-
» vet hano anezo biskoaz. Ah ! m'o defe dis-
» taget kan an dousik koant : *l'Etoile d'amour*,
» pe *Viens, Poupoule*, pe c'hoaz : *A Barcelone*,
» *un soir d'été*, m'em befe bet plijadur, m'em
» befe gellet kana ive, mes nan, hano ebet euz
» an traou a c'hellen da gana en eur zont da
» Lourd. Terri a reant d'in va fenn, gwech e
» kanen e gallek, gwech all en eur yez ha ne
» anavezan ket hag a vez great al latin anezan ;
» me ne c'houzon ket petra eo an dra-ze.

» E Lourd, memez soun, memez kantikou,
» plijadur ebet da gaout.

» M'em boa c'hoant da zistrei da Baris, mes
» itrounezed a lavaraz d'in : Red eo d'eoc'h
» mont d'an dour d'en em walc'hi. — Petra 'ta,
» zur, emeve, da zispign va gwenneien. —

» Nan, emezo, ama eo diviz an traou, gwal-
» c'het e vezer evit netra. — Neuze me a la-
» varaz ia, hag a oue renet d'ar pinsinou. Eno
» euz bet lakeat eun tam lian var va daoula-
» gad, ha kerkent em euz santet e oa yen.
» Ah ! pegen diot oun bet, emeve, va daoula-
» gad a vreino ; ar medisin en deuz lavaret
» d'in ho gwalc'hi gant dour zomm ebken.
» Neuze e ouen gwasket gant ar boan, hag e
» kave d'in gwelet traou gant va daoulagad,
» mes n'ho gwelen ket sklear.

» Goudeze em euz gwelet, ne greden ket da
» genta, mes gwir oa, gwelet a rean merc'hed,
» tokou kuriuz var o fenn.

» Neuze em euz gwelet goazed, gwelet ar
» gwez, ar menezioù, ar glasvez, an oabl :
» Ah ! peger mad eo an dour-ze, a rent ar
» gweled ! •

Eur medisin a grog neuze en e vountr, hag
a c'houlenn digant Ernestine : « Ped heur eo ? »

Hi, dizesk awalc'h, a laka eur biz var an
nadoz vraz, eun all var an nadoz vian, ha
goude beza kountet : unan, daou, tri, pevar,
pemp, e lavar : « Pemp heur hanter eo. » Gwir
oa.

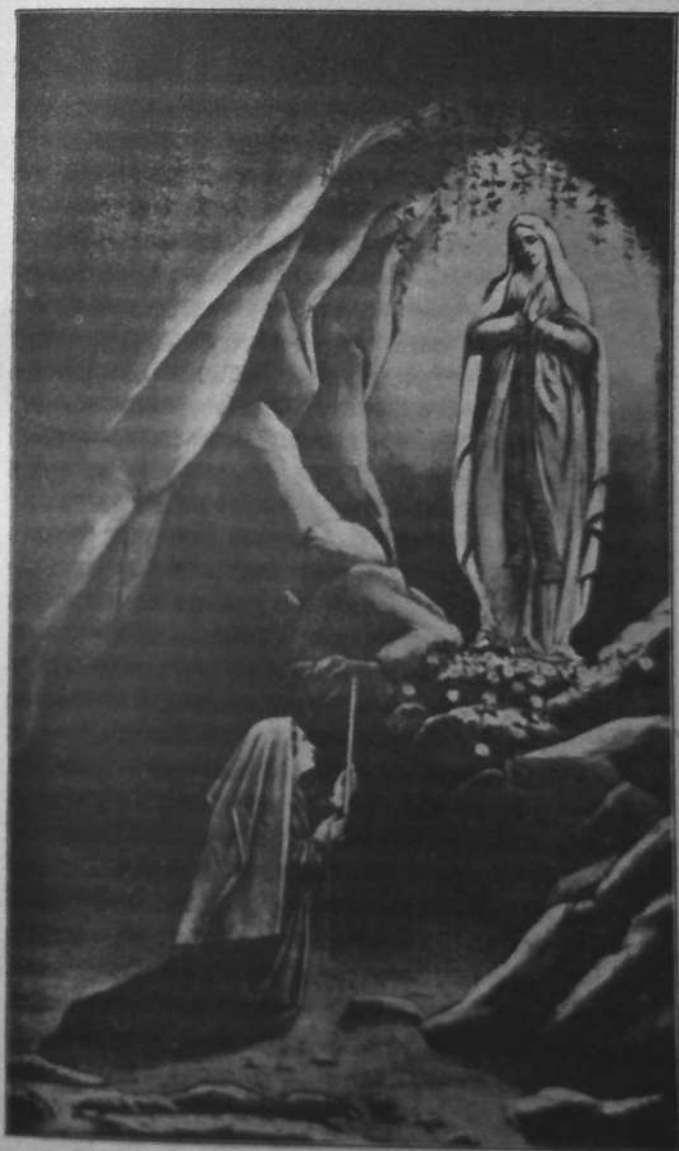
Sellet e oue ouz an testeni a ioa bet roet d'ezi
e Paris, diskleria rea oa dall put Ernestine,
eb esperans da barea, mes ar vedisined a ioa
neuze e Lourd a ziskleriaz e vele mad tre an
traou.

Abaoue Ernestine a c'hounit eaz he bara,
lavaret a ra : « Karet a ran kement ar Verc'hez,

» ma vefen laouen o c'houzany ar maro eviti. »
Leac'h e deuz da drugarekât an Itroun Varia,
rak an enklask a zo bet great da c'houde e
Paris, en deuz diskouezet oa gwir he lavarou.

Eaz e vefe astenn ar gentel-ma, ha rei da
anaout kalz pareansou all great e Lourd, mes
an nebeut a zo bet lavaret a verk awalc'h n'en
deuz Charcot gwir ebet da lavaret eo ar feiz a
bare an dud e Lourd. Pareet e vez eno tud a
feiz birvidik, pareet e vez hanter-gristenien, ha
zoken tud ha n'o deuz feiz ebet.

Lenn a c'heller histor tud hag a zo choumet
eun dervez da ehana e Lourd eb an disterra
sonj da c'houlén ar pare, tud ha n'oant eat
gant pelerinach ebet, n'int ket bet zoken var
dro ar pinsinou, hag a zo bet pareet evelato.
Perak ? ar Vere'hez a zo plijet ganti kaout truez
outo, hi a zo ar vam a drugarez : barr eo atao
he c'halon gant ar c'hoant e deuz da rei grason
ha d'an ene ha d'ar c'horf.

Ar Vere'hez Dinam en em ziskouez da Vernadett

KENTEL V

Ar vedisined a anzav muioc'h-mui e vez gwelet e Lourd pareansou hag a zo en tu all da vouiziegez an dud desketta.

Bez' ez euz eta gwir viraklou e Lourd : miraklou, burzudou ha ne c'hellont ket beza nac'het gant eun den a skiant vad.

Hon Tad Santel ar Pab Pi X, varlerc'h ar Pabet all, Pi IX ha Leon XIII, a gred eo bet en em ziskouezet ar Verc'hez Dinam e Lourd ; her c'hredi ra, abalamour Bernadett a zo bet eur plac'h eun ; her c'hredi ra, abalamour ar burzudou eb niver a zo bet great eno a verk ervad kement-se. Hag evit ma teui ar gristenien da gredi gantan hag eveldan, ha da c'houlenn gant muioc'h a fizians grasou ar Verc'hez benniget, Hon Tad Santel en deuz roet induljansou braz d'ar re a bedo an Itroun Varia Lourd.

D'an 13 a viz gwengolo 1907, Pi X, var goulen ouspenn pemp kant eskop, en deuz pedet an dud, dre ar bed oll, da honori bep bloaz, d'an 11 a viz c'hoevreur, Gweledigez an Itroun Varia e Lourd.

An dud, siouaz ! n'o deuz ket sonjet awalc'h

peger kaer, pegen talvouduz eo ar gouel, an offis-se. Ar Verc'hez a zo en em ziskouezet er Zalett d'an 18 a viz gwengolo 1846, unnek vloaz leun araok Gweledigez Lourd ; ar gristenien a ia abaoue var ar menez santel-ze, pelerinachou a vez great eno koulz hag e Lourd, meur a zen klanv zo bet pareet eno, ha goulskoude offis Itroun Varia ar Zalett ne vez ket lavaret dre ar bed. E Loretta ema ti ar Verc'hez, ti Santel Nazareth, her c'hredi a reer da viana ; mes an offis a zo bet savet evit henori an ti santel-ze, a zo henoret a bell goz, meur a gant vloaz so, ne vez great nemet en eun nebeudik eskoptiou, e leac'h offis Itroun Varia Lourd a vezo red he lavaret e peb leac'h.

Pa deu an Tad Santel ar Pab gant ar c'halloud en deuz var an Iliz a bez, da zevel eun offis hag a dle beza lavaret gant an oll gristenien, n'eo ket eaz da c'houde mont a eneb ar greden a zo diskleriet en offis-se. Gwir eo, Hon Tad Santel ar Pab ne embann ket Gweledigeziou ar Verc'hez e Lourd evel eur virionez hag a dleer kredi dindan boan da veza daonet, mes merka ra sklear e kred he-unan, hag en deuz c'hoant sikour ar re all da gredi, ar re oll a zoug an hano a gristen.

Ma teuffe brema eur c'hristen da lavaret : « Ar Verc'hez n'eo ket en em ziskouezet e » Lourd », ar c'hristen-ze ne vefe ket e renk an heretiked ; mes anzaou a dlefet eo bian ha toc'hor he feiz, ema o kemeret hent an dud digristen, an dud ne zentont ket ouz an Iliz.

Ar gwir gristenien a grede araok m'eo bet savet gant Pi X gouel an 11 a viz c'houevreur, eo bet en em ziskouezet ar Verc'hez da Vernadett, her c'hredi a reant abalamour Bernadett a ioa eur verc'h eun, didroidell, hag abalamour

Hon Tad Santel ar Pab Pi X

ma 'z euz bet great kement a vuzudou e Lourd ; mes brema e kredont startoc'h, difazioc'h, varlerc'h an hini a zo e penn an Iliz.

Ar gwella medisined kristen a gred e pareansou Lourd ; pa ne c'hell ket louzou an apotikerez ober vad d'unan klanv, e lavaront d'ezan meur a vech, mar deo kristen : « It da Lourd, mar

» gellit ; eno, e kavot marteze ar pare. » Hag ar vedisined kristen a gas re glanv da Lourd, mes kas a reont dreist oll ho c'herent, ho amezeien, ha mont a reont ho-unan. Yvonnaik Aumaitre (*I. V. L., p. 45-52*) pareet d'he daou vloaz, ha daou droad boul d'ezi araok, a ioa merc'h eur medisin. Eur medisin protestant, an doktor Bull, en deuz gwir da labourat war he vicher e Frans kerkouls hag en Amerique, en deuz great he Bask kenta en iliz Itroun Varia ar Rosera e Lourd (1892). Euz ar Frans, euz an Itali, euz an Irland, euz an Amerique, euz an oll broiou koulz lavaret, e teu eb ehan, da Lourd, tud digaset gant medisined kristen.

Ar vedisined digristen ne gasont ket aliez ho zud da Lourd : int-hi ne reont ket oll henvel. Lod anezo, ar re vrudetta, ne nac'hont ket e vefe great traou souezuz e Lourd, mes ne anzavont ket ema dourn Doue eno ; studia reont avechou traou Lourd eb diskleria ar virionez penn da benn. Evel m'eo bet lavaret hueloc'h, tri mil medisin a zo bet e kampr ar re bareet e Lourd, er pemzek vloaz diveza-ma. Kalz medisined brudet braz a zo en em vodet e Madrid, brema ez euz eun nebeut bloaveziou, evit en em glevet gant medisined ar Spagn divar benn ar c'hlenvejou hag al louzou : meur a hini anezo a zo distroet dre Lourd d'ar gear.

Er bloaz 1905, eur c'hant medisin benag, deut er Pyrenee da studia an dour a vuez a gaver er menezioù, Cauterets, Barèges, etc., a zo choumet eun nebeut amzer e Lourd. Eun

toullad medisined euz a Vro-Zaoz, protestanted eur c'halz anezho, a zo bet ive e Lourd er bloavez-ze.

Ha kredi a ra an oll vedisined ez euz burzudou e Lourd ? — Nan, zur, ar peb brasa anezho n'her c'hredont ket. Eur c'halz euz ar vedisined, savet gant tud difeiz, pe tud hanter-gristen, kenteliet e skolioù dizoue ar c'houarnamant, ne gredont nag e Doue, nag e diaoul ; ne anavezont ha ne anzavont galloud ebet er meaz euz an traou krouet. Pa reer hano d'ezo euz miraklou Lourd e respountont : « e Lourd » ne vez pareet nemet tud klenvejou nerven- » nuz, » ha ne glaskont ket, peurliesañ, ar virionez var ar pareansou-ze.

Ha meur a hini euz ar vedisined-se, a zo ker stard en ho c'hredennou faoz, a zonz ker mad n'euz Doue ebet, ma ne fell ket d'ezo anzañ ar virionez pa bar splam dirak daoulagad ar re all. Unan euz ar brudetta medisined a zo e Paris a velaz eun devez, e Lourd, eur vaouez, klanvennou louz var he bizach debret gant ar c'hriñ-beo, o vont er pinsin. « Ah ! emezan » kerkent, ma parefe hounnez ! Mes nan, houn- » nez ne c'hell ket para, n'eo ket he nervennoù » eo a zo klanv. » Hag ez ea atao gant he hent.

Prestik goude, setu ar vaouez er meaz, tremen a ra tost d'ar medisin, mes pareet oa bet en dour, he bizach a ioa neat, he gouliou stanket ha kiget. Ar medisin souezet-marò, a c'halv ar vaouez, a gomz ganti ; hi eo en doa

gwelet eun nebeut araok dirak ar pinsin. Goude beza sellet mad outi, ar medisin a lavaraz : « eun dra zouezuz eo, red e vezo din » komz euz a gement-se d'am c'henvreudeur » euz a Baris. »

Eur vech distro da Baris, ar medisin a lavaraz d'eur bodad medisined all : « It da Lourd, » n'o pezo ket a geuz, gwelet a reer eno pareansou. »

Ar medisin-ze ne nac'he ket ar virionez, mes ne anzave ket evelato ez euz eun Doue, ha goulskoude Hen, hag Hen ebken, a c'hell ober miraklou, burzudou.

Anzao a dleer evelato, ma ne deu ket eur c'halz euz ar vedisined da jench buez, goude zoken m'o deuz anavezet tud pareet e Lourd, ez euz en ho zouez hiniennou hag a zigor ho daoulagad da sklerijen ar feiz, hag a zistro euz a Lourd d'ar gear kristenien vad, kristenien penn da benn.

Evit startât ar feiz e kalon ar re a gred, evit m'o dezo muioc'h a eazamant da sklerijenna an dud digristen, ar vedisined dreist oll, eun den pinvidik, beo he feiz, an aotrou Féron-Vrau, euz a Lill, a gas bep bloaz divar e goust daou vedisin yaouank da Lourd epad an anv : studia reont ar pareansou, sikour a reont en o labour ar vedisined kristen a zo eno.

Kristenien katholik an Allemagn, c'hoant d'ezo da sklerijenna muioc'h-mui ho c'henvroiz, a gaso ive hiviziken daou vedisin divar ho c'houst da Lourd bep anv : unan katholik hag

unan digristen ; studia raint ar pareansou ma vezint test anezo, ha skriva dleint ar peb brasa euz an traou o dezo gwelet e kampr ar vedisined.

Skuden ar Vere'hez er Grott

KENTEL VI

Medisined ha tud all a nac'ho ar virionez avechou : Thérèse Freymann — Lasserr ha de Freycinet — Zola ha Marie Lebranchu.

Poania ra eta lod euz ar gristenien, ha mad a reont, rak evel m'eo bet lavaret, meur a hini euz ar vedisined, n'euz fors peger speredek int var o labour, a zo dientent pa vez hano euz an ene : he nac'h a reont aliez.

Marie Lebranchu (*Itroun Varia Lourd*, p. 151-163) a oue diskleriet pareet mad gant daou euz medisined Paris ; mes hi ne anavesjont ket eno dourn Doue, mestr ar yec'hed hag ar c'hlenved.

Eur vaouez, Thereza Freymann (itroun Rouchel), hano zo anezi (p. 228) el leor moulet er bloaz 1905 divar-benn an Itroun Varia Lourd, a zo bet pareet er bloaz 1903 euz ar c'hrign-beo a zebre he bizach. Ar vedisined digristen o doa he gwelet araok m'oa eat e pelerinach, a nac'haz e vije bet pareet dre c'halloud ar Vere'hez. Kalz ha kalz kaoz, kalz trouz a zo bet abaoe divar-benn ar vaouez-se : tan a zo bet etre kuzulierien an ti-kear, tan etre ar c'hazetennou katholik ha digristen, rak ar vedisined digris-

ten o defe c'hoant rei da gredi eo bet pareet Thereza gant eul louzou benag. An aotrou Boissarie a zo eat he-unan betek Metz da gaout medisined Thereza, lakeat en deuz sklerijen ar virionez da bara splammoc'h dirazo ; mes int-hi a nac'h atao e vefe bet pareet an hini glanv en eun taol-kount.

An dud ne jenchont nemeur : en amzer ma vele Bernadett ar Verc'hez e oa e Lourd meur a vedisin digristen ; unan ebken anezo, an doktor Dozous a ieaz betek ar Grott, a velaz Bernadett en dudi, a studiaz piz anezi, hag a deuz da veza eur gwir gristen. Ar re all a lavaraz : « An traou a zisklerier divar-benn merc'h ar » miliner ne c'hellont ket beza gwirion, ni ne » 'z aimp ket var dro Massabiell, nac'h a raimp » ar gweledigeziou-ze. »

Nac'h a rejont e defe gwelet Bernadett eun Itroun er Grott, nac'h a rejont ar pareansou a deuz da c'houde : da dosta edont evit gwelet ar sklerijen, mes ne veljont netra, rak serri a rejont ho daoulagad.

En hon amzer ec'h en em gav ar memez tra ; pareansou a zo eb ehan er pinsinou : ar vedisined a zo kristenien stard a gred startoc'h c'hoaz o velet kement-se, an hanter-gristenien etouez ar vedisined a joum nec'het eur c'halz anezo, ne gredont na nac'h nag anzañ ; ar re a zo digristen ne fell ket d'ezo peurliesia studia pareansou : nac'h a reont eb sellet.

« Medisined a zo, a lavar an doktor Lap- » poni, medisin Hon Tad Santel ar Pab, medi-

» sined a zo ha ne gredint ket, ha pa velfent » zoken tud o sevel euz a varo da veo. »

Ha kement a zo gwir euz ar vedisined a zo ker gwir euz an dud all : Lourd a zikour meur a hini da joum kristenien, a zikour hiniennou da jench buez ha da heuil an hent mad, mes meur a hini ne fell ket d'ezo digeri o daoulagad evit gwelet ar sklerijen.

Ar c'haerra pareansou a vez nac'het gant hiniennou, gant ar re ne fell ket d'ezo chench buez : ar re a nac'ho a vezo gwech tud a renk, tud savet huel ; gwech tud dister, tud eb sked na brud. Ha perak kement-se ? Tenn e kaver heuil Hor Zalver Jesus-Christ.

Ar gristenien desket a anavez oll, kalz pe nebeut, histor an Aotrou Henri Lasserre, kenta hini en deuz skrivet divar-benn burzudou Lourd. An aotrou Lasserre a ioa o vont da zall, ar gwella medisined ne c'hellent ober vad ebet d'e zaoulagad, pa gavaz eur mignoun var e hent. Ar mignoun-ze a ioa protestant, mes en eur veachi en doa gwelet Grott Lourd, hag en doa klevet hano euz ar pareansou burzuduz a ioa bet great eno. Er bloaz 1862 edot.

Ar protestant a oa e hano de Freycinet, lavaret a reaz d'e vignoun : « Ma vefen bet kris- » ten katholik evel dout, m'em befe goulennet » dour Lourd da walc'hi va daoulagad. » An aotrou Lasserre a argilaz da genta, n'eo ket m'en dije bet difizians euz a vertuz an dour, mes aon en doa da veza pareet. Lavaret a rean e galon : « Mar bezan pareet dre vuzud,

» me choumet kristen gros betek hent, me vezo
» red d'in diskouez va anaoudegez vad da Zoue,
» ha ren eur vuez e gwirionez kristen, red e
» vezo d'in beza kristen penn da benn. » Setu
perak ec'h argile.

He vignoun en doa evitan eur gwir garantez,
kaer en doa Henri Lasserre bernia digareziou
fall, an aotrou de Freycinet a boanie varnan.
Er broiou protestant n'euz Lourd ebet, da lava-
reteo, ne gaver nag iliz, na chapel, na ti, na Grott
e leac'h ma vefe great miraklou, roet parean-
sou evel e Lourd : Doue n'ho gra nemet er gwir
Iliz, en Iliz katholik.

Hag ar protestant-se, den a skiant vad, a
lavare d'e vignoun : « Goulenn a ri dour Lourd ;
» mes da zonzjal ober mad an traou ez i da goves
» araok, e pedi da c'houlenn digant Doue da
» bareans, buannoc'h e resevi ar c'hras kaer a
» c'houlennez. »

— « Penaoz ? eme Lasserre, te, eur protes-
» tant, eo a ro an aliou-ze d'in. — Ia, eme
» de Freycinet, karet a rafen e vefez pareet,
» rak plijadur am bezo pa velin ac'hanout
» yac'h adarre, ha kement-se a rai vad d'in-me
» ive, rak test e vezin euz eur bareans burzu-
» duz, ha ne c'hellin e neb doare nac'h gwirio-
» nez ar bareans-se : anaout mad a ran da
» glenved, anaout mad a ran ac'hanout : pebez
» taol evidon ! »

Lasserre a blegaz d'e vignoun : eun devez e
teuaz dour Lourd d'ezan, glepia reaz he zaou-
lagad gant an dour-ze, ha kerkent e oue pare-

Divar neuze Lasserre ne baouezaz da rei da
anaout d'an oll histor Lourd, Bernadett, ar
Grott, ar pareansou : e levriou, skrivet e gal-
lek a zo bet lakeat e saosmeg, e spagnol, e

PI IX

brezounek, e kement yes a zo, koulz lavaret,
er bed-ma.

E vignoun, den a spered braz, a oue lakeat
divezatoc'h e penn hor bro koulz lavaret ; mi-
nistr eo bet meur a vech, renet en deuz ave-
chou an oll vinistred all, mes bevet en deuz
protestant, ha protestant eo atao. Diskleria

rea da Lasserre en defe evel c'hoant d'en em ober katolik ma vije pareet hema : e vignoun a oue pareet ha pareet mad, mes hen ne jenchaz ket. Ma vefe deut da veza kristen katolik, n'en defe ket gellet sevel er c'hargou huella euz ar vro, evel m'en deuz great brema.

En histor Gargam renevezet (*Itroun Varia Lourd*, p. 303) ez euz hano euz eun digristen hag a velaz Gargam o vont klanv da Lourd, a velaz anezan o sevel pare ; an digristen-ze, Vallet-Decherat he hano, ne jenchaz ket. Gouzout a c'hell goulskoude, peger stard eo feiz Gargam hirio, hen choumet pemzek vloaz eb lakât e dreid en eun iliz, ne gav netra re ziez, re denn brema, ne skuiz ket o souba ar re glanv er pinsinou. Sonj mad en deuz euz a begeit eo distroet, hag evit ar c'horf, hag evit an ene !

Zola, ar skrivancier louz en deuz gwelet e Massabiell burzudou ker kaer, n'en deuz ket anavezet dourn Doue eno, nac'het en deuz ar pareansou-ze, el levr en deuz skrivet divar-benn Lourd : Aotrou arc'heskop Paris en deuz diskleriet goulskoude, goude beza great eun enklask hervez lezennou an Iliz Santel, eo gwirion ha burzuduz pareansou Mari Lemarchand (*Itroun Varia Lourd*, p. 162-277), Mari Lebranchu (*Itroun Varia Lourd*, p. 151-163), ha diou pe deir all c'hoaz. Zola en deuz anavezet mad an diou genta, rak ober a ra hano anezo en e levr, ho gwelet en deuz mad araok ha goude o fareans. Ar skrivancier difeiz en deuz nac'het ar virionez divar o fenn, rak e

levriou digristen a rea d'ezan gounit arc'hant, ha beza henoret, gant e genseurted da viana, rag ar gristenien o deuz bet atao disprijans evitan ; evit tremen dioc'h e genseurted, e voullaz ne oant ket pareet evit mad.

Ped ha ped all, doktored ar bourkou pe dud divar ar meaz, a lavar divar fae pa vez hano euz miraklou Lourd : « Lavarou kos devodezed » ha netra ken ; ne vez great burzud ebet, nag » eno, nag e leac'h all. »

Eur c'halz anezo a ra evel Zola : e leac'h anzaou ar virionez e kavont easoc'h nac'h.

Meur a hini ne glaskont ket zoken ar virionez, klevet o deuz eul lakez benag euz kear pe eur marc'hadour kezek o lavaret : « Ne gre- » der mui er miraklou, er burzudou hirio, » hag hi a aslavar ar ger eb kemeret an disterra poan da c'houzout pe vir pe c'haou eo o lavar.

Pegen eaz e vefe da veur a hini, mar karfent studia eun nebeut pareansou Lourd, anaout ar virionez ha lavaret : « E gwirionez, dourn » Doue a zo eno ; » mes ne fell ket d'ezo.

Pebez dallentez !

Ha ma redfe eun den dre ar bed da c'houlenn e peb leac'h an traou kaerra divar-benn Lourd, nag a draou a gavfe da verka ha da voulla !

Ni Breiziz euz a eskopti Kemper, n'eo ket red d'eomp mont da bell bro da glask tud pareet gant an Itroun Varia, euz hon touez ez euz bet, a drugare Doue, tud hag o deuz kavet ar pare e Lourd, tud hag on deuz anavezet.

marteze araok o fareanz, tud hag a c'hellomp da velet c'hoaz hirio. An dud pareet e Lourd a zo eun testeni beo euz a vadelez ar Verc'hez benniget.

El leor *Itroun Varia Lourd* moulet er bloaz 1904 ez euz hano euz teir euz hor bro : Mari-Yvonn Person euz Plouziry, p. 39, Mari-Ann Patinec euz Lanarvily, p. 218, Paulin Michel euz Guipavas, p. 220 ; mes p'eo bet moulet al leor a nevez er bloaz 1905, hano Mari-Yvonn Person a zo bet tennet kuit. Mari-Yvonn a zo bet gwelleat d'ezi e Lourd, gwir eo, mes diez braz eo evelato, hirio c'hoaz, entent anezi, hag abalamour da ze, ne c'heller ket lakât ar vel-laen-ze e renk ar pareansou kaer.

Rei a reomp ama, er c'houec'hved kentel, lod euz ar re a zo bet pareet e Lourd euz hon eskopti ; lod anezo ebken, rak den n'eo gwest na d'ho anaout, na d'ho diskleria oll.

Medisined Lourd, goude m'o deuz bet komzet ouz Hon Tad Santel ar Pab, Pi X, o deuz c'hoant e vefe anavezet bemdez muioc'h-mui madelez ar Verc'hez evit an dud.

Goulenn a reont eta ma teufe an eskibien, pep hini en e eskopti, da ober eun enklask piz var unan pe unan euz ar re vrudetta pareet e Lourd en hanter-kant vloaz-ma.

E meur a eskopti euz ar Frans, al labour a zo bet great evit hiniennou euz an dud pareet. Goude beza selaouet o lavarou ha testeni ar re o deuz entetet outo, an enklaskerien o deuz, evel pa lavarfen, goulennet digant ar vedisined :

« Ha klanv oa an dud-se e gwirionez ? » —
« Ia, emezo, klanv oant. » — « Hag anaout a
» rit-hu eul louzou benag, gwest d'ober d'an
» dud klanv dont da vad evel m'int deut ? » —
« Ne anavezomp louzou ebet ken nerzuz-se. »
— « Ha gwelet oc'h euz tud klanv evel ar re-ze,
» tud hag o deuz bet o foaniou da ziwaska ; ar
» vedisined all, ha gwelet o deuz tud hag o doa
» ar c'hlenvejou-ze ? » — « Ia, gwelet on euz,
» hag ar vedisined all o deuz gwelet ive ar
» c'hlenvejou-ze. » — « Ha pareet eo bet ar re
» glanv-ze trum ha mad, evel mac'h en em gav
» e Lourd ? » — « Nan, morse. »

Pa deu ar vedisined da respount en doare-ze, an Iliz a c'hell lavaret dre c'hinou an Aotrou 'n Eskop : « Eur pare burzuduz a zo bet. »

Ar medisined eo a dle diskleria petra oa klenved an den pareet, diskleria ra ive ha pareet eo e gwirionez ; pa vez red d'ezan anzao ne c'hell ket ar vedisinez rei ar pare evel m'eo bet roet e Lourd, e tleer lavaret : « Pareet eo
» bet eta gant eun nerz krenvoc'h eget nerz al
» louzou, gant eur spered brasoc'h eged gwi-
» siegez an dud, pareet eo bet gant Doue. »

KENTEL VII

Pareansou euz eskopti Kemper : Mari-Ann Pouliquen, Jean-Mari Moullec, Mari-Ann Chapalain, Anna Kersale, Mari-Ann Patinec, Berth Hostis, Paulin Michel, Mac'harit Primel, Sœur Justinien.

Aotrou, eme medisin braz Lourd d'eur beleg euz a eskopti Kemper, e miz gouere 1908, Aotrou 'n Eskop Kemper en deuz c'hoant da ober eun enklask en e eskopti divar benn hiniennou a zo bet pareet ama dre vuzud, ha c'houi eo a gaso steuen al labour ganeoc'h, er vro du-hont e vezo great ar viaden, mar geller.

Ar beleg. — Eürusa ma vez eur beleg eo p'en deuz henor da renta d'ar Verc'hez benniget, rak neuze e teu da ankounac'hât oll trubuilhou ha tristidigeziou ar vuez-ma, evit sonjal e Doue hag er baradoz.

Len a reer, e buez Aotrou Person Ars, skrivet e brezounek kaer gant Aotrou Person ar Folgoat, e lakea avechou imach ar Verc'hez e penn an ero en doa da labourat, p'edo c'hoaz bianik. Pa gave re denn al labour evit e zivreaoc'h, pa venne koll kalon, e save e zaoulagad var ar skeuden zantel, ha kercent e veze kennerzet.

Penaos ne vefen ket eüruz, me beleg, pa zonjan ema an Itroun Varia e penn va ero, e penn va labour, pa 'z eo gwir e labouran evit ma vezo anavezet ha karet muioc'h gant ar gristenien vad a gomz e brezounek.

Ar medisin. — Meur a bareans kaer a zo bet great en eskopti Kemper, er bloaveziou divezama.

Ar beleg. — Her gouzout a ran, mes gouzout a ran ive eo striz an urz ganeoc'h-hu, pa vez great hano a vuzudou. C'houi a rankaout testeniou sklear, ha roet gant tud a vicher da lavaret eo gant medisined touet. Gwelet em euz ac'hanoc'h, aliez awalc'h, o chom eb merka netra euz lavarou tud hag a deue ama en eur ziskleria oant bet pareet dre vuzud : ar re all a grede anezo var o ger ; c'houi a lavare : « Merkou sklearoc'h a rankomp da gaout. »

Ar medisin. — Ar pareansou a zo rannet

ama e teir loden : da genta, ar pareansou n'euz merk ebet enno euz ar c'hlenvejou nervennuz ; d'an eil, ar re ne c'heller ket gouzout mad beteg pegeit int nervennuz ; d'an trede, ar re a zo nervennuz, ha netra ken. Sellet e vez piz ouz ar re genta, eur briz-studi a vez great ouz an eil rum, ar re ziveza a vez kaset kuit eb ma kemerfet merk ebet anezo, peurliesañ.

Ar beleg. — Ho tever a rit, ha netra ken. O veza ma c'houzon gant pebez urz eo renketañ ama kement tra a zell ouz an dud pareet, e vezo eaz d'in ober va labour.

Kenta hini a gavan merket ama a zo

Mari-Ann, Pouliquen

euz a Landivisio, pareet d'he 31 bloaz, d'an 13 a viz gwengolo 1882.

An aotrou Boissarie. — Lennit d'eomp ar pezañ a zell outi.

Ar beleg. — Marie-Ann Pouliquen, savet e Plouneour-Menez, a stagaz an dreo outi d'he nao bloaz. Divar ar c'hlenved-se, ar verc'h a joumaz sempl, rak paz e devoue, koulz lavaret eb ehan, betek ma oue gwasket gant an derzien domm (*typhoïde*) d'he bloaz var'n ugent. Treac'h e oue d'he zerzien, houma a uzaz, mes sevel a reaz re abred gant ar vall e doa da labourat, hag e oue pilet eun eil gwech. En dro-man e oue skoet da vad, chouma a reaz nao bloaz hanter etre he gwele hag an tan ; aliesoc'h evelato en he gwele eget var an oaled.

N'eo ket souez e vefe braz he sempladurez : fall dreist e oa da voueta, n'e doa tam naoun ebet, hag ar paz he gwaske aliez. Gant an draze, poull he c'halon (*estomac*) a ioa eat da fall, ne c'helle dalc'her koulz lavaret netra. Ken koenvet oa deut da veza, gant an amzer, ma ne c'helle mui gwiska he dillad koz. He zreid ne 'z eant mui e boutou ebet.

Daou vloaz hanter a ioa m'e doa kuiteat Plouneour gant he mam hag he c'hoar, da vont da jourm da Landivisio ; eno, pa ne veze ket re wasket, re zinerzet, e rea katekiz d'ar vugale baour ; poan a gemere ganto, hag ar boan-ze a dlle plijout da Zoue, pa 'z eo gwir Mari-Ann e doa, a hent all, kroaz awalc'h da zougen.

Sevel a reaz hano euz pelerinac'h Lourd er bloaz 1882, tud vad Landi a zonzaz e vefe eun aluzen gaer kas ar paour-keaz klanvourez da c'houlèn ar pare. Eur plac'h yaouank, nec'hamant d'ezhi evit anaout ar stad a vuez a dlle da gemeret, a baeaz evit Mari-Ann ; tud vad he sikouraz da entent ouz ar glanvourez hed ar veach.

An hent a oue tenn ha poaniuz, rak an hini glanv a ioa maro he divreac'h daou vloaz a ioa ; ouzpenn-ze, gouliou e doa hag a vire outi da jourm azezet pennad ebet. Kaset oa bet en eur c'harr skanv euz a Landivisio da Landerne, eno oa bet savet en train ; hed an hent ne c'houlennaz nemet eun dra digant an Itroun-Varia : kaout e Lourd yec'hed awalc'h da c'hellout gounit he bara.

Mari-Ann a oue diskennet en dour eur vech ebken, d'ar merc'her 13 a viz gwengolo, var dro 9 heur, hag e kredaz edo o vont da dremen, kement a boan a ziwaskaz. Choum a reaz en dour hed amzer eun dizenez chapeled hag eur *Memorare*, hag e savaz en eur lavaret : « Pare oun ! »

Eur plac'h yaouank euz a Gambrai, a ioa en hospital er gwele tosta da hini Mari-Ann, a oue soubet en dour en he c'hichen, hag a oue pareet, hi ive. En em viska rejont ho-unan, hag ez ejont d'ar Grott da drugarekât ar Verchez ; eno Mari-Ann a c'hellaz choum var he daoulin, eb diezamant ebet, epad ma kanet ar *Magnificat* : nao bloaz hanter a ioa n'e doa ket poezet var he divesker.

Da c'houde, ar plac'h yaouank a zrebaz koulz ha peb den, lavaret a rea dre he levenez : « Na pegen eüruz oun e c'houffe ar Verchez brezounek ; anez, na me a vije bet tapet ! (*paket !*) He nerz a deuaz buan d'ezhi pa 'z eo gwir e c'helle dibri, ha dibri euz a bep seurt boued, eun dudi oa he gwelet o vont hag o tont er gariou, epad ma tistroet d'ar gear.

Er bloavez-se (1882) eo e oa bet train pardounerien Lourd e riskl da veza brevet en distro, etre gariou Champ-Saint-Père ha Nesmy.

Ar marc'h du a ioa re zempl dioc'h al lostât kirri en doa da jacha var e lerc'h, hag a joumaz a za, oc'h eur c'hrec'hen a zo da c'houde Champ-Saint-Père. Rener an train a ziskennaz buan hag a reaz trouc'ha an train e daou : an

hanter a dlie beza savet dioc'htu var an dorgen, ha da c'houde, paotred an train a dlie dont da glask an hanter all.

Ar marc'h du a bignaz eaz varzu Nesmy gant lod euz ar c'hirri, mes ar pevarzek karr all choumet var an diribin eb beza na stardet na skoret, a loc'haz padal, hag a ziruilaz varzu Champ-Saint-Père. Seulvui e tiskenne, seulvui e kemere herr ; a drugare Doue, an aotrou de Lesguern hag unan euz paotred an train a c'hellaz starda ar gwaskerezed var ar rojou, hag an train a oue gellet he lakât a gostez evit rei hent d'eun train buan a deue a benn herr euz a Vourdel.

Ar bardouferien a ganaz a greiz kaloun ar *Magnificat* er gar, hag eur vech distro en eskopti, e rojont d'an ilizou brudetta eun daolen gaer evit merka o anaoudegez vad d'an Itroun Varia Lourd. Unan euz an taolennou a oue lakeat e Lourd, unan all e Sant-Korantin Kemper, unan e Rumengol, hag an diveza er Folgoat. Var an taolennou-ze, e veler Mari-Ann Pouliquen daoulinet ; azioc'h an train hag ar bardounerien ema skeuden ar Verchez benniget.

Ar medisin. — E pe leac'h ema Mari-Ann brema ?

Ar beleg. Éat eo da velet ar Verchez d'ar baradoz, aotrou Boissarie.

Ar medisin. — Neuze an aotrou 'n Eskop ne c'hell ket ober eun enklask varni.

Ar beleg. — Ha perak ?

Ar medisin. — Abalamour an hini bareet ne c'hell ket dont he-unan da doui var an Aviel eo gwir he fareans, ker gwirion hag he c'hlenved.

Ar beleg. — Ma ! maro eo d'an 29 a viz even 1895, da lavaret eo, trizek vloaz bennag goude he fareans, eb ma vije bet taget gant he c'hlenved koz epad an oll amzer-7e. Ar plac'h yaouank e doa paet ar veach eviti a zo eat da leanez, e Montroulez eo ema.

Ar medisin. — Klaskit eun all : testou beo eo a rankomp kaout.

Ar beleg a glaskaz etouez ar paperou a ioa en eun armel vian, hag a lennaz :

Jean-Mari Moullec

euz a Vrest, c'houezek vloaz. D'e dri bloaz, Jean-Mari a ioa bet seizet e izili, divar neuze e c'har gleiz a ioa choummet moannoc'h eget an hini zeou. Eun troad fall en doa, hag e oa bet o kaout ar vedisined gantan, mes kaer o doa bet ar re-ma flancha, troad ar paotr a ioa choummet klanv, red oa d'ezan kaout branell da vale.

D'ar bemzek a viz gwengolo 1898, epad m'edo dirak station diveza hent ar Groaz var menez Kalvar Lourd, e oue gwasket skrijuz e c'har gleiz. Pa davaz ar boan, Jean-Mari en em roaz da lemmel, ken laouen oa, eb sonjal en e vranel. Eun itroun vad a redaz var he lerc'h, hag a roaz e vranel d'ezan, mes an den yaouank n'en doa mui ezom ebet anezi. Mont a dont a rea, ken distrob ha peb den.

Henchet oue dirak medisined Lourd : pare oa, choummet oa kam evelato, daoust ma c'helle bale eaz. He droad avad, a zo pare mad dreist.

Ar medisin. — Kam eo choummet ?

Ar beleg. — Kredi a ran ; ama, da viana, eo merket en doare-ze.

An Aotrou Boissarie

Ar medisin. — Klaskit eun all : kaout a reoc'h burzudusoc'h ha sklearroc'h pareans eget hounez.

Ar beleg. —

Mari-Ann Chapalain

euz a Vrest, 25 vloaz.

Evel Jean-Mari Moullec, Mari-Ann a zo bet pareet ive d'ar 15 a viz gwengolo 1898. Diskouezet e deuz d'ar vedisined eur paper skrivet gant an Aotrou Brediam, medisin e Brest ; ar

paper-ze a verk eo fall diabarz Mari-Ann, ne c'hell treiza he boued nemed gant poan (*troubles dyspeptiques*) hag e doa eur paz koz (*bronchite ancienne*). An testeni-ze a zo bet roet d'ar glanvourez d'an 9 a viz gwengolo 1898.

Epad ma lenne ar vedisined he faper, ar plac'h yaouank a ziskleriaz kement-ma : « Pasàt » a rean aliez, dibri a rean nebeut rak va boued » a joume da veac'hia ac'hanoun, meur a vech » em euz taolet goad, goad ruz-flamm leiz va » ginou ; gant an dra-ze va nervennou a la- » boure re, hag em beze gwaskadennou divar » o c'houst. »

Ar vedisined a zellaz outi neuze, he skevent a ioa yac'h, rak ar verc'h ne doa mui tam paz ebet, dibri a c'helle euz a bep tra evel an dud yac'h o c'haloun.

Ar medisin. — Goasa zo eo an nervennou, hano zo anezo en he c'hlenved.

Ar beleg. — Ha pa vefe ! Ar Verc'hez gloriuz Vari a zo gallouduz ha madelezuz awalc'h, parez c'hell an nervennou koulz hag an izili all.

Ar medisin. — Gwir eo kement-se, mes petra zervich ? Ar vedisined digristen a lavarfe dioc'htu : « Ne vez pareet nemed klenvejou an » nervennou e Lourd. »

Ar beleg. — Ama eo lakeat var ar paper : « Sellit ouz paperou ar bloaz 1906. »

Ar medisin. — Klaskit-hi, ha gwelit hag eun nevezenti benag a zo varno divar benn ar plac'h yaouank-se.

Ar beleg. — D'an 13 a viz gwengolo 1906,

Mari-Ann a zo distroet da Lourd gant eur boan-vouzellou diez-braz da barea (*entérite muco-membraneuse*) ; pemp bloaz so eo klanv gant an dra-ze. Pareet eo bet en dour d'an 11 a viz gwengolo, ha deut eo da gaout ar vedisined daou zevez da c'houde. Ne joum mui en he oll izili merk ebet euz he c'hlenved ; Mari-Ann ne glem tam ebet, kaer a zo mutuka anezi ; dibri a ra euz an oll zoubennou, he bevans a zo magadurez ar re yac'h.

Daou vloaz divezatoc'h, e miz gouere 1908, Mari-Ann a zo distroet da Lourd da drugarekât ar Verc'hez ; choumet eo mad ha yac'h abaoue.

Ar medisin. — Pare mad eo, mes klaskit c'hoaz ; kaeroc'h eget ar bareans-se a gavoc'h e Kemper.

Ar beleg. — Aon am euz ne vefe hini ebet mad awalc'h evidoc'h.

Ar medisin. — Eo, eo ; kaout a reoc'h.

Ar beleg. —

Anna Kersale

20 vloaz, euz Argol, parset er bloaz 1900. Anna a ioa klanv c'houec'h vloaz a ioa, pa c'hellaz mont da Lourd. Er penn kenta euz he c'hlenved e devoue poan en he c'hroaz-lez, hag ar boan hel leske kement, ma choumaz bloaz benag var he gwele. A benn bloaz, eur gouli a zavaz e korn huella he lez, hag a zirentaz pell amzer, kalz lin brein a daolaz. O veza ma ne doa ket kement a boan divar neuze, Anna a

zavaz, bale a c'hellaz zoken var bouez kaout diou vranell.

Truezuz oue doare ar verc'h epad ar pemp bloaz ma oue var flac'hou, araok mont da Lourd, ne c'helle ober nemeur a dra, rak tri goul e doa, ha daou anezo a zirente pa 'z eaz da bardouna.

E miz mae 1899, mam Anna a ziskleriaz e kasse he merc'h da Vassabiell kerkent ha m'her gelfe, ha divar neuze, Anna a daolaz unan euz he flac'hou ; ar Verc'hez a roe kaloun d'ezi.

E Lourd, d'an 12 a viz gwengolo 1900, epad ma roet d'ezi bennoz ar Zakramant meulet ra vezo, Anna a zantaz e doa rekouret ar pare. Sevel a reaz kerkent, ne oue ket gourd, heuil a reaz zoken ar Zakramant eb he branell.

Pa 'z eaz da gaout ar vedisined e oue kavet merkou ar goriou, mes ar c'hroc'hen a ioa seac'h, ne ziretent mui. Ar plac'h yaouank ne doa ken na poan na diezamant, kam e choume evelato en e bale.

Ar medisin. — Kam eo choumet neuze ?

Ar beleg. — Ia, kam eo choumet abaoe, mes gounit a ra eaz he bara brema : devot eo, mont a ra aliez d'an oferen var ar pemdez.

Ar medisin. — Klaskit d'in unan pareet var neat, pareet penn, kil ha troad.

Ar beleg. —

Mari-Ann Patinec

25 bloaz, euz Lanarvily, pareet er bloaz 1900.

Mari-Ann Patinec a zo bet skoet gant ar c'hlenved er bloaz 1893 (*bronchite*), hag ar paz a gasaz anezi a nebeudou betek ar mouch. Ne oa ket yac'h he c'halon ha ne c'helle dibri koulz

Mari-Ann Patinec

lavaret netra, pa oue kaset da Lourd var eur c'holc'hed. Pareet e oue er vech kenta ma oue diskennet en dour, d'an 11 a viz gwengolo 1900, mes kalz poan a ziwaskaz (1).

(1) *Levr Itroun Varia Lourd*, pp. 218-234.

Ar medisin. — Ar bareans-se a zo mad ha sklear : poania a vezo red da gaout testeni ar vedisined o deuz gwelet Mari-Ann, araok m'eo deut da Lourd.

Ar beleg. — Unan neuze.

Ar medisin. — Unan, ma vez roet an testi-niou-ze, ha mar bezont kavet mad gant an Aotrou 'n Eskop. Ni, medisined, ne lavaromp ket : eur burzud a zo bet great ; an Iliz hag an Iliz ebken a c'hell diskleria peur euz bet eur burzud, eur mirakl ; ni a lavar : « Setu aze eun den hag a zo deut klanv ama, ar paperou en deuz diskouezet d'eomp a verk en doa ar c'hlenved-mar-c'hlenved ; pare eo : ni gant hor gwiziegezh a zo en hor c'harg diskleria e bareans.

Mes ouspenn unan a dleit kaout euz a eskopti Kemper, klaskit c'hoaz.

Ar beleg. —

Berth L'Hostis

38 vloaz, euz Sant-Louis Brest, pareet e 1901. Berth e deuz bet 13 krouadur, ne joum nemet 3 ganti. Divar goust an diveza ganet e deuz paket eur c'hlenved hag a joum er goad (*phlébite double*), hag eo choumet tri miz var he gwele. He divesker a ioa koenvet.

Eat eo da Lourd gant fizians e galloud ar Verc'hez Vari, pareet eo bet d'an 18 a viz gwen-golo 1901. Diskennet e oue en dour var dro nav heur hanter, ha kerkent e oue evel devet he divesker ; e leac'h kaout aon, e kemeraz fizians,

sevel a reaz euz an dour ha bale a reaz he-unan kaer, koenv he divesker a ioa bet teuzet en eun taol kount. Daoulina c'hellaz gant eazamant ha levenez er Grott. Ar vedisined a velaz e oa pareet.

Antronoz, Berth a ieaz da askaout ar vedisined, he divesker a ioa treut, mes choumet oant digoenv mad, plega c'helle pennou he daoulin ken eaz ha tra, taolet e doa a gostez an tamou lieten e doa douget beteg neuze evit starda he divesker, pa 'z eo gwir ne c'helle ket dougen he lerou. He flac'hou a ioa deut ganti da Lourd, naontek miz a ioa nie c'helle ket bale ebdo ; ho laosket e deuz er Grott.

Berth a zo distroet da Lourd er bloaz var-lerc'h, bale a c'hell eaz brema, gounit a ra he boued hiviziken, n'eo ket bet klanv an disterra abaoue varlene.

Ar medisin. — Ar Verc'hez a zo bet mad e kenver Berth, m'en defe eur medisin, gant eul louzou benag, pareet Berth evelse, en defe bet leac'h d'en em fougeal, rak eun taol ral braz e vefe bet ; mes ama, e Lourd, Breiziz Kemper o deuz pareansou sklearoc'h eget hounnez, klas-kit adarre.

Ar beleg. —

Paulin Michel

euz Guipavas, 16 vloaz, pareet er bloaz 1901.

Tri bloaz araok, ar plac'h yaouank-se e doa krenet an darsien domm (*typhoïde*) ha divar

neuze oa choumet simpl braz, ne c'helle derc'hel koulz lavaret netra. Ar gommunion zantel ebken, bep gwener kenta euz ar miz, setu aze, koulz lavaret, oll vagadurez Paulin er penn diveza euz he c'hlenved.

En dro genta ma oue diskennet Paulin en dour, d'ar meurz 17 a viz gouere, e oue gwasket mantruz, prestik goude e save he-unan euz ar pinsin ; pare oa.

Mont a reaz da gaout ar vedisined, eno e oue sellet piz outi. An aotrou Boissarie a c'houlennaz diganti : Ha brema e c'hellit bale ? — Ia, emezi. — Pegeit so n'oc'h euz ket poezet var ho tivesker ? — Ouspenn daou vloaz so. — Baleit ma velimp.

Paulin a ieaz hag a deuaz dre ar gampr, dirak an oll souezet o velet peger mistr oa ; ne boueze nemet hanter kant lur.

Hag ho tiabarz, eme ar medisin, yac'h eo brema ? — N'eo ket dent mad awalc'h c'hoaz, eme Baulin, ne c'hellan ket treiza pep tra c'hoaz, daoust ma 'z our gwelleat. — Gwelloc'h emaoch, eme an aotrou Boissarie, mes n'eo ket awalc'h c'hoaz, red eo ma vefac'h pare var neat. — Oh ! eme ar verc'h, n'euz fors pegement a zour Lourd a evin, ne joumo morse da veac'hia ac'hanoun. — Neuze, eme ar medisin, ema mad an traou ganeoc'h.

— Eur boutou ler am euz prenet deac'h, emezi, n'em euz bet izom re ebet tri bloaz so. — Ah ! eme ar medisin, eur boutou nevez ! daoust ha brao int ? diskouezit anezo 'ta.

Paulin a joumaz nec'het eur pennadik, rak kalz tud, medisined ha re all, a ioa bodet en dro d'ezi er gampr. Evelato, ne joumaz ket pell da zonzal, sevel a reaz prim var eur gador, ha neuze an oll a c'hellaz gwelet eaz e doa gwisket eur boutou ler nevez flamm.

— Mad eo, eme ar medisin, mont a reoc'h goude kreisdeiz da brosesion ar Zakramant meulet ra vezo, ha goudeze e tistrooc'h ama. Bet oc'h euz eur paper benag digant ho medisin evit merka ho klenved ? — Nan, emezi, mes p'edon var nez diblas, ar medisin en deuz diskleriet e varfen en hent, ha skandalet en deuz va mam, abalamour, var he veno, ma laze he merc'h. — N'eo ket re gristen neuze, ho medisin. Mes brema, pa 'z oc'h pareet, petra c'houlennoc'h digant ar Verc'hez Vari ? — Goulenn a rin nerz diganti, hag ouspenn, ar c'hras d'he c'haret, ha d'he zervicha atao.

Neuze Paulin a velaz eno Aotrou 'n Eskop Angoulem, hag a zaoulinaz dirazan da c'houlenn e vennoz. An Aotrou 'n Eskop a oue tene-reat e galoun o velet ar baotrez-se, ken dister hag eur c'hrouadur, o taulina anezi he-unan, hag e lavaraz : « Ia, va merc'h, va bennoz a » roan deoc'h a greiz kalon ; ra zeui Hor Zalver » benniget, er pardaez-ma, da beurbarea ac'ha- » noc'h. »

Pa 'z eaz Paulin er meaz euz kampr ar vedisined, e oue beac'h o viret ouz an dud da vont a flao varnhi.

Goude kreisdeiz, Paulin a oue kaset d'an-

dour a vuez adarre, ac'hano ez eaz var he zroad d'ar Grott. Euz a zirak ar Grott, ar plac'h yaouank a ieaz, var he zroad atao, da blasen vraz ar Rozera; eno e resevaz etouez ar re glanv bennoz ar Zakramant meulet ra vezo. Mont a reaz neuze da velet ar vedisined eun eil gwech, en dro-ma e oue kavet pareet mad, pare penn da benn.

Abaoue, Paulin a zo choumet mad atao he yec'hed.

Bloaz da c'houde, pa zistroaz Paulin Michel da Lourd, e oa an hanter pounnerroc'h, poeza rea kant lur.

Paulin Michel a zo choumet meur a vloaz er gear, evit diskouez d'he c'henvroiz oa pareet mad, mes epad m'edo klanv, e doa roet he ger d'an Itroun Varia ez afe da leanez m'e defe an heur vad da rekour ar yec'hed. Seveni e deuz great he ger; leanez eo hirio, demdost da gear Poitiers, e Larnay, hanvet eo hiviziken Sœur Marie-Armandine: entent a ra ouz ar merc'hed bouzar ha mud a zo en hospital eno.

Ar medisin. — N'ema mui en hoc'h eskopti neuze?

Ar beleg. — Nan, aotrou, eñ eskopti Poitiers eo ema.

Ar medisin. — Eur bareans kaer eo hounnez, mad e vefe ober eun enklask varni ive. N'oc'h euz ket re all?

Ar beleg. — Er bloaveziou tremenet ez euz bet kalz pareansou.

Ar medisin. — Lennit.

Ar beleg. **Mac'harit Primel**

53 vloaz, euz a Blouneour-Trez.

An Aotrou Roux, medisin e Paris, a verke eiz dez araok ma teuaz Mac'harit da Lourd, e doa kollet he yec'hed divar goust eul lamm e doa paket pemzek vloaz a ioa. He gar gleiz a ioa choumet morzet abaoe, ha ne c'helle mui bale nemet gant poan. Epad eiz vloaz araok mont da Lourd, e oue red d'ezi peurliesa kaout flac'hou da c'hellout bale.

Ar medisin. — Peurliesa, a livirit?

Ar beleg. — Ia, peurliesa, rak avechou, pa veze Mac'harit var he zu, e c'helle ober eur pennadik hent eb he flac'hou, dioc'h ma lavar meur a hini, mes gant eur boan vraz evelato.

Ar medisin. — Ha pa vefe pare mad brema, ar bareans-se n'eo ket sklear awalc'h.

Ar beleg. — Eo, pare mad eo, var a lavarer. Yunet e doa epad eiz dez araok dont da bardouna; d'ar yaou vintin, pa ziskennaz en dour e santaz evel an tan o redet dre he izili, sevel a reaz euz ar pinsin pare. Divar neuze, e c'hellaz bale eaz, goude kreisdeiz, he nerz a oue kresket kalz epad ma reseve bennoz ar Zakramant, meulet ra vezo! var blasen iliz ar Rozera.

Ar medisin. — Klaskit eun all, pa 'z eo gwir ar bareans-se n'eo ket sklear evit kalz tud.

Ar beleg. —

Sœur Justinien

pareet d'ar 15 a viz gwengolo 1904, 26 vloaz, leanez euz a urz ar Spered-Santel.

Er penn kenta euz ar bloaz 1901, al leanez-se a oue klanv diabarz he feultrin (*pleurésie*), hag a joumaz dinerz da c'houde, dinerz ha kambrout.

Ar Sœur Justinien a ioa neuze e Konk-Leon,

Sœur Justinien

demdost da Vrest, an doktor Hery eo a vele anezi. Divar ar c'hlenved braz-se, ar Sœur venn a joumaz dister, ker fall ma oue red he c'has da Zant-Briek; eno e oue dastumet en eur gwiskamant plastr.

Ar medisin. — Ia, ia, ia; pareet eo bet ama

tri pe bevar bloaz so, sonj mad am euz da veza he gwelet aze e kreiz ar gampr. Poeza rea dek lur ha tri-ugent ebken, en devez ma oue pareet. Al leanez-se a zo deut ama gant tud Sant-Briek hag a zo distroet da Zant-Briek, ne c'hellit ket laerez tud eun eskopti all en doare-ze.

Ar beleg. — Laerez! laerez! E Konk-Leon, en eskopti Kemper eo e deuz paket he c'hlenved.

Ar medisin. — Gwir eo, mes n'e ket ac'hano eo e deut da Lourd!

Ar beleg. — Nan, euz a Zant-Briek eo. Ni evelato on deuz sikouret al leanez-se da gaout ar pare, rak Kemper ha Sant-Briek a ioa assemblez o pardouna e Lourd er bloavez-se. Marteze parresioniz Konk eo o deuz pedet ar muia eviti, pa 'z eo gwir eno eo e kouezet klanv.

Ar medisin. — Marteze, ia; evelato, d'Aotrou 'n Eskop Sant-Briek eo ober an enklask divar he fenn. Al leanez-se a zo unan euz ar re o deuz bet ama ar c'haerra pareansou; p'eo distroet er bloaz varlerc'h e poeze 18 lur muioc'h eget pa oa klanv.

KENTEL VIII

Pareansou all Kemper : Mari-Renee Quelen, Mari-Ann Guyanvarc'h, Josephe Gueguen, Mac'harit Peran, Mari-Louis Thomas, Amélie Bellec, Mari Lemoign, Mari Jaffré.

Ar beleg. —

Mari-Renee Quelen

20 vloaz, pareet d'an 19 a viz gwengolo 1905.

Marie-Renee Quelen, ganet ha savet e Trelevenez, a ieaz da Vipavas da achui he skol, ac'hano e oue resevet d'ar *Brevet* e miz gouere 1904. Pa oue bannet ar *Sœurezed* euz ti-skol Eussa, Mari-Renee a oue kaset di gant he mes-

trezed evit ober skol gristen d'ar vugale : mont a reaz laouen.

Eb beza klanvidik, Mari-Renee ne oa ket evelato euz ar re grenva ; Eussa, an enezen kollet etre tarsiou gwenn ar mor braz, a zo kalet beva enni, dreist oll er goanv A benn pevar miz, ar skolaerez yaouank a oue diska-ret gant ar boan c'houzoug ; da c'houde, e krenaz an dersienn domm (*typhoïde*), hag ez eaz var zemplât betek miz meurz ; d'ar 6 e resevaz e Sakramanchou diveza. Eun elfennik esperans a joume e kaloun ar vestrez yaouank ; lakeat e doa he fizians en Itroun Varia Lourd.

Gant an amzer, e torraz var an dersienn, mes Mari-Renee a joumaz re zempl, re zinerzet ; hed eur miz hanter e oue red he maga gant eur gorzen. Gwellât a reaz awalc'h evit ober ar veach euz Eussa betek Guipavas, eno an ear a zo souploc'h.

Kaer a oue poania ganti, e chomaz fall, he diabarz ne c'helle delc'her nemet eur banne leaz benag, eur vi eur vech en amzer ; feaz mouch e oa rentet pa 'z eo gwir e oa fall en he gwelet hag en he c'hlevet. Ne c'helle mui baleken nebeut rak eur c'har d'ezi a iôa kalz berroc'h eget eben, diverret dre nerz he c'hlenved, he c'hostez kleiz a iôa evel seizet, persdu a blasou, dreist oll en arroud ar galoun ; an duad-se a ziskoueze e oa ar goad o vont da fall.

C'hoant braz d'ezi da veza leanez, ar plac'h yaouank a lavare : « Itroun Varia Lourd, n'am

» fareit ket, ma ne dlean ket beza eul leanez
» vad. » Mes fizians e doa da barea : gant ma
c'helje mont beo betek Lourd, ne c'houlenne ken.

En em gaout a reaz eno d'an 18 a viz gwen-
golo 1908 gant pardounerien Kemper. Er vech
kenta ma 'z eaz en dour d'an 19 var dro 9 heur,
e oue gwasket gant ar boan, pa deuaz er meaz
ec'h en em gave krenvoc'hik. Goude kreisdeiz,
e oue gwasket kalz muioc'h, ken a laoskaz eur
youe'haden : « Emaoun o vervel » ; mes ar boan
a leske he oll izili a oue torret buan, ha setu hi
pare, pare mad. Pebez levenez !

He goad a rede en he izili, dinerz c'hoaz
gwir eo, mes yac'h evelato ; sevel a reaz he-
unan an diou bazen a zo er pinsinou, nerz e
doa d'en em viska he-unan, ma vefe bet laosket.
Pa dintaz ar c'hloc'h bian, da ziskleria e kaset
an aotrou Doue euz iliz ar Rozera d'ar Grott,
a benn ar brosesion vraz, Mari-Renee a zaou-
linaz he-unan ken eaz, ker buan ha n'euz fors
piou.

Antronoz, d'an 20, Mari-Renee a viskaz he
boutou ler nevez, ar boutou e doa prenet
« a benn ma vije pare », araok diblas euz a
Vipavas ; en em ficha reaz eun tamik, hag ez
eaz da gaout ar vedisined gant an testeni e doa
bet digant he medisin. Poeza rea neuze 86 lur.
Ar vedisined a zellaz piz-piz ouz Mari-Renee
goude beza lennet he faper, hag a lavaraz d'ezi :
« Pare mad oc'h. »

Divar neuze, ar plac'h yaouank a zebraz euz
a bep seurt boued koulz ha peb den yac'h, eb

m'e defe bet morse an disterra diezamant.
Heuil a reaz e Lourd ar bardounerien all euz
an eil iliz d'eben ; d'ar gwener vintin e savaz
da ziou heur, hag ez eaz var he zroad d'ar
Grott, da iliz ar Rozera, ha d'ar gar zoken, eb
klem gant ar skuisder.

Pemzek dez goude ma oue distroet ar plac'h
yaouank d'ar gear, e doa gounezet nao lur. Tri
miz goude, Mari-Renee, deut he nerz kenta
d'ezi, a ieaz da Zant-Laurans, er Vendee, da
di-mam Leanezed Grignon de Monfort, eno eo
bet great sœur e miz eost 1907 ; hanvet eo
Sœur Maria du Divin-Cœur. Bez' ema brema
oc'h ober skol e kouent an Itroun-Varia Lourd
e kear vraz Ottawa (Canada).

Ar medisin. — Ar bareans-se a zo kaer, mes
an enklask divar he fenn ne vezo ket eaz da
ober, rak an hini a zo bet pareet a rank toui
var an Aviel, dirak an enklaskerien, eo gwir
he lavarou.

Ar beleg. — Ne vezo ket red, evelato, ez afe
enklaskerien Kemper da glask Mari-Renee
d'ar C'hanada ?

Ar medisin. — Nan, mes red e vezo skriva
d'an Aotrou 'n Eskop Ottawa, hen a rai al
labour-ze eno ; hogen dale a vezo.

Ar beleg. — Pa vezo kaset ar paperou da
Gemper, an Aotrou 'n Eskop ho lenno, hag a
lavaro ar pezh zo gwella d'ober. Da c'hortoz,
deomp atao en dro gant hon labour amañ.

Mari-Ann Guianvarc'h

26 vloaz, euz Guipavas ; pareet d'an 21 a viz gwengolo 1905.

Mari-Ann Guianvarc'h, kemenerez, a grogaz an darsien domm enni e miz mae 1904, choum a reaz neuze tri miz var he gwele. An eiz miz kenta da c'houde a gasaz etre he gwele hag an tan, gwech easoc'h, gwech diesoc'h. Klem a rea gant ar boan en he divesker, en hini gleiz dreist oll, hag en he c'hroaz-lez. En noz, he foan a ioa gwasoc'h.

Mari-Ann a ieaz da Lourd e miz gwengolo 1905 ; kam-brout oa, ha klem a rea gant he foan. D'ar yaou 21, en eur zistrei euz ar pinsin burzuduz, ar plac'h yaouank a grenaz evel pa vefe kroget eur gwal darsien enni ; ne doa mui poan ebet, mes krena reaz epad eun diou heur benag. Pa ehanaz Mari-Ann da grenna, e oa pare, ha pare mad.

Abaoue, Mari-Ann a ia dioc'h an deiz a gleiz hag a zeou, choum a ra yac'h.

Ar medisin. — Petra lavare medisined he bro divar he fenn ?

Ar beleg. — An Aotrou Galès, medisin e Guipavas, en deuz diskleriet d'ar 17 a viz gwengolo peger klanv oa ar gemenerez, eur miz hanter goude ma oue distroet d'ar gear, e roaz d'ezi eun testeni da anzaio eo pare breman. « Evelato, emezan, ar plac'h yaouank a gamm » eun tamik atao. »

Ar medisin. — Ar bareans-se n'eo ket kaer awalc'h neuze.

Ar beleg. — Ia, mes, Aotrou, hi a respount n'eo ket kam ; pa oa yaouank flamm n'e doa ket eur bale skanv evel merc'hed a zo, ha brema e vale evel pa oa yaouank. He divrec'h, red eo hen anzaio, n'int ket deut c'hoaz d'o nerz gwechall.

Ar medisin. — It d'eun all.

Ar beleg. —

Mari-Josephe Gueguen

24 vloaz, euz Trelevenez, 12 gwengolo 1906.

Krenv awalc'h en he bugaleach hag en he yaouankiz, Mari-Josephe a zempleaz var dro he bloaz var 'n ugent, he diabarz a ieaz da fall a nebeudou. Merc'h a diegez, ar plac'h yaouank hed an hanv 1906 na c'hellaz mont na d'ar poull-kanna, na d'ar park, choum a reaz atao var dro ar gear. Ne zebre koulz lavaret netra, setu ma oue paket gant ar paz, hag he skevent a deuz ive da glenvel.

Pa ieaz pardounerien Kemper da Lourd, e miz gwengolo 1906, Mari-Josephe a ioa en ho zouez. Ne c'hellaz dibri en hent nemet eur c'hinaouad vara pe ziu hag eur beren : na souben, na kafe ; e Pau e kollaz he anaoudegez, hag e oue poan vraz oc'h ober d'ezi dizempla. P'en em gavaz e Lourd e oa krenvoc'h.

D'ar meurz, 11 a viz gwengolo, Mari-Josephe a ziskennaz diou vech en dour da nao heur ha da deir heur ; en eil tro e kavaz d'ezi oa pareet, mes pa 'z eaz, en hospital, da zibri eur gwign

vian, e kouezaz klanv dioc'htu ; he diabarz a ioa choumet fall. Mont a reaz da gouskat eb tam.

D'ar merc'her, ar plac'h yaouank a zonjaz edo o vont da sklasi en dour ken yen oa, ne zemplâz ket evelato. Kerkent ha ma teuaz er meaz euz ar pinsin, e tridaz he c'haloun : he goad a rede krenv ha nerzuz dre he oll izili : pare oa, pare var neat.

Eb lavaret grik da zen, Josephe a ieaz da zaoulina dirak imach ar Verchez er Grott : eno e choumaz pell hag hir. En hospital e c'hellaz dibri euz a bep seurt boued : souben, viou, bara, kig ; netra ne joume da veac'hia anezi.

Daoust ma oa pareet, ar plac'h yaouank a 'z ea evelato diou vech bemdez c'hoaz en dour, be vech e teue kalz nerzusoc'h euz ar pinsin burzuduz.

Eiz dez goude ma oa distroet d'ar gear, Josephe a boueze dek lur muioc'h ; abaoue e choumet yac'h atao. Hirio e toug gwiskamant leanezed Sant-Aogustin e Tongres (Belgique) ; he hano zo Sœur Mari-Christine.

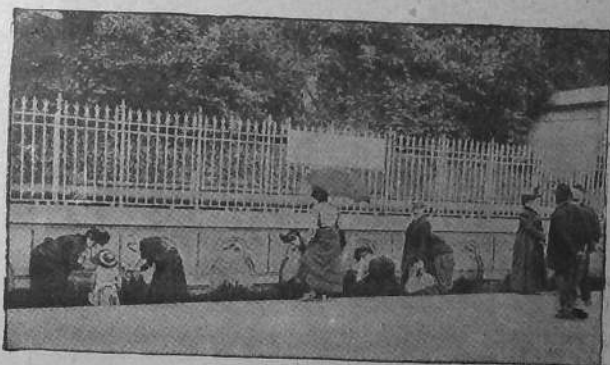
Ar medisin. — Medisin ebet n'en deuz gwelet anezi ?

Ar beleg. — Bet eo o kaout an Aotrou Tanguy, medisin e Landerne, araok ha goude pelearinach Lourd. Setu ama an testeni en deuz roet araok : « Ar plac'h yaouank a zo klanv » poull e c'haloun (*dyspepsie avec dilatation de l'estomac*) ; ouspenn-ze, difizians am euz eo » klanv he skevent. »

Ha setu ama an testeni en deuz roet da c'houde :

« Kaer em euz sellet piz ouz ar plac'h » yaouank, ne gavan merk ebed euz eur c'hlenved, nag en he skevent, nag e poull e c'haloun. »

Gant aon na vije koezet adarre, rak klenved poull ar galon a ia hag a zeu buan awalc'h, ar

An dud a ev euz an dour burzuduz

medisin n'en doa skrivet he desteni nemet tri pe bevar miz goude m'oa distroet Mari-Joseph d'ar gear.

Ar medisin. — Ne lavar ket eün ha freaz e oa klanv ar skevent araok ?

Ar beleg. — Nan, ne lavar ket an dra-ze : « Difizians am euz eo klanv he skevent » ; setu aze e c'her.

Ar medisin. — Evit tud a zo, n'eo ket eaz.

gouzout ha klanv eo o skevent pe n'eo ket ; evit meur a hini, eur medisin a c'hell gwelet an dra-ze dioc'htu. Mes pa 'z eo gwir testeni klenved ar plac'h yaouank n'eo ket sklear awalc'h, klaskit re all.

Ar beleg. —

Mac'harit Peran

euz Bodilis, 31 vloaz ; 12 a viz gwengolo 1906.

Mac'harit a zo dimezet da Fransa Peron, gwakolier ; yec'hed e deuz bet betek he zregont vloaz. Koueza reaz klanv pevar miz goude beza bet he fevare krouadur, hag epad eiz dez e oue lakeat skourn d'ezi var he bouzellou. Divar an eiz dez-se, ne oue mui ker fall, mes simpl braz e choume.

Eur medisin euz a Gastell, an Aotrou Servais, a reaz gwiska d'ezi eur c'horf-sae bian ha kalet, a stagaz neuze he diouškoaz oc'h penn he gwele gant poueziou pounner a istribill ouz he zreid, hag a reaz d'ezi choum noz-deiz en doare-ze. Da c'houde, e reaz staga eur vaz teo oc'h an treust azioc'h ar gwele reaz m'oa Mac'harit gourvezet varnan, ober a reaz d'ezi choum a-istribill, eur vech er mare, ouz an treust-ze ken a vije maro e divreac'h outi ; mes kaer e doa ar c'hreg paour poania hag ober lavarou he medisin, ne 'z ea tam var vellât.

Ar medisin. — Mes, pe seurt klenved e doa, ma rea ar medisin an dra-ze d'ezi ?

Ar beleg. — Ne c'houzon dare, Aotrou, n'oun ket medisin, me.

Ar medisin. — Me n'oun ket medisin awalc'h ken nebeut evit her gouzout, mes kendalc'hit.

Ar beleg. — Mac'harit a ziswaske poaniou braz, ne c'helle bale na kalz na nebeut ; gwasas ioa, ne oa ket pinvidik, hag e doa truez ouz he fried a ranke labourat an hanter-muioc'h evit entent outi, ha gounit bara d'ar vugaligou. Dioc'h ma lavarar, ar medisin en defe diskleriet ne oa pare ebet evit greg ar Peron.

Tud vad ar barrez a zavaz arc'hant he beach da Vac'harit, hag houma a zigouezaz e Lourd gant ar re all d'an 10 a viz gwengolo 1906. Pareet e oue en dour burzuduz d'an 12, antronoz ez eaz da ziskleria he fareans d'ar vedisined, hag abaoe, ar c'hreg yaouank a zo choumet yac'h ha dibistig.

Ar medisin. — N'e deuz bet testeni ebed digant he medisined euz ar vro ?

Ar beleg. — Eo, setu ama ar pennad skrid e deuz bet digant an Aotrou Hily, medisin e Landivisio : « Galvet oun bet var dro Mac'harit Peran, er bloaz 1905, ha da c'houde » er bloaz 1906, he feultrin a ioa fall (*pleurésie* » *sub-aigüe*) ; anat oa, edo ar c'hreg-se e riskl » braz da joum klanv hed he buez. Hirio ec'h » anzavan eo pare ha pare mad. »

Ar medisin. — An aotrou-ze eo en doa great staga poueziou oc'h divesker an hini glanv ?

Ar beleg. — Nan, nan ; hen a veze galvet var-

dro Mac'harit ken aliez gwech ha ma kreske an dud en ti, hen eo medisin ar famill. An doktor Servais, euz a Gastell, a ioa deut da velet unan klanv all e kichen Mac'harit, neuze e oue galvet da zont d'ober eur gwel d'ezi ive.

Ar medisin. — Hag e deuz chenchet medisin ker buan-ze ?

Ar beleg. — An dra-ze n'eo ket chench medisin eo ; ar paour a glask an divissa, rak ker awalc'h e kav atao, pa vez hano da baea ; hag an aotrou Servais, pa 'z eo gwir oa bet galvet evit eun all, n'en doa ket goulennet kalz digant ar Peron.

Ar medisin. — N'eo ket eaz kaout neuze eun testeni sklear digant ar medisin en deuz gwelet Mac'harit da ziveza araok pelerinach Lourd ?

Ar beleg. — Nan, rak lavaret a ra n'en deuz ket a zonz euz an hini glanv-ze, kement a dud en deuz bet da velet. Pareans Mac'harit Peran a zo kaer-kaer goulskoude : krenv eo hirio, ha varlene e deuz bet eur c'hrouadur all.

Ar medisin. — Klaskit eur bareans all.

Ar beleg. —

Mari-Louisa Thomas

euz Guipavas, 38 vloaz ; 25 gwengolo 1907.

Ganet e Guipavas, Louisa a ieaz da di leanezed an Adoration, e Brest, d'he fevar bloaz, hag a joumaz eno beteg he fevarzek vloaz. D'he nao bloaz e kouezaz eun devez euz eur prenestr er porz, he liven gein a ieaz oc'h eur mean, ha

divar gement-se, ar verc'h a deuaz da veza tortez.

D'he fevarzek vloaz, Louisa a ieaz d'ar gear, betek he eiz vloaz var 'n ugent e c'hellaz gounit he bara eaz awalc'h, mes neuze e oue klanv he feultrin (*fluxion de poitrine*). Sevel a c'hellaz, mes bian oa he nerz. Er bloaz 1906 e oue diskaret da vad, choum a reaz var he gwele, hag ar medisin ne roe d'ezi nemet leaz da eva, hag eur vi kriz benag, bep er mare. Skuizet, rak ar paz a waske anezi eb ehan ; dinerzet, pa 'z eo gwir ne c'helle ket boueta ; ar gemenerez keaz a oue red chench bemdez he dillad d'ezi, kement e tiverent gant c'houezen ar zempladurez.

E kreiz he foaniou, Louisa a deuaz da zonz d'ezi euz an Itroun Varia Lourd hag e c'houlennaz mont da Vassabiell, ha pa vije da vervel e vefe. Eun niz d'ezi, kollet gantan he feiz e kear Vrest, a deuaz d'he gwelet : « Mar pareit, » emezhan, me a 'z ai me ive da Lourd da » drugarekât ar Verc'hez ganeoc'h. » Divar neuze, Louisa a c'houlennaz parea e Lourd evit savetei an ene-ze.

Mont a reaz da Lourd daoust ma lavare hiniennou n'en em gavfe ket beo e penn he beach ; skuiz maro edo pa erruaz. En teir gwech kenta, Louisa ne devoue gwellaen ebet en dour burzuduz : ar Verc'hez a rea skouarn vouzar. Er bederved gwech, d'ar merc'her goude kreisdeiz, e santaz evel er gwechou all e oa fresk an dour, ha netra ken, mes pa oue

dougennet euz ar pinsinou d'ar Grott, e kavaz d'ezi e rede eur goad nevez en he izili. Pareet oa bet eb poan ebet, en hospital e c'hellaz dibri.

Antronoz e tiskennaz en dour adarre, hag e santaz e oa krenveat kalz ; c'hoant e devoue zoken da zevel divar he c'holc'hed en hent, evit mont d'an hospital var he zroad. Great e oue d'ezi choum gourvezet, mes en hospital e valeaz, simplik c'hoaz, gwir eo ; divar neuze e krenveaz buan, rak dibri mad a c'helle.

Pa velaz e oa pare, ha pare mad, Louisa a iezas da zaoulina e chapel an hospital : « Itroun » Varia, emezi, lezirek oun bet betek hen d'ho » c'henori, mes hiviziken keit ha ma vezin » yac'h, ez in d'an oferen bemdez, hag e lavar in » va chapeled bemdez. »

D'an distro, Louisa a zebraz evel an oll, ha ne devoue diezamant ebet.

Ar medisin. — Ne doa paper ebet digant he medisin ?

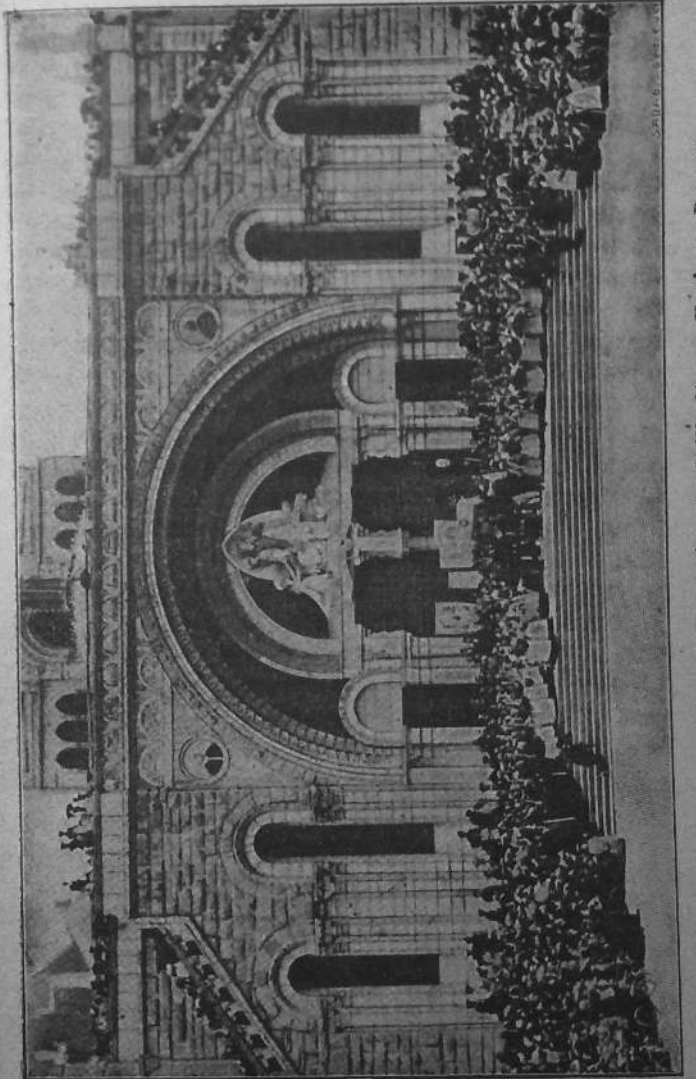
Ar beleg. — Eo, an doktor Galès en doa disklriet, araok Lourd, e oa klanv diabarz Louisa, klanv poull he c'halon hag he bouzellou (*dyspepsie gastro-intestinale.*)

Ar medisin. — Ha goude Lourd ?

Ar beleg. — Setu ama ar pezh en deuz disklriet ar memez medisin : « Mari-Louisa » Thomas a c'hell dibri ha treiza peb boued » abaoe m'eo bet e Lourd : ne joum netra da » veac'hia anezhi.

» 12 a viz Mae 1908.

» Doktor GALÈS. »

pardounerien ha klanvourien bodet dirak iliz Itroun Varia ar Rozera

Ar medisin. — Neuze eo pareet var neat ?

Ar beleg. — Ia, choum a ra tortez evelato.

Ar medisin. — Ar bareans-se a zo mad, mes pa 'z eo gwir ar Verc'hez n'eo ket falvezet d'ezi euna liven gein Louisa, laoskomp anezi a gostez : kaeroc'h a gavimp.

Araok komz divar benn eun all livirit d'in eun dra mar gouezit : Hag an niz ?

Ar beleg. — Niz Louisa a zo dirollet da lenva p'en deuz gwelet anezi yac'h ha pare ; n'en deuz ket gellet dont ganti betek Lourd, rak maro eo trum awalc'h goude m'eo distroet Louisa da Vipavas : mes galvet en deuz ar beleg var e dro, resevet en deuz e zakramanchou araok mervel.

Ar medisin. — Eun all ?

Amelie Bellec

Brest, 21 vloaz ; 13 a viz gwengolo 1906.

Choumet bian ha dister, Amelie a gouezaz klanv gant ar boan c'houzoug (*grippe*) e miz genver 1905. Divar an dra-ze, ar plac'h keaz a grogaz eur c'hlenved all e mel eskern he liven gein (*myélite aiguë diffuse*), hervez lavar ar vedisined a entente outi, hag ar c'hlenved-se ne zistagaz ket var neat. Var dro miz here 1905, he divesker a oue seizet ; diez braz e oa d'ezi bale da c'houde, nemet harpet e vefe (*paraplégie*.)

D'an 13 a viz gwengolo euz ar bloaz var-lerc'h (1906), epad ma roet bennoz ar Zakra-

mant, meulet ra vezo ! d'ar re glanv var blasen vraz iliz ar Rozera, Amelie a oue pareet : sevel a reaz, heuil a c'hellaz ar Zakramant. O veza mac'h en em gavaz ar bareans-se d'ar yaou goude kreisdeiz, Amelie ne 'z eaz ket da gaout ar vedisined ; ne doa ket re a amzer da drugarekât an Itroun Varia e Lourd.

Bloaz goude, Amelie a zo distroet gant pardounerien Kemper ; yac'h eo choumet atao abaoue m'eo bet pareet.

Ar medisin. — N'ema ket er pelerinach er bloa-ma ?

Ar beleg. — Eo, Aotrou ; deut eo eun eil gwech da drugarekât ar Verc'hez.

Ar medisin. — Grit d'ezi dont ama.

Var gement-se, ar beleg a 'z eaz d'ober eun dro etouez pardounerien Kemper, mes ne oa ket gwall eaz kaout eur verc'h euz ar re vianna etouez kement all a dud.

Tri mil pardouner a ioa euz a Gemper (1908), eiz mil euz Albi, pemp kant euz a Gambrai, eb kounta ar re a ioa deut euz a bep bro. Var bouez klask, ha gant sikour tud vad, ar beleg a velaz Amelie, hi a deuaz kerkent dirak ar vedisined.

Eur medisin brudet euz Lons-le-Saulnier, an aotrou Thomas, a ioa d'ar mare-ze e kampr ar vedisined, deut oa da dremen eun nebeut miziou e Lourd, evit anaout mad al labour a ra eno ar Verc'hez Dinam. Hen a oue karget da zellet piz ouz Amelie, lennet en doa da genta an testeni roet d'ezi gant medisin Brest, mu-

tuka reaz divesker ar verc'h yaouank, ober a reaz d'ezi o flega hag o displega meur a vech, kemenn a reaz d'ezi bale dre ar gampr. Anat oa e doa Amelie yec'hed, mes choumet oa bian.

Eur medisin a 'z eaz neuze da glask eun ijin hanvet e gallek *dynamomètre*, merka ra freaz ha sklear nerz an hini a jach varnan, ha pa devoue ar verc'h roet he oll nerz varnan, he galloud a oue kavet dister. Setu perak an Aotrou Boissarie a lavaraz : « Ne c'houzon ket » pe seurt bevans e deuz ar verc'h-se, marteze » n'eo ket maget awalc'h ; eun dra zo sklear » d'an oll : yac'h eo brema, yac'h eo choumet » abaoe he fareans ; mes re zister eo evelato, » d'he bloaz var 'n ugent, evit ma ve lakeat » he fareans var renk ar c'haerra pareansou » a zo bet great ama. »

Ar beleg. —

Mari Lemoigne

euz Lesneven, 29 bloaz ; 26 gwengolo 1907.

Mari a ioa o servicha e Paris e ti eur voereb d'ezi, pa oue skoet er bloaz 1898 gant eur barr klenved hag a reaz d'ezi koll pep anaoudegez epad meur a zervez. Diwar ar barr-ze, ar plac'h keaz a joumaz sounnet, seizet he gar gleiz, setu ma oue kaset d'an hospital.

Epad pevar bloaz e oue ententet outi e Sant-Denis, e kichen Paris, mes eb gellout trec'hi he foan. Neuze e oue digaset d'ar gear, gant ar brasa evez, rak klanv edo atao ;

o veza ma ne c'helle ket he zud entent eaz outi, e oue kaset da hospital Lesneven.

Kemeret a reaz eur re flac'hou (1902) evit gellout mont ha dont, a benn tri bloaz evelato e c'hellaz bale gant eur vranell ebken. Siouaz ! eur barr all a deuz d'he diskar, he breac'h deou a oue seizet evel ma oa dija he gar gleiz : doaniuz oa he stad.

Mont a reaz da Lourd gant ar brasa poan, en em gaout a reaz eno d'an 23 a viz gwengolo 1907, mont a c'hellaz en dour burzuduz eur vech da veurz, diou vech bemdez da c'houde.

Epad ma rene pelerinach Lourd, pedennou birvidik a zave euz a Lesneven varzu an env : an aotrou Person a roe er bloavez-se eur retred gaerevit ma teuje e barresioniz da henori gant muioc'h a zevosion sant Mikeal, o zant patron. Ha Doue a zelaouaz peden Lesneveniz gant mouez Mari ar Moigne, pareet oue d'ar yaou vintin 26 a viz gwengolo 1907.

Epad m'edo an hini glanv en dour, e kavaz d'ezi e rea e breac'h deou hag he fenn ar glin kleiz eur strak seac'h ; sevel a reaz euz an dour, mont a reaz var vale euz ar pinsin betek ar Grott, hag ac'hano betek kampr ar vedisined. Ar vedisined, goude beza gwelet mad anezi, a lavaraz : « Pareet mad oc'h. »

Ar medisin. — N'e deuz ket eun testeni benag digant he medisined ?

Ar beleg. — Eur vech ma oue distroet Mari da Lesneven, ez eaz adarre d'an hospital, evit eur pennad, brema ema plac'h e kear. Goulenn

e deuz great eur rouden digant an aotrou Mesguen, medisin an hospital.

Ar medisin. — Petra lavar ?

Ar beleg. — Diskleria ra oa seizet gar kleiz ha breac'h deou Mari Moign, hag e oa er stad-ze dek vloaz a ioa.

Lesneven, 13 a viz even 1908.

DOKTOR MESGUEN.

Ar medisin. — An testeni-ze a zo kalz re verr. Red e vefe, da zonzjal ober mad an traou, kaout testeni kenta medisined Mari e Paris ha Sant-Denis, gouzout divar betra eo bet ker klanv-ze ; anez, n'eo ket eaz ober labour vad divar he fenn.

Ar beleg. — Deomp d'eun all neuze, rak dioc'h a he leac'h e c'hello Mari ar Moigne, a ioa plac'h ha netra ken, mont da c'houlenn testeniou digant medisined hag o deuz gwelet tud klanv a gantchou abaoe ?

Ar medisin. — Klaskomp c'hoaz.

Ar beleg. —

Mari Jaffré

euz Lannédern, 28 vloaz ; 23 eost 1906.

An aotrou Gall, medisin e Kastelnevez-ar-Faou, a lavar en deuz gwelet er bloaz 1904 an hini glanv, a ioa neuze seizet he oll izili ; seizet nervennuz (*paralysie hystérique*) : skoet oa bet trum a greiz m'edo o skuba he zi, ne c'helle finval nemet he breac'h kleiz ebken.

Mari a joumaz daou vloaz benag er giz-se.

Eun devez ma oa eat ar medisin da Lannédern, d'an 31 a viz eost 1906, e kavaz e Vari var zao, dem-bare. Eiz dez araok e oa bet lavaret d'ez : « Mont a reoc'h da Lourd, paet e vezo evi- » doc'h », hag ar c'helou eüruz-se a hanterbareaz an hini glanv.

Ar plac'h yaouank a oue peur-bareet en dour, pa ieaz gant ar re all da Lourd, e miz gwengolo 1906, disken a reaz he-unan er pinsin. Bloaz da c'houde, ar medisin a skriv adarre : abaoe m'eo bet e Lourd o trugarekât ar Verc'hez euz he fareans, Mari Jaffré a ia bemdez var vellât. Labourou poaniuz a c'hell da ober, evelato, he boued a joum avechou d'he beac'hia, hag he nerz n'eo ket braz.

Kastelnevez, 20 a viz gwengolo 1907.

LE GALL.

Ar beleg. — Abaoe, dioc'h m'em euz klevet, yec'hed ar plac'h yaouank a joum kaer.

Ar medisin. — Klenved nervennuz, deomp d'eun all.

Ar beleg. — Mes pare mad eo Mari goulskoude.

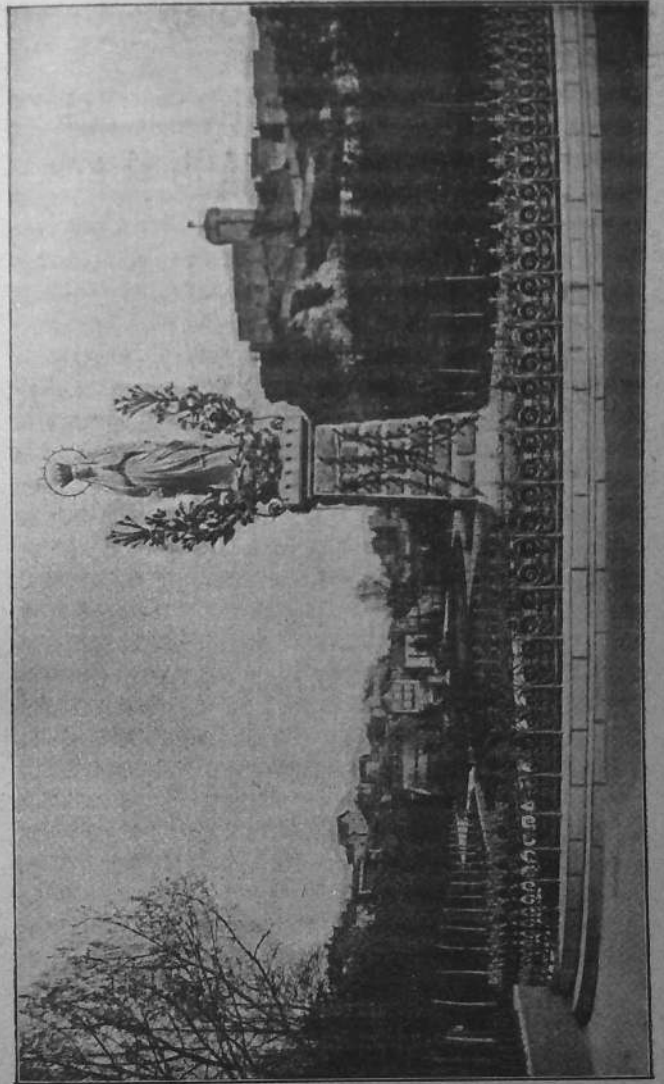
Ar medisin. — Hen azao a ran.

Ar beleg. — Ma vefe great eun enklask divar benn Mari, e vefe eaz kaout testeni ar medisin, pa 'z eo gwir ar memez hini eo a zo bet var he zro atao, ha testeni an amezeien. Gwir eo, n'eo ket bet pareet e Lourd, mes d'ar Verc'hez eo dleourez euz ar yec'hed goulskoude.

Ar Medisin. — An dra-ze a zo gwir, mes

pareansou all a zo, n'euz hano ebet euz an nervennoù enno, ha dre-ze eo gwelloc'h taoler hounnez a gostez. An hanter-gristenien a lavarfe, ma vefe diskleriet eo burzudus ar bareans-se : eur plac'h nervennuz a zo bet pareet, anzañ a reer e oa nervennuz ; ar re oll a zo pareet e Lourd a zo nervennuz evel hounnez, nemet ne anzaver ket kement-se evit meur a hini.

Ar beleg. — Deomp d'eun all 'ta neuze. Nervennuz pe zinervennuz, ar verc'h-se a zo pareet, eno ema an dalc'h eviti. N'eo ket deut da veza gwall grenv c'hoaz mes ne deo souez : paour eo he zud ; ne dleont ket kaout eur bevans euz ar re vella.

Skenden ar Verc'hez kurunet hag ar Chastell koz

KENTEL IX

Pareansou diveza : Anna ar Gall, Clet Carval,
Mari Gourmelon. Kalz tud pareet n'int ket
anavezet.

Anna Le Gall

Landerne, 12 vloaz ; 25 gwengolo 1907.

Anna a gollaz he yec'hed e miz du euz ar
bloaz 1905, klanv braz oue neuze he gouzoug
(*diphthérie*) ; gwellât a reaz, mes eb parea mad
awalc'h, rak choum a reaz pemzek miz var he
gwele, o krena kement an dersienn ma kredaz
he medisin oa klanv ar verc'h keaz gant drouk
Sant-Guyen.

Var dro miz meurz euz ar bloaz 1906, Anna
a c'hellaz sevel ha bale var he farlochou, ne oa
ket gwest da joum sounn, en he zav. He Fask
kenta a reaz en he gwele d'ar 26 a viz ebrel
1906, er pardaez-se e oue roet d'ezi Sakramant
an Nouen. Herzel a c'hellaz, mes choum a reaz
dilavar pe gazi dilavar epad eiz miz.

Anna a vellaaz adarre, d'he eil Pask e oue
gellet he dougen d'an iliz.

Er bloavez-se 1907, Anna ar Gall a c'hellaz
mont da Lourd, guellât a reaz pa oue diskennet
en dour burzuduz, d'ar 25 a viz gwengolo ;
peur-bareet e oue pa resevaz gant ar re glanv

all bennoz ar Zakramant, meulet ra vezo !
dirak iliz Itroun Varia ar Rozera.

Epad ma lavare Anna, seder ha laouen,
« Pareet oun ! » eur plac'h yaouank koz euz
eskopti Soissons, Rosa Villette, a zisklerie ar
memez tra en eur ober kalz ardou. Rosa a
redaz da gampr ar vedisined, hag eur c'halz
euz an dud a redaz var he lerc'h en eur lavaret :
« Eur pare burzuduz a zo bet, evit doare. »

Pa 'z eaz eta Anna varzu kampr ar vedisined,
e kavaz eur c'helc'h stard, eur c'helc'h tud hag
a vire outi da dostât ; oll o doa c'hoant da velet
euz a dost an hini a lavaret pareet dre vur-
zud. Unan euz paotred al lerennou, eur pikol
den gallouduz, a zavaz ar verc'hig daouzek
vloaz, hag a reaz d'ezi azeza var e skoaz ;
neuze, henvel ouz sant Christoph o tougen ar
Mabik Jesus, an den a gasaz Anna betek ar
vedisined. Rosa a ioa eno, displega rea dirak
an dud, gant kalz ormidou, he foaniou, he
c'hlenvejou hag he fareansou abaoe 17 vloaz
a ioa, mes ken druillet oa he lavarou ma oue
kemennet d'ezi, gant an aotrou Boissarie, dont
adarre antronoz.

Pa zistroaz Rosa antronoz, e oue kaset a
gostez gant daou vedisin ; ar re-ma a ze-
laouaz he lavarou hag a zellaz piz-piz outi.

Pa zistrojont, e leverjont d'an aotrou Bois-
sarie : « Ar vaouez-se a zo eur bern nervennou,
» ha netra ken. Hano a ra d'omp euz a galz
» klenvejou e deuz bet, var he meno, mes ne
» gavomp merk ebet anezo. N'euz paper ebet

» ganti digant medisined he bro, setu perag
» n'euz netra da gredi d'ez. »

Ar medisin braz a respontaz : « Sonjal a
» rean kement-se » hag e lavaraz d'ar vaouez :
« Digasit d'eomp, da genta, testeni ar vedi-
» sined o deuz entetet ouzoc'h en ho pro ha
» goude, ni a verko ho lavarou, mar d'euz
» leac'h d'hen ober. »

Rosa ne deuz morse digaset sklerijen ebet
d'ar vedisined da c'houde ; ne gaver he hano
var hini euz paperou medisined Lourd : ar
bareans-se ne oa ket gwirion. Bep sizun, meur
a vech bemdez avechou ec'h en em gav kement-
se ; tud a lavar : « me a zo bet pareet » sellet
e vez piz outo, ha ne vez dalc'het hano ebet
anezo : medisined Lourd a ra eun dibab etre
an dud a lavar int bet pareet.

Anna ar Gall, hi, ne oa ket eur falz pareet.
Kerkent ha ma oue diskennet divar skoaz he
dougennet, e oue sellet mad outi, laouen oa
evel an heol. Ar medisined a anzavaz oa pare
e gwirionez, mont ha dont a rea dirazo, skanv
evel eul labous, euz an eil penn d'egile d'ar
gampr ; c'hoant e doa d'en em zigoll euz an oll
amzer m'oa choumet eb finval var he gwele.
Ne oue ket merket he lavarou en devez-se :
paper he medisin euz a Landerne ne oa ket
ganti.

Antronoz e tistroaz gant pennad skrid an
aotrou Kermarrec, he medisin ; Anna a oue
kavet krenvoc'h eget en derc'hent, bale rea
mad atao, dribi a c'helle euz a bep seurt boued,

daoust peger fall oa he diabarz pa oa deut da
Lourd. Ar vedisined o doa plijadur oc'h ober
d'ar vere'h kaozeal : distagellet mad oa he
zeod.

Merkou mad a oue kemeret euz ar vere'h
hag euz he fareans. Mes abalamour m'en doa
lavaret ar medisin e doa eur c'hlenved nerven-
nuz (drouk Sant-Guyen) e oue diskleriet ne
dleer ket lakât pareans Anna etouez ar re
gaerra zo bet great e Lourd.

« Brema pa 'z eo pare, eme ar vedisined, eo
» re ziez anaout difazi ar virionez var ar
» c'hlenved e doa. »

Pa oue achu gant ar vedisined komz ouz
Anna, ar medisin braz a c'houlennaz diganti :
« Ha brema petra ri ? — Mont d'ar Grott,
» emezi. — D'ober petra ? — Da bedi evit ar
» re all. »

Kaerra respount, e ginou eur c'hrouadur
dreist oll ! Mall a dlle kaout, ar vere'h-se ne
c'helle mont pell a ioa nemet var he farlochou,
mall a dlle kaout da vale, da velet an ilizou,
da redet etouez an dud evit souplât he divesker,
hag e lavar : « C'hoant em euz da bedi evit ar
» re all ». Sonj e deuz, en he levenez, euz ar re
glanv e deuz gwelet astennet en hospital, di-
rak ar pinsinou, var blasen ar Rozera, hag e
deuz c'hoant da c'houlenn ar pare evito ive.
Kalon e doa.

Ar medisin. — N'euz hini ebet ken ?

Ar beleg. — Eo : unan a joum c'hoaz :

Mari Scao

euz Brelez, 43 vloaz ; gwere 1908.

Mari Scao a zo bet kresket an dud ganti e miz genver 1895 ; da e'houde, e kollaz goad epad seiz miz. Divar ar seizved miz, Mari a deuz da veza yac'h.

Brema ez euz pemp bloaz e oue klanv adarre, mes koueza aliez e drouk-sant eo a reaz divar an dro-ze. He buez a oue kalet, rak peurliesha e choume he-unan da ziuall an ti, epad ma rea ar re all al labour er park ; hogen, dre nerz he barrou poan, e stoke aliez he fenn ouz an arreubeuri hag e oa e riskl braz da goueza en tan.

A drugare Doue, he eal mad he diouallaz.

Er bloaz 1907, Mari Scao a c'hellaz mont da Lourd, pareet oue euz he barrou drouk-sant, abaoue n'e deuz bet stokad ebet. Mes chom a rea seizet, ne c'helle mui finval izili an tu deou, bouzar-glez oa gant ar skouarn-ze.

Er bloa-ma (1908), Mari a zo bet pareet. N'e devoue gwellaen ebet en dour d'ar meurzh vintin ; mes pa deuz dioc'h ar pardaez, pa reaz sin ar Groaz dirak imach ar Ver'hez Dinam a zo azioc'h ar pinsin kreiz, e santaz evel pa vije bet an tan o redet dre he gar hag he zroad deou. Goude ez eaz en dour burzuduz, soubet e oue teir gwech ebarz, d'an trede gwech ar boan a dec'haz : dem-bareet oa.

D'ar yaou vintin, goude beza resevet ar Gommunion zantel er Grott gant ar bardounerien

all, Mari a c'hellaz ober sin ar Groaz eb re a ziez ; pa dremenaz adarre dirak imach Guer-c'hez ar pinsinou, e reaz sin ar Groaz ken eaz ha tra ; pa oue diskennet en dour, an tan a zevaz, eur vech c'hoaz, he breac'h zeou ha bizied he dourn : ne oa mui seizet an disterra. Mont a reaz da ziskleria d'ar vedisined e doa leac'h da drugarekât ar Ver'hez hed he buez ; ar vedisined a zellaz outi : ne joume netra euz he c'hlenved, nemet merkou al lamou e doa paket divar goust he barrou drouk-sant. Mes, ouzpenn ma oa seizet, Mari e doa meur a dra all o stourm outi, an diezamanchou all-ze a zo choumet.

Ar medisin. — Eur vellaen ha netra ken eo e deuz bet neuze, nervennuz eo ar vaouez, laoskomp anezi. N'euz ken ?

Ar beleg. — N'eo ket eaz kaout re all : hounnez zo bet pareet en derveziou-ma.

Ar medisin. — Ma ! kas a reoc'h d'an Aotrou 'n Eskop da Gemper, ar pezh a zell ouz Mari-Ann Patinec ha Paulin Michel ; m'en deuz an Aotrou 'n Eskop c'hoant da gaout sklerijen divar benn ar re all a zo merkou anezo ama, ni her sikouro laouen. Evelato, daoust ma 'z eo an diou bareans-se euz ar re gaera etouez ar re a zo bet great ama, e vezo diez d'an Aotrou 'n Eskop diskleria int burzuduz : testeniou medisined ar re bareet n'int ket sklear awalc'h.

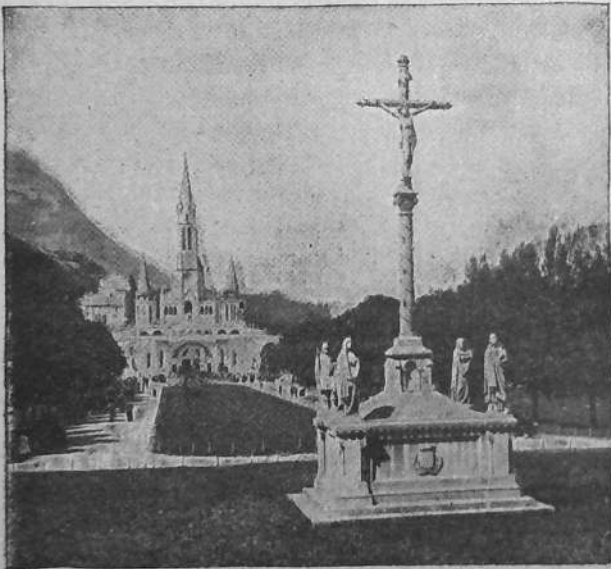
Setu aze, e berr gomzou, histor ar re gaerra hag anavezeta etouez paeransou tud Kemper e Lourd. Ha bez' ez int oll burzuduz ?

N'hel lavaran ket.

Ha bez' ez euz pareansou burzuduz, da lavaret eo, miraklou en o zouez ?

Kredi a ran ez euz meur a hini.

Ho rei a ran da lenn, evit ma kresko fizians tud eskopti Kemper en Itroun Varia Lourd,

Kroaz Breizh hag an ilizou e miz here 1908

rak n'eo ket da eur beleg, na d'eur medisin, lavaret peur ez euz bet great eur burzud. An Aotrou 'n Eskop ebken en deuz galloud da ziskleria kement-se, ha kement ger a c'helle displeijout d'an Aotrou 'n Eskop el levr-ma, a vezo tennet er meaz dioc'htu.

Gouzout a ran ervad n'ema ket aze oll pa-

reansou Kemper, pell dioc'h eno ! Piou a c'helle ho anaout ?

Gwelet a c'heller, e Trelevenez, eur paotrik, Paul Gueguen he hano, hag a zo bet staget outan er penn kenta euz ar bloaz 1908, eur gwall glenved a vez great anezan *méningite* e gallek. Ar paotr a zo pennher, he dud a zo brao ar bed ganto ; lavaret a rejont : « Ma teu ar » c'hrouadur da barea, ez aimp da Lourd » gantan. »

Ar paotr en doa kollet peb anaoudegez pell a ioa, digeri reaz he zaoulagad epad ma lavaret oferan an Itroun Varia evitan, kaozeal a reaz, ha divar neuze ez eaz var vreo atao. Pa oue goulennet digant ar medisin penaoz e oa deut ar yec'hed d'ar paotr, e respountaz : « Distro » a zo, avechouigou, euz ar *meningite* ». Ne vezo hano ebet euz ar bareans-se var baperou medisined Lourd, ha goulskoude piou a lavaro pe al louzou en deuz roet ar pare, pe ar Ver-c'hez eo ?

An tad hag ar vam a zo eat gant o faotr da Lourd, er pelerinach kenta a zo bet da c'houde.

Nag a bed pareans, evel hounnez, a zo er parrezioù !

E parrez an Itroun Varia Garmes, e Brest, ez euz eun den, Clet Carval he hano, ugent vloaz pe bloaz var 'n ugent hirio. Taget oue, pa n'en doa c'hoaz nemet daou viz, gant eur c'hlenved henvel awalc'h ouz drouk an dud lor ; bez' eo bet var dro ne c'houzer ped medisin, o

c'houlenn diganto ar pareans pe eun didorr benag ; oll o deuz diskleriet : « N'euz pare ebet » evitan. »

Pareet eo bet e Lourd gouskoude, er bloaveziou 1905 ha 1906, hirio eo eur paotr yaouank euz ar re gaerra. Trivac'h vloaz leun eo bet klanv, hir en deuz kavet ar bloaveziou-ze, mes o veza ma n'eo ket bet vardro ar vedisined e Lourd, n'euz hano ebet anezan var ho faperou.

Ped ha ped all, pareet e Lourd, hi ive, n'int anavezet, evit beza bet pareet nemet gant ho zud hag an amezeien dosta.

Ha mar deuz kalz hiniennou bet pareet evelse var neat, ped kant a zo bet gwelleat, eb beza bet peur-bareet ! Darn anezo a zo bet anavezet ha diskleriet, hano a zo bet anezo eur pennad etouez an dud, mes brema int ankounac'heat ; darn all n'o deuz diskleriet da zen ar grasou dispar o deuz resevet digant Doue, ne vezo biken hano anezo etouez an dud pareet dre vuzud.

E miz here 1908, pardounerien Kemper a zo distroet d'ar gear izel ho fenn, ar Verc'hez e doa roet grasou d'an eneo, rak reseo a reer atao eur vad benag digant 'ar Vam dener m'eo an Itroun-Varia, mes n'o doa ket bet a bareans anat-mad evit ar c'horf. Ha padal, pa oant distroet d'ar vro, setu ma 'z euz hano euz eur burzud : eur c'hreg yaouank euz a Graon (*Crozon*) a zo bet pareet er gear.

Mari Gourmelon

euz Crozon, 27 bloaz ; 18 here 1908.

Mari Gourmelon, eur vam a famil euz Kerouanne e Crozon, a ioa tizet c'houec'h miz a ioa gant eur c'hlenved hag a c'hoasca hemdez. Kôenvet oa penn kil ha troad. Eur medisin euz a Grozon a veze var he zro, ober a reaz kement a c'hellaz evit he farea, mes en aner. Var dro miz east, e lavaraz d'an hini glanv : « Gwella tra oc'h euz d'ober eo mont da » Vrest da gaout eur medisin, mad da labourat » gant ar ganived ha da flancha, rak kredi a » ran ho klenved a deu divar an dour. »

Daoust ha kredi a rea e oa klanv gant drouk Sant-Itrop ? (*hydropisie*). Ne c'heller ket hen lavaret, rak biskoaz n'en deuz diskleriet freaz he c'hlenved. Mari Gourmelon n'e deuz kredet morse ken nebeut e vije *hydrôpik*.

Medisin Brest ne flanchaz netra, ne reaz nemet rei louzou ; mes he louzou ne reaz ket muioc'h a vad d'ar glanvourez eget ar re e doa bet digant medisin Crozon.

O velet na c'helle ket beza rekouret gant ar vedisined, Mari a lakeaz he fizians en eul louzaouer divar ar meaz : mad int, var a lavarar, da drouc'ha klenvejou a zo. A benn diou vech e oue goulennet he ali eb na vije gwellaen ebet. D'an eil gwech e lavaraz zoken : « Penaoz ! » Hounnez zo beo atao, me gave d'in oa maro » pell zo. »

D'ar zadorn d'abardaez, 10 a viz here, ar re

a ioa var dro Mari a gavaz d'ezo edo tost ar maro d'ezi. Astennet oa var he gwele, eb galout finval an disterra, he daoulagad ker koenvet ma ne c'helle mui, koulz lavaret, ho digeri. Unan euz Aotronez kureed ar barrez a oue galvet da rei d'ezi buan ha buan he zakramanchou.

Abarz mont kuit hag evit he c'honsoli, ar beleg a lavaraz d'ezi e tlie mont antronoz da Lourd, e pedfe hag e lakafe pedi kalz eviti. « Digas a rin d'eo'h, emezan c'hoaz, eur banne » dour euz ar Grott », mes n'en doa fizians ebet e c'helje eva euz an dour-ze, rak kredi a rea stard e vije maro pa zistrofe. Oll dud an ti a grede eveldan.

Epad ar pelerinach, ar glanvourez, ganti he anaoudegez, nemed pa deue he barrad varni bep pardaez var dro seiz heur, a ioa a galoun e Lourd gant ar bardounerien. Ober a rea he fedennou a-unan gant ar re a reat eno eviti. Mall e doa dreist oll, evel m'e deuz diskleriet abaoue, da eva euz an dour a dliet da zigas dezi.

D'ar zul 18 a viz here, e oue roet d'ezi gant hast eur banne euz an dour digaset en derc'hent gant ar bardounerien. Da genta, e oue gwalc'het d'ezi he daoulagad ; digeri a rejont var an taol. Da c'houde, e oue great d'ezi eva eul loummad benag. Kerkent e laoskaz eur griaden ker spountuz ma kredaz an oll edo o vont da dremen. Santout a ra evel gwazennou tan o redet dre he oll izili, hag an tan-ze a ra

d'ezi eur boan skrijuz, dreist oll e bizied he zreid : « *Tout va goad. emezi, a verve ennon, dreist oll e pennou bizied va zreid ; kement e hrenent, ma n'oan het evit gouarn anezo.* »

N'eo ket ar maro eo a deue, ar pare eo !

Kerkent hag antronoz vintin, n'oa mui a goenv ; Mari a ioa var zav, yac'h pesk. Pell a ioa, ne c'helle delc'her tam boued ebed, nemet eur banne dour ha sukr a roet d'ezi da eva ; brema e tebr hag ec'h ev evel ar re all, kemeret a ra ar memez bevans ganto, hi eo a ra an oll labour var dro an ti.

Teir zizun goude, d'ar 7 a viz du, Mari e deuz great diou leo var he zroad evit mont d'an iliz parrez, ha diou leo all evit distrei d'ar gear.

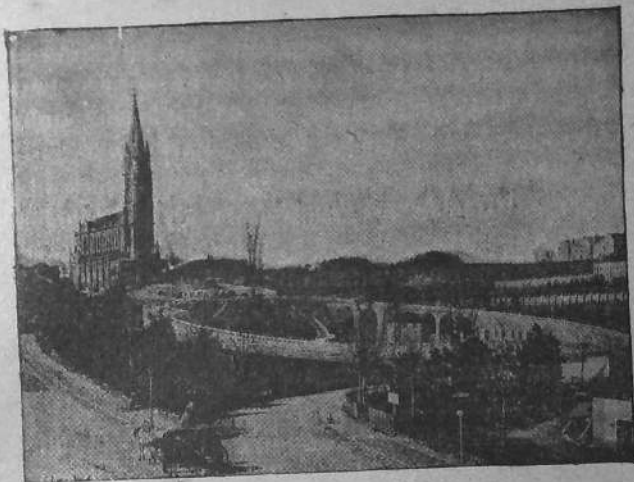
N'eo ket d'eomp-ni, a lavare ar c'hristen mad en deuz skrivet histor pareans Mari Gourmelon, n'eo ket d'eomp-ni eo barn ar bareanz burzuduz-se, gwelet gant ouzpenn tri-ugent test. Mes daoust ha n'edo ket ar virionez gant Yan Kerneiz, pried Mari Gourmelon, pa lavare gant eur griaden a levenez : « Ah ! ne ket ebken el » leac'h m'eo en em ziskouezet, eo e ra Itroun » Varia Lourd miraklou, e leac'h all e ra ive ! »

Ober a ran hano ama euz ar bareans-se, abalamour kazetennou kristen an eskopti o deuz komzet anezi, mes ar bareans-se ne c'hello beza lakeat e renk ar pareansou mad nemet pa vezo gouezet pehini oa klenved Mari, ha p'en dezo an amzer merket eo het pareet anezan evit atao.

Ganti ha gant e fried, an oll dud devot d'ar
Verc'hez Dinam a lavaro evelato : « Mil meu-
» leudi, mil bennoz, d'ar Vam a Drugarez ! »

Taol-lagad a bell var an ilizon

KENTEL X

Eienen ar Grott. An duellennou. Ar pinsinou.
Lenn vian, 200 barrikennad dour euz ar Grott
enni. Lenn veur nao gwech brasoc'h. Kazeten
fall koundaonet. Lourd anavezet er bed oll.
Kommunionou ha pardounerien er bloaveziou
1907 ha 1908.

Pa darzaz eun eienen er Grott, er c'horn pella
euz ar skeuden a verk e pe leac'h ee'h en em
ziskoueze ar Verc'hez Dinam, an dud a joumaz
souezet da genta. An dud difeiz a nac'haz an
eienen.

Pa oue re sklear evit an oll e oa eun eienen,
hag e rede an dour euz an eienen-ze, pa oue

gwelet ar c'henta pareansou burzuduz, ar re fall a lavaraz : Dour ar Grott a zo eun dour a vuez evel Canterets a zo e kichen ; an dour-ma en deuz vertuz a béll goz da barea euz klenvejou a zo, dour ar Grott a c'hell kaout eur vertuz evelse ive. Dour Massabiell ne baree ket euz eur c'hlenved na daou ebken, para ra euz an oll glenvejou, studiet e oue piz-piz gant an aotrou Filhol, hag hen a ziskleriaz ne deuz dour ar Grott vertuz ebet dreizi he-unan.

Mes tud a zo, tud gwest da nac'h sklerijen an deiz.

Tud o deuz nac'het, a nevez so, e vefe eun eienen er Grott. C'hoant o deuz da zruilla ar sperejou, pa 'z eo gwir ne c'hellont ket miret ouz ar Verc'hez trugarezuz d'ober pareansou e Massabiell. Lavaret o deus ha lavaret a reont c'hoaz marteze : « An dour a red e korn ar » Grott a deu eno euz ar Gav, dre gorzennou » ploum. »

Mar be guir kement-se, Bernadett a zo bet eur gaouiadez, hag an dud a zo bet diskiant p'o deuz he c'hredet.

Unan euz ar c'hazetennou gwas a eneb ar feiz, ar *Réveil du Finistère*, eur gazeten ha ne vez lennet morse gant eur gwir gristen, a lavare (var a gounter), brema e zeuz tri pe bevar bloaz, ez euz great korzennou da gas dour euz ar Gav d'ar Grott.

Setu ama, e herr gomzou, ar virionez penna-benn.

Ar Verc'hez a reaz da Vernadett, en naved

Gweledigez (*Itroun Varia Lourd*, pp. 97-105), digeri hent d'eun eienen e korn ar Grott : abaoue an dour a red eb ehan.

Pa deuaz an dud e prosesion, e oue great d'an dour redet e korzennou, easoc'h oa d'an oll : lod euz an dour a red en duellenou kenta, evet e vez ; lod all a red betek ar pinsinou, eno ec'h en em voale'her.

Kalz tud ne c'hellont ket mont betek Lourd, hag o deuz goulskoude c'hoant da gaout euz an dour burzuduz ; mes diez eo en anv, pa vez tud noz-deiz o tigeri an daouzek duellen a zo e kichen ar pinsinou, kaout dour da gas da bell bro. Er goanv e vez kalz nebeutoc'h a bardounerien, an daouzek duellen a vez stanket, digeri a reer teir duellen all kalz tostoc'h d'ar Grott, eno eo ez a neuze ar bardounerien da eva.

Evit miret na 'z afe an dour da goll hed an amzer-ze, hag evit kaout dour, oc'h red, en anv zoken, Tadou ar Grott o deuz kleuzet eul laouer vraz adrenv an daouzek duellen a vez digor en anv ; el laouer-ze e ia ouspenn daou c'hant barrikennad dour (50,000 litrad) ; eienen ar Grott a zo ker krenv ma karg eaz ar laouer-ze, en eun nosvez ebken, euz a c'houec'h heur dioc'h ar pardaez betek c'houec'h heur dioc'h ar mintin. Eun ale'houez a zo var gorzen an dour, demdost d'ar Grott, ha mevellien an Tadou a c'hell, pa geront, — en noz eo her greont, — kas ar peb brasa euz an dour d'al lenn-ze : epad eur pennad euz an noz an dour ne ra neuze nemet

neudenna pe zivera euz an diou pe deir zuellen genta, ar re all, kaer o deuz ar bardounerien trei ha distrei an alc'houez a zo varno, a joum seac'h atao.

Kement a c'houlenn a zo euz an dour burzuduz, ma n'o deuz ket an Tadou awalc'h gant an hanter kant mil litrad-ze ; kleuzet o deuz eta eul lenn demdost da iliz ar Rozera, eul lenn nao gwech brasoc'h eget eben : 450.000 litrad a ia enni.

Ar veleien a ra al labour var dro ar Grott a gav el lennou-ze dour awalc'h da gas dre ar bed oll, eb n'o defe ar bardounerien re a ziezamant o kaout dour epad an anv. Ar c'hazetennou fall a zo bet tintet eun dra benag d'ezo divar benn al lennou-ze, rak labour a zo bet ganto ha gant ar c'horzennou a gas an dour d'ezo, setu m'o deuz savet gevier var gement-se.

Kenta hini a lavaraz, eur pennad brao goude ar Gweledigeziou, ne oa eienen ebet er Grott, a oue eur gazeten fall (*Le XIXe siècle*), koundaonet e oue er bloaz 1878 da rei tri mil lur digoll d'an Tadou, evit rapari ar gevier en doa skignet.

Er bloaz 1902, lavarou ar gazeten difeiz a zo bet savet a nevez gant sikour eur protestant hanvet Probst, hag a lavaraz : « Eur gorzen a » ia da gemeret dour d'ar Gav ; an dour-ze a » red en duellenou hag er pinsinou. Me 'm » euz, me, freuzet e korn ar Grott ar roued » orjal munud lakeat var al leac'h hanvet an

» eienen, diskennet em euz va dourn en toull, » ha va dourn a zo deut er meaz, ker seac'h » hag araok. »

An Tadou a respountaz d'ezan : « Merkit an » devez, embannit er c'hazetennou digristen e » vezo digoret ar Grott ha diskuliet kement » tra a zo ebarz en devez a garoc'h ; dirazoc'h » ha dirak an oll e vezo freuzet ar roued orjal » fin a c'holo an eienen, hag e vezo gwelet ha » tenna c'helloc'h ho tourn seac'h goude ma » vezo bet diskennet en eienen.

» Goude m'o pezo tennet ho tourn, ni a » daolo liou en dour hag a zigoro an duellen- » nou a zo e kichen ar pinsinou, ma red dour » sklear, e vezo gellet lavaret ne deu ket euz » ar Grott ; digeri a raimp divarlerc'h duellen- » nou ar pinsinou, hag e velimp pe sklear pe » louz e vo an dour a redo.

» Mar kollomp ganeoc'h, eme c'hoaz Tadou » ar Grott, ni a zisklerio kement-se en hor » c'hazeten *Journal de la Grotte* ; ouspenn-ze, » ni a vourlo kement a vezo en em gavet var » eun tam paper hag a joumo stag ouz ar » Grott epad c'houec'h miz ; mes ive, ma c'hou- » nezomp, ma teu e gwirionez an dour euz » eienen ar Grott d'an duellenou, c'houi a » vezo red d'eoc'h anzaou, diskleria en o kaze- » tennou n'edo ket ar virionez ganeoc'h.

• Merkit an devez pa garoc'h. »

An aotrou Probst ne respountaz grik : gou- zout a rea n'euz korzen ebet da gas dour d'ar Grott ; n'ez euz nemet eur gorzenn da gas

dour euz ar Grott d'ar pinsinou ha d'al lennou ; mes eur vech ar mare, pa ne gav eur gazeten difeiz netra all da voulla e skriv : « Tadou

» Lourd a zo gaouiaded, dour ar Grott ne deo
» nemet dour ar Gav ha netra ken, pell zo eo
» bet diskouezet an dra-ze sklear evel an deiz,
» ha red eo beza dall put evit kredi ar pezh a
» lavar ar veleien hag eun toullad devodezed
» divar benn eienen ar Grott. »

Eaz eo respount d'ar c'hazetennou-ze : « Mar
» deo dour ar Gav eo a red euz ar Grott, perak
» 'ta an dour-ze ne ro ket ar pare huelloc'h
» hag izelloc'h eget ar Grott, evel ma ro er
» pinsinou ? »

Eur c'halz euz ar re a lenn ar c'hazetennou difeiz ne zonzint ket e c'heller ober ar respount-se, ne 'z aint biken da Lourd, ne gavint den d'ho difazia, setu ma kredint ar gevier diskleriet d'ezo. Ha penaoz ne gredfent ket ?

« Livit gevier, ha gevier c'hoaz, a lavare gwe-
» chall Voltaire en he liziri d'e genvroiz, difeiz
» evel dan, livit gevier eneb ar relijion, choum
» a rai eun dra benag euz ho lavarou. »

Ar gasouni diskouezet gant an dud digristen pa vez hano euz a Lourd, a verk awalc'h e vez great kalz vad eno ; anez, an diaoul ne rafe ket d'e vevelien kemeret kement-se a boan. Mes ma labour ar re fall, eo red anzañ n'eo ket dieguz ar re vad pa vez tro da skuill dre ar bed anaoudegez Itroun Varia Lourd. Nag a dud digristen, nag a hanter gristenien a ve kaset er Pyrenez gant mignouned birvidik o feiz, en

esper ma kavint eno ar gwir sklerijen. Lourd a zo, varlere'h Roum, ar gear anavezetta er bed kristen.

N'euz bro ebed hirio ha ne defe ket meur a barrez pe d'an nebeuta meur a japel lakeat en hano ha dindan skoazel an Itroun Varia Lourd ; eur c'halz euz an ilizou o deuz brema skeuden ar Verc'hez gant ar c'homzou-ma tro var dro d'he fenn : « Me eo ar Gonsepsion dinam. »

Epad an hanter-kant vloaz diveza-ma, ez euz deut atao muioc'h-mui a bardounerien d'ar Grott, muioc'h-mui a vedisined da studia ar pareansou. Hag er bloa-ma, evit tenna bennoz an Itroun Varia var hor bro, renet siouaz ! gant tud difeiz, ar re vad o deuz poaniet da zevel e Lourd ar c'haerra lidou a c'houfet da zevel var an douar-ma.

Er bloaz 1907, e oa bet lavaret e Lourd 40,000 oferen, ha roet 415,000 gwech ar Gommunion Zantel ; er bloaz 1908, ez euz bet lavaret 94,500 oferen, ha roet 1,066,400 gwech ar Gommunion Zantel.

Er bloaz 1907 ez euz bet 347 medisin o velet ar re glanv e kampr an aotrou Boissarie ; er bloaz 1908 ez euz bet 624.

Er bloaz 1907, ez euz bet 244 train pardounerien, 5,618 den klanv resevet en hospital, 75,896 gwech ez euz bet soubet tud en dour burzuduz ; er bloaz 1908, ez euz bet 602 train pelerinach, 9,290 den klanv en hospital, 131,261 gwech ez euz bet soubet re glanv en dour burzuduz.

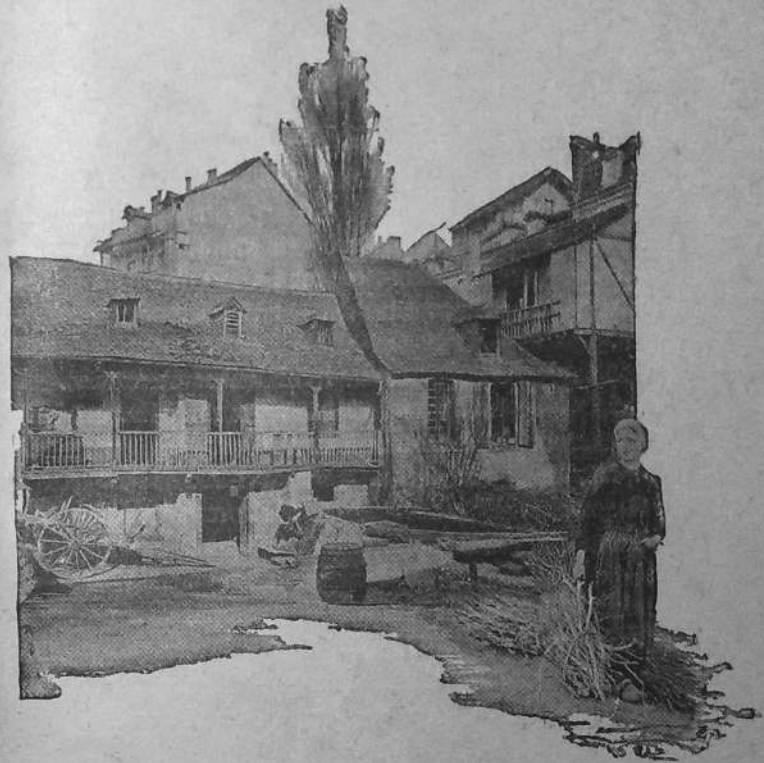
Petra a dud a zo bet var dro ar Grott, hed ar bloaz 1908, n'eo ket eaz her gouzout. Eur million ha kant hanter-kant mil ouspenn (1.150.000) o deuz roet o *billet* da baotred an hent-houarn en eur ziskenn euz an train; n'eo ket bet diez ober ar gount anezo. Ped ha ped all a zo eat var o zroad, pardounerien hag a zo o chom en eskopti Tarb, pe en eskoptiou tosta? Ped ha ped all a zo eat e kirri, kirri gant kesek pe kirri dre dan? Ped ha ped all a zo tremenet dirag Lourd en eur veachi gant an train, hag a zo choumet eno eun devez? Rag paotred an hent-houarn a ro gwir, da gement hini a dremen dre c'har Lourd, da jour eno eun devez leun hag eun nosvez, n'euz fors pe hir pe verr eo e veach. Ha Doue ebken a c'hell gouzout ped pardouner a zo diskennet er gar en doare-ze.

Eun dra ebken a c'houzer: kalz-kalz a zo bet. Hag o veza ma ne zistroer morse euz ar Grott eb beza resevet grasou kaer, leveromp a greiz kalon:

Mil meuleudi da virviken d'ar Verc'hez Dinam!

Milin holy

KENTEL XI

Araok bloaz an hanterkantved. Menez an Espelug. Itroun Varia Lourd, pedit evidomp. Tud eb ean e Lourd.

El levr *Itroun Varia Lourd ha Bernadett*, e lenner ar peb brasa euz an traou kaer savet var dro Grott Massabiell goude ar bloaz 1858.

Ar re a zo bet eat da bardouna da Lourd o deuz gwelet an teir iliz gant o gwiskamant pinvidik, ar Verc'hez kurunet, Kroaz Breiziz ha skeuden an arc'heal Sant Mikeal. Ar bardounerien a zo bet savet var ar menez tosta d'ar Grott hanvet gwechall menez an Espelug, abalamour da zaou pe dri roc'h toull a zo oc'h traon ar menez-se, hag hanvet hirio menez ar C'halvar, abalamour m'ema hent ar Groaz varnan.

Ar menez-se a zo kaer hirio gant ar gwez a zo eno o tischeolia ar bardounerien, mes red eo anzao ne c'hell den gouzout ped karrad douar beo a zo bet kaset var an dorgen-se, evit ma c'helfe ar gwez grizienna eno. En amzer Bernadett, var a leverer, menez an Espelug a ioa touz, ken touz hag ar menezioù tosta, ar Beout, ar Jer, menezioù hag a veler hirio c'hoaz devet gant an heol en anv eb eur vezen evitho goudori; gant poan, amzer hag arc'hant, menez an Espelug a zoug brema eur gurunen c'hlaz euz ar re binvidika.

Hent ar Groaz n'eo ket achu c'hoaz; bep bloaz evelato, e veler stationou nevez hueloc'h eget ar re goz. Kroaz huel an daouzekved Station ne vezo ket diskaret mechans, re gaer eo. Koat ar groaz-se a zo bet digaset euz an Amerik, varni ez euz staget eur groaz kalz-kalz biannoc'h, rak n'e deuz nemet seiz metr hirder; ar groaz vian-ma a zo bet douget gant pardounerien an Douar Zantel euz a di Bilat beteg menez Kalvar.

Hiniennou a c'hoar ema ar c'hiz gant pardounerien Jerusalem da zougen eno eur groaz great gant koad sedr, an oll a heuil ar Groaz er ruiou m'eo eat dreizo Hor Zalver benniget deiz he Basion; ar Groaz-se, santeleat el leac'hiou sakr, a vez goudeze roet d'eun iliz brudet benag euz ar bed. Kenta hini a oue douget e prosesion var gwir venez Kalvar Jerusalem a oue digaset da Roum, an eil roet da iliz Montmartr, an drede a oue kaset var menez ar Zalett, ar beverded eo a veler e Lourd, var groaz kreiz an daouzekved Station: tri bloaz var 'n ugent so abaoe m'ema eno.

Nebeud a dud a c'hoar eo bet menez an Espelug hanvet menez ar Rozera epad pevar bloaz. An Tad Sempe, rener missionerien Lourd euz ar bloaz 1866 betek e varo er bloaz 1899, en doa bet c'hoant braz da zavel var menez an Espelug pemzek chapel en honor da bemzek myster ar Rozera. Lavaret a rea: « An iliz-veur hag an iliz-vian a zo didanni, » n'int ket braz awalc'h pa deu kalz tud da » bardouna, lod euz an dud a c'hello mont er » chapelioù bian epad ma vezo ar re all en » ilizou pe er Grott. » A drugare Doue, ar Verc'hez Vari ne laoskaz ket an Tad Sempe da gas e vennoz da benn, ped den o defe gellet mont er chapeligou-ze?

Pa velaz an Tad e teue ar bardounerien var gresk atao, e c'hoanteaz sevel eun iliz, mes sonj en doa d'he zavel tost d'ar Grott. Ar Verc'hez a ziarbennaz adarre, ha gwell a ze; ma

vije bet savet iliz ar Rozera ken tost-se d'ar Grott, ar bardounerien n'o defe ket sellet oc'h an iliz-veur, e leac'h brema, an teir iliz a zo darempredet.

Araok an anterkantved bloaz

P'en deuz eun den fur eul labour vraz benag d'ober, e poagn pell araok, gant aon d'en em gaout berr. Setu perak Aotrou 'n Eskop Tarb a c'houlenne, er bloaz 1907, grasou hag induljansou evit ar veleien euz an eskopti, a gavfe pe a lavarfe, d'an 11 euz a bep miz, oferen Gweledigez an Itroun Varia e Lourd pe er gear. Hag abalamour ma 'z euz, dre ar bed oll, tud devot d'ar Vere'hez, an Aotrou 'n Eskop a c'houlenne ive induljansou d'an oll gristenien a zelaoufe an oferen en deveziou-ze gant devo-sion, en eur lavaret eur beden en honor d'an Itron Varia Lourd.

Hon Tad Santel ar Pab a roaz e zaou c'houlenn d'an aotrou Schœpfer.

Neuze an Aotrou 'n Eskop a reaz staga d'al labour evit achui ar Mysteriou en iliz ar Rozera, ha sevel an daou dour bian var an iliz-se.

Eil sul ar Zakramant, meulet ra vezo ! a oue kaer e Lourd e 1907, an tiez oll a ioa stegnet gant linseriou gwenn, bokedou koant ha bleun a c'houez vad outo ; bannielou bian a ioa stag ouz pep prenestr ; ar brosesion a 'z eaz, evel bep bloaz, da iliz ar Rozera. Bugale Mari,

gwisket evel ho mam p'en em ziskoueze da Vernadett, a ioa er penn araok ; ar brosesion a ziskennaz dre ru ar Grott, a dreuzaz ar Pont-Koz hag a resevaz bennoz ar Zakramant dirag dor iliz ar Rozera : eno eo e oa savet an aoter. Da c'houde e tistroaz d'an iliz nevez dre gichen ar Vere'hez Kurunet, kroaz Breiziz, ha pount an arc'heal sant Mikeal.

Pardounerien ar Belgique hag an Autriche, bodet neuze e Lourd, a oue tenerreat o c'halon pa veljont devo-sion gwir gristenien kear.

E miz du, Hon Tad Santel ar Pab, var gou-lenn an aotrou Schœpfer, a roaz ive induljans braz ar jubile d'ar re oll a rafe eur beden dirag ar Grott goude beza bet koveseat ha beza resevet ar gommunion zantel.

O veza ma 'z eo diez avechou d'ar veleien lavaret oll o oferen en ilizou var dro ar Grott, hiniennou a 'z a e kear da oferenna. Evit ma vefe eaz d'ezo sonjal en Itroun Varia Lourd, e kear zoken, Hon Tad Santel ar Pab a roaz d'ar veleien ar galloud da lavaret hiviziken oferen Gweledigez ar Vere'hez Dinam en oll ilizou ha chapelioù euz kear.

Derc'hent gouel kaer Nedelek, Hon Tad Santel ar Pab a roaz d'an aotrou kardinal Lecot, arc'heskop Bourdel, ar galloud da rei he vennoz a Bap, a Dad an oll gristenien, d'an oll bardounerien a vefe bodet e Lourd d'an 11 a viz c'houevreur.

Bloaz an hanterkantved (1908)

Er penn kenta euz miz genver, Aotrou 'n Eskop Tarb a zibabaz renerien al lidou braz a

Bernadett Soubirous
hanvet ar Sœur Mari-Bernard

dlie beza great e Lourd ; goude beza en em glevet, e lavarjont e tliet sevel pemp devez dreist ar re all :

1° An 11 a viz c'houevreur, deiz ar Veledigez kenta ;

2° Ar 25 a viz meurs, pa ziskleriaz an Itroun : « Me eo ar Gonsepsion Dinam » ;

3° Ar 16 a viz gwere, deiz ar Veledigez diveza ;

4° Ar 4 a viz here, sul braz Itroun Varia ar Rozera ;

5° An 11 a viz c'houevreur 1909, da gloza bloaz an Hanterkantved.

Evit kreski devosion an dud evit ar Verc'hez, Hon Tad Santel ar Pab a stagaz 300 devez induljansou ouz ar beden : « Itroun Varia » Lourd, pedit evidomp » da c'hounit ken aliez ha ma c'heller, ha da rei d'an Anaon markarer.

Var goulen Aotrou 'n Eskop Tarb, Pi X a roaz d'an oll leanezed euz an eskopti ne c'hellent ket mont d'ar Grott, ha d'ar re glanv dalc'het var o gwele, ar galloud da c'hounit er gear induljans ar Jubile hanterkant vloaz.

D'an 22 a viz mae, an aotrou Estrade, a zo hano anezan en X hag en XI kentel euz « An » Itroun Varia Lourd ha Bernadett » en deuz resevet digant Pi X kroaz honor gwir zervicherien an Iliz. An aotrou Estrade a ioa beo atao, hag o chom en eskopti Bourdel ; hen eo en deuz skrivet al levr eünna ha gwirra, e galleg, divar benn Lourd ha Bernadett.

An dud e Lourd

O veza mac'h en em gav atao Kemperiz da lun, ha ma tiblasont da vener evit distrei d'ar gear. hiniennou a gav d'ezo e vez eno nebeut a dud da zul. Hed ar miziou anv ez euz atao gouel e Lourd, tud en ilizou ha var dro ar Grott; epad miz eost an dud a vez koulz lavaret var zoug. Gwelomp petra a dud a ioa deut gant an trainiou pardounerien da Lourd en deveziou kenta euz miz mae, pa vez nebeut a dud abalamour ma ne deu c'hoaz nemet pele- rinachou bian.

1 Mae	1,395	pardouner;	7 Mae	8,810	den ;
2 —	3,550	—	8 —	6,150	—
3 —	4,450	—	9 —	3,550	—
4 —	5,810	—	10 —	3,850	—
5 —	9,810	—	11 —	9,408	—
6 —	6,360	—	12 —	8,308	—
13 —	7,008	—	17 —	19,340	—
14 —	9,968	—	18 —	19,580	—
15 —	8,838	—	19 —	18,430	—
16 —	7,580	—	20 —	15,450	—

An daolen-ze a verk n'euz ehan ebet e Lourd ; ar beden, eno a ia atao en dro, a zav sul, c'houel bemdez varzu an env, evit goulen grasou Doue var ar bed. N'euz hano, er gount- se, nemet euz ar bardounerien a zo eat da Lourd en trainiou fermet evito ; kement all, pe dost, a ia anezo ho-unan. Ken eaz eo beachi

hirio, pa zonzjer dreist oll e pak henchou houarn ar Frans daouzek mil leo, an eil e penn egile.

N'eo ket bet ken eaz-se atao mont da Lourd ! Kenta pelerinach reizet mad a zo bet dige- meret eno, a zo eat e miz mae 1863 : re all, a nebeudou, a zo eat da c'houde. Er bloaz 1866, eo bet great hent-houarn Tarb, bloaz goude m'edo bet savet hent-houarn Brest-Montroulez- Paris ; divar neuze ar pelerinachou ne ouent mui ken rouez.

Er bloaz 1867 e oue great hent-houarn Kem- per hag hini Pau, mes an dud ne oant ket troet kalz var ar pelerinachou d'ar mare-ze.

Mont a reaz pardounerien da ober o devo- sionou da Itroun Varia ar Zalett er bloaz 1872 ; e kear Grenobl, an haillouned a ieaz gant ar vein var o lerc'h.

Klem a reer eb ean en eur lavaret : « An » traou a 'z a atao var fallât er Frans ; » ke- ment-se n'eo ket gwir penn-da-benn. Mont a reer brema euz a bep leac'h da Lourd, great ez euz bet zoken eno pevar bardoun braz gant goa- zed ebken : ebrel 1899, ebrel 1901, ebrel 1903 ha mae 1905, brema ez euz tregont vloaz ne vefe ket gellet ober kement-se.

KENTEL XII

Gouel kaer an 11 a viz c'houevrer 1908 :
70,000 pardouner. Kear sklerijennet. Gouel
ar 25 a viz-meurz, 15,500 pardouner.

En devez-se eo e tigure an hanterkanved
bloaz ; kalz tud a ziredaz araok da Lourd evit.

netât o ene, pedi kalounek ha reseo pinvidikoc'h a-ze, induljans braz ar Jubile.

Var dro c'houec'h mil den a ioa e Massabiell pa c'halvaz ar c'hleier an dud d'an iliz, d'ar zul 9 a viz c'houevreur. Aotrou 'n Eskop Angers a zavaz er gador d'ar gousperou hag a reaz, dirak pemp eskop all, ar brezegen gaer a zo e penn al levrik-ma : « Visitasti terram et » inebrianti eam. » « Great oc'h euz eur zell » var an douar-ma, he finvidikeat oc'h euz en » eun doare burzuduz. »

D'al lun, 10 a viz c'houevreur, Aotrou arc'heskop Auch a ganaz, en iliz ar Rozera, an oferen evit oll zervicherien an Itroun Varia Lourd a zo eat da anaon ; pardounerien o deuz pedet eno, madouberourien o deuz great profou, artizaned o deuz roet o labour. Goude an Avel, Aotrou 'n Eskop Lourd a reaz eur brezegen : « An Iliz, emezan, a zo eur vam vad, e kreiz levenez an deveziou-ma, e teu da zonz d'ezi euz he » bugale eat da anaon. Eun dever a garantez » eo pedi evito, mes bez' ez eo ive eun dever » a justis. Rak, e gwirionez, gant arc'hant » piou eo bet savet an iliz kaer-ma, eo bet » prenet ar Grott hag an douar tro var dro, eo » bet savet an traou pinvidik a velomp dre » ama ? Meur a hini euz ar re o deuz roet o » frof a zo eat da anaon ; ha ni, a zo eun dudi » evidomp pedi ama didrabaz ha disoursi, on » euz pep eazamant evit ober al lidou kaerra, » ni a dle pedi evit ar re o deuz digoret ha » koumpezet an hent d'eomp. » Goude an

oferen, an oll a 'z eaz d'ober eur beden d'ar Grott.

Eun tamik araok diou heur, an aotrounez Eskibien fichet kaer — seiz oant — a iez d'ar gar d'ober digemer d'an aotrou Lecot (1), kardinal hag arc'heskop Bourdel. Seiz mil den benag a ioa eno, evit henori Kannad ar Pab.

Kerkent ha ma teuaz an train er gar, an eskibien a reaz eun digemer leun a honor d'an aotrou Arc'heskop ; mear Lourd gant e oll guzulerien a lavaraz da gannad Pi X pegen eüruz oa, o veza ma c'helle he zigemeret e Lourd egiz ma 'z oa dleet. « Ni Lourdiz, eme-
» zan, kristenien katolik evel hon tud koz, a
» ziskouezo laouen, en deveziou-ma, hon respet
» evit hor mam zantel an Iliz, hag hon anaou-
» degez vad evit ar gristenien a deu ama da
» bardouna, hag a ra pinvidigez kear. » An
aotrou Kardinal a respountaz : « Bennoz
» Doue d'eoc'h, aotrou mear, evit ho komzou
» madelezuz ; dister oun daoust m'oun bet
» savet e renk ar gardinaled ; mes braz ec'h
» en em gavan hirio, o veza m'oun digaset ama
» gant an hini en deuz eur galloud dreist pep
» galloud. »

An oll dud a renk a ziskennaz varzu ar Grott e kirri skanv fichet brao, tremen a rejont dindan diou pe deir wareg a honor, skrivet varno e lizerennou aour : « Parrez Lourd da
» Gannad ar Pab. » An tiez a ioa gwisket kaer

(1) Maro e miz kerzu 1908.

dreist, kalonou an oll a dride gant al levenez, stoui a reat evit reseo bennoz an aotrou Arc'heskop dre ma tremene.

Dirak ar Grott, an oll a reaz eur beden gant Kannad Hon Tad Santel ar Pab ; ar bardounerien, var dro dek mil anezo neuze, a iez da c'houde da iliz Itroun Varia ar Rozera evit kana ar gousperou. E serr an offis, Aotrou n' Eskop Angers a bign er gador, hag a zisplegaz dirak an dud e eil brezegen : « Hodie glo-
» riosa cœli Regina in terris apparuit : Roua-
» gloriuz an env a zo en em ziskouezet hirio
» var an douar. »

Ar brezegen-ze a gaver, diverret, e penn diveza al levrik-ma.

E kreiz an noz e oue kanet offis braz Gweledigez ar Verc'hez Dinam e Lourd ; diou heur hanter e padaz, mes ker kaer oa ar c'han, ma ne oue den inoet.

Meurz 11 c'houevreur

Doue ra vezo meulet ! an amzer a vezo kaer. Araok goulou deiz e teu pardounerien da bedi dirak ar Grott : ker mad eo pedi eno, pa vez sioul pep tra ! Tostât a reer da c'houde, ouz an daol zantel, beleien a ro ar gommunion eb ehan. An Tad Soubirous, niz da Vernadett, a lavar an oferen da eiz heur hanter : pegen eüruz e tlie beza eno, en devez-se !

Da zek heur, an dud a zo bodet en iliz ar Rozera, pe var ar blasen a zo dirazi. An iliz a

zo kaer : garlantezennou great gant ar c'hoanta bokedou a red euz an eil gwareg d'eben, euz an eil aoter d'egile ; kant ha kant mil sklerijen tan-red (*elektrik*) a ra da vein aour ar mysteriou lugerni, ker skeduz hag an eol ; an aoter a zo e kreiz an iliz, henvel ouz aoter ar Grott, a zo eun dudi e velet gant eur gurunen eskibien hag eur bodad eb niver a veleien en dro d'ezan.

Aotrou Arc'heskop Toulous a gan an oferen, eun oferen savet evit an devez-se gant mestr braz kanerien Lourd ; an dud a glev ar c'han o deuz eun tanva euz eürusdet ar baradoz. Kana reer ar *C'hredo* braz, *Credo* ar pardou niou hanvet *Credo* Lourd ; hennez eo ar c'haerra zo, pa vez hanter-kant pe dri-ugent mil den ouz he gana en eur vouez. An oll meneziou azezet tro var dro da Lourd, huel o fenn en oabl, a dregarne gant ekleo ar c'han gallouduz-se.

Goude an oferen, ar re a c'hell tostât a 'z a da lavaret eur beden d'ar Grott ; aotrou 'n Eskop Tarb a ziskouez d'an oll chapeled paour Bernadett, hag e leverer gant daelou eur beden evit Pi X. Dioc'htu da c'houde, Aotrou kardinal Bourdel a rô d'ar bardounerien tosta bennoz Hon Tad Santel ar Pab.

Evit ar gousperou, iliz ar Rozera a zo dek gwech re vian. Aotrou 'n Eskop Angers a brezegaz euz a zirak an or dal, dek mil den ha tri-ugent benag a dlle beza ouz e zelaou, var a greder. Ne oue ket great prosesion ar Zakramant, meulet ra vezo ! : re a dud a ioa.

Dioc'h ar pardaez e oue savet prosesion ar goulou. Pebez dudi ! Penaoz rei eun dra benag da entent d'ar re n'int ket bet e Lourd ? An tour huel a ioa sklerijennet azalek ar porched betek ar c'hilok ; dor vraz iliz ar Rozera, he frenestou, he gwaregou a lintre gant ar sklerijenn *elektrik* ; oll diez Lourd, braz ha bian, koz ha nevez, sklerijennet ive gant eun imach santel benag, an Itroun Varia pe Vernadett, great e lizerennou tan.

Azioc'h an tiez e velet ar c'hastell koz, sklerijennet hen ive, ar Verc'hez kurunet ker skeduz da velet, sellet a reat ouz menez Kalvar a ioa meur a danteziad tan varnan, hag ar mortud a ioa eno pep hini e c'houlaouen gantan, o vont hag o tont en eur gana, a roe kement a levenez d'ar galon, ma lavare eur gazeten, hag hi fall goulskoude : « Dep n'en deuz morse » gwelet netra par d'an dra-ze er bed-ma. »

Eil gouel braz : ar c'houezekved Gweledigez : « Me eo ar Gonsepsion Dinam. »

En derc'hent, Aotrou 'n Eskop Angoulem eo a ganaz an oferen en iliz ar Rozera. Da ziu heur, e oue kanet ar gousperou ; Aotrou 'n eskop Sant-Flour eo a roaz ar brezegen.

Displega reaz, dirak ar bardounerien, hi-niennou euz ar c'henteliou a gaver er c'homzou : « Me eo ar Gonsepsion Dinam. An dud, emezan,

» kerkent ha ma vez anezo, o deuz sklabez ar
» pec'hed orijinel var o ene ; an oll, nemet Mari.
» An den paour, var an douar, a zo red mad
» d'ezan poania : e gorf a c'houlén bara ; e
» spered, sklerijen ; e ene, grasou ; digant
» piou a c'houlénno sikour, nemet digant ar

An aotrou Schœpfer,
eskop Tarb

» Vere'hez benniget : hi a zo choumet ato dis-
» klabez. »

D'ar mere'her vintin, ar c'hommunionou a oue stank-stank er Grott, ha n'eo ket souez. An oferen bred en iliz ar Rozera a oue ker kaer ha d'an 11 a viz c'houevreur ; daou c'hant kaner, desket mad o c'hentel ganto, a gase ar c'han en dro.

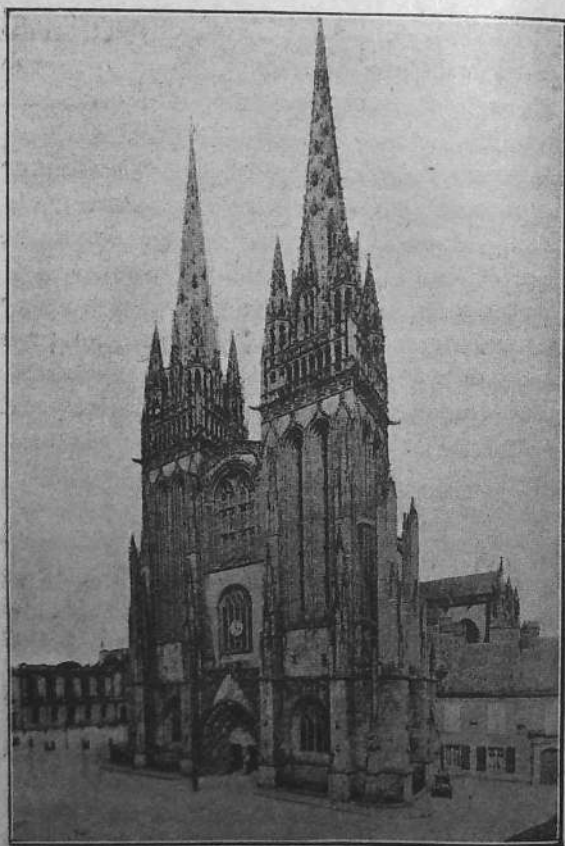
Goude an oferen bred, Aotrou 'n Eskop Tarb a ieaz gant an oll da gichen ar Grott, hag a

ziskleriaz d'an dud petra oa bed ar Veledigez d'ar 25 a viz meurz (*Itroun Varia Lourd*, pp. 141-151). Pa zounaz ar c'hreizdeiz, an daou c'hant kaner a ganaz eun *Angelus* great evit an dervez-se gant o mestr : eun dudi oa ho c'hlevet.

Da vare ar gousperou, 15.000 pardouner a ioa bodet evit selaou komzou diveza Aotrou 'n Eskop Sant-Flour divar benn komz ar Vere'hez : « Me eo ar Gonsepsion Dinam. »

An amzer a ioa fall : ne oue great na prose-sion ar Zakramant meulet ra vezo, na prose-sion gant ar goulou. Dioc'h ar pardaez, an dud en em vodaz en iliz ar Rozera evit pedi.

Touriou Kemper

KENTEL XIII

Pelerinach Kemper e Lourd (28 even-4 gouere).
An hent.. An devez kenta. 8,000 pardouner
Albi.

Er penn kenta euz ar bloaz, eskibien Breiz o
doa c'hoant d'en em glevet evit beza oll var ar
memez sizun e Lourd : eun dudi e vefe bet evit
Breiziz en em velet ha beva e gwir vreudeur
eun nebeut dervezioù, dindan lagad o eskibien.

Paotred an hent-houarn a respountaz : « Ne
» c'hellomp ket kaout kirri awale'h da gas ar
» bardounerien : re a vezo anezo. » Pa 'z eo
gwir ne c'hellent ket mont asamblez, pep
rumm a 'z eaz pa c'hellaz.

Tud Naoned koulz ha re Gemper a ieaz e
diou vech, pardounerien Roazon a oue e Lourd
etre an 20 hag ar 25 a viz gouere ; re Zant-
Briek, euz ar 15 d'an 18 a viz gwengolo ; re
Vened, er zizun varlerc'h.

Rum kenta pardounerien Kemper a 'z eaz da
Lourd d'an 28 a viz even, renet gant an Aotrou
'n Eskop he-unan. Goulennet oa bet c'houec'h
train digant tud an hent-houarn, int-hi a
respountaz : « Ne c'hellomp rei nemet pevar
» ebken ; » ouspenn pemzek dez araok an 28,
aotrou Persoun Sant-Korantin a lavare d'an

dud : « Ar pevar drain a zo leun-chek, ne » c'hellomp kemeret nag arc'hant, nag hano » den ebet ken. »

Hiniennou, tud dispount ha^rboaz da veachi, en em vodaz da vont eun toulladik asamblez, hag a reaz o beach kerkoulz marc'had hag an tri mil pardouner all ; mes red e oue d'ezochench train, ha diluia o c'huden pa c'hoarveze d'ez i beza rouestlet. Ouspenn-ze, ne oa ket ken eaz d'ezo ober o fedennou dre ma 'z eant. Red eo anzaou evelato o deuz great o felerinach devot ha laouen, hag o doa gwir da joum e Lourd kalz pelloc'h eget ar bardounerien all.

D'an 28 a viz gouere, tri mil den a ziblase, bar o c'halon gant al levenez, euz a Landernepe euz a Gemper, evit mont a dreuz c'houec'h pe zeiz eskopti, betek ar vro m'o deuz paret varni daoulagad ar Verc'hez Dinam.

Eur gwall varr amzer a oue epad m'edor var dro Santez Anna Vened, mes an dour ne goueze ket e kirri ar bardounerien, hag ar marc'h du a gerze atao.

Glasoc'h ha kaeroc'h eo ar vro eget e miz gwengolo, dioc'h ma lavar ar re a zo boaz da vont da bardouna ; mes ne zeller nemeur ouz an traou, ar spered ne joum ket aketuz var an drevajou, ar steriou, ar c'hearjou : nijal a ra eb ean betek Lourd. Rouez braz eo an tachenou a zo trouc'het an ed enno ; an eost, kazi oll, a zo c'hoaz var he c'har.

Lourd ! setu ar ger a glever d'al lun d'abar-daez, hag an dud skuiz gant ar veach, feaz

gant ar c'hoant kousket, a zav prim ha dihun mad evit sellet ouz ar gear m'o deuz sonjet enni ken aliez all, epad meur a zizun ha mar-teze meur a viz.

Disken a reer er gar, en em voda reer var dro eur rener benag, hag e tiskenner e kear e tram pe e karr, da glask ti hag aoz. Ne joumer nemeur da vadinellat, da strani ; buan d'ar Grott da c'houlen digant an Itroun Varia he mouze'hoarz kenta.

Gant pebez teneredigez e poker d'an douar dirak ar Grott-se, bet santeleat gant ar Verc'hez benniget ; gant pebez kalon e ra eur c'hristen e bedennou eno ! Lavaret a reer neuze, en eur zellet ouz skeuden venn ar Verc'hez Dinam : « O Gwerc'hez Santel, a zo bet » gwelet aze, trivac'h gwech, gant eur ver- » c'hik dister, c'houi oc'h euz roet kement a » c'hrasou d'ar re a zo bet daoulinet ama em » raok, c'houi oc'h euz pareet kement a dud, » Gwerc'hez, o pet truez ouzin-me hirio ive, » hirio hag en deveziou-ma. »

Hag ar c'homzou a deu eaz ha buan var ar muzellou : an den en deuz kement a izomou, hag e fizians a zo ker braz pa vel er Grott merkou ker stank ha ker kaer euz galloud ha madelez an Itroun Varia. Ha pa zonz ar c'hristen ema eno el leac'h m'e deuz pedet Bernadett, daoulinet evel di dirak ar plas m'eo en em ziskouezet ar Verc'hez, an daelou a red puill euz e zaoulagad.

Ar re genta deuet a c'hell choum pell, ar re

all a zo red d'ezo krenna o fedennou, mall eo mont da gouskat evit diskuiza eun draik, lavaret a reer an eil d'egile : « Varc'hoaz da c'houee'h » heur, oferen er Grott evit Kemperiz. »

Meurz 30 Even

Per : « Var zav : pemp heur eo !

Paol : « Dija ! eur c'houskik c'hoaz.

Per : « Nan da : ped beleg o deuz lavaret o » oferen en ilizou pell zo ! E Lourd n'euz ket a » amzer da goll, re ger e paer ar veach evit » choum tri devezik ama.

Paol : « D'ar Grott eo ez aimp ?

Per : « Buanoc'h a-ze e tleomp en em viska, » evit beza tost d'an aoter.

Paol : « Oh ! eno ne vezo den e toull an or, » plas a vezo atao.

Per : « Ar re ziveza a vezo e kichen ploumenn » an dour burzuduz, ha n'o devezo tam devo- » sion ebet : an dud ne baouezont da vont da » eva dour, hag e vezer distranset aliez divar » ar beden.

Paol : « Ne vezo ket kement-se a dud, me- » chans ?

Per : « Dioc'h ma lavare mestr hon ti deac'h, » e tle beza deut trizek train euz Albi leun a » bardounerien en noz-ma : ar re-ze a wasko » meur a hini var dro ar Grott. Allo ! cha- » chomp ! »

Hag an dud a ziskenne, buanna ma c'hellent, varzu ar Grott, abalamour da lavaret eur Bater

benag araok an oferen hag ar gommunion 7 antel. An eil rum a deue varlerc'h egile, mes dont a rea tud eb ehan, rak 8.000 pardouner a ioa deut euz Albi e doug an noz. En o zouez e oa kalz bugale Mari, var o fenn eur wel gwenn hag a ziskenne beteg an douar.

Da c'houee'h heur, an Aotrou 'n Eskop a bign er gador a zo tostik d'ar Grott, hag a ra d'he Vreiziz eur brezegen e brezounek. C'houek eo ar brezounek er gear ; c'houekoc'h eo e Lourd, pa vezer etouez gallegerien ; c'houek eo dreist oll var muzellou an hini hon ren a berz Doue. Saludi a ra ar Verc'hez en hano an oll bardounerien, lavaret a ra e levenez. Hag ar Verc'hez Dinam, e deuz komzet da Vernadett e yez ar Pyrenee, rak Bernadett, da vare ar Gweledi-geziou, ne c'houie ger gallek ebet, na pegen laouen e tle beza bet o reseo e brezounek salud an Aotrou 'n Eskop ! Sant Korantin ha Sant Paol, e gloar ar baradoz, a dle beza great eur zell a garantez var an hini a zo karget da henchha, var o lerc'h, Breiziz varzu an env. Ha tud eskopti Kemper a zonje : n'eo ket eun divroad eo a zo o ren ac'hanomp brema, eun tad eo hag a anavez dija giziou ar vro, hag a entento ouzomp gwelloc'h, hag easoc'h a-ze.

An oferen genta a zo lavaret gant an Aotrou 'n Eskop ; an Aotrou Havas, persoun Trezide, a laka buez en ograou ; an Aotrou Henry, persoun Kerber, a gas ar c'han en dro ; eun toullad beleien yaouank, bodet en o c'hichen, a ra d'ar Grott tregarni gant kantikou kaer Breiz.

An aotrou Coat, persoun Sant-Korantin Kemper, rener braz ar pelerinach, a lavar an eil oferen. Epad an oferennou, daou veleg a ro ar gommunion zantel eb ehan; kaer a zo renka an dud, ober d'ezo tostât ouz an daol zakr dre an tu deou, ha mont kuit dre an tu kleiz, ez euz poan o vont. Ha n'eo ket souez ! Trizek mil pardouner a zo o paouez en em gaout; eur c'halz anezo a 'z ai d'ar Grott, re Gemper dre vir, re Albi dre laer : eno dreist oll eo e karer reseo an Aotrou Doue.

Gant pebez feiz birvidik e save eno komzou ar c'hantik kaer : « *Elez euz ar Baradoz, sellit pebez henor.* »

« Ha brema, petra raimp ? » eme Baol, goude ma oue achu ar pedennou.

— « Da genta, eva eur banne dour burzuduz.

Paol : « Gortoz hon tro a rankimp.

Per : « N'eo ket ker gwas hag e miz mae.

» Dioc'h m'em euz klevet, ez euz deut er miz-

» se, daouzek mil gwaz asamblez, euz eskopti

» Bayonn, renet gant o eskop.

Paol : « Sell ! eun itroun vraz oc'h eva e

» gweren eur baourez.

Per : « Gwelet a reer an dra-ze aliez

» awalc'h ama ; en eun tiegez an oll a ev dour

» er memez picher, e Lourd an oll a zo breu-

» deur ha c'hoarezed, evel tud eun ti. »

Goude beza kavet o zro, hag evet euz an dour, an daou vignoun, Per ha Paol, a iez varzu kear. Paol a c'houlennaz :

« Da be leac'h ez aimp ? »

Per : « Da genta, sellomp ouz ar c'henta »
» gwareg a zo oc'h harpa iliz ar Rozera, pe »
» deomp da gichen an or dal ; lenn a raimp »
» eno on deuz oferen bred er Rozera evel m'eo »
» bet lavaret bremaik er Grott, hag e velimp »
» ped pelerinach all a zo ganeomp. »

An daou bardouner a dosteaz ouz an daolen ; daou belerinach ebken a ioa : Kemper hag Albi ; dioc'h ar pardaez e tlie en em gaout 500 pardouner euz arc'heskopti Cambrai.

« Brema, eme Ber, buan eun tam bara,

» Rag an tam hag al loun

» Zalc'h an den en e bloum ;

» ha goude, da iliz ar Rozera. Ian zivezad a »
» joumo tost d'an or dal, ha ne glevo netra »
» gant an estren o riboudellat eb ean, ne velo »
» nemeur ken nebeut. »

Da 9 heur, iliz ar Rozera a zo leun-chek, an aotrou Quidelleur, chaloni, bet rener braz skolach Kastell, eo a gan an oferen, e vouez a zo sklear atao evel hini eur beleg yaouank. D'an Aviel, an Aotrou 'n Eskop a brezeg e gallek var an *Ave Maria*.

« Setu ar gomz kenta a zeu euz hor c'halon »
» var hor muzellou ama, en iliz Itroun Varia ar »
» Rozera ; ar gomz-se lavaret gant an eal d'ar »
» Verc'hez, a zo bet aslavaret eb ehan euz an »
» eil kantved d'egile gant an oll gristenien, »
» lavaret kant ha mil gwech gant Bernardett, »
» krouadur benniget ar Verc'hez Dinam.

» Mes perak dont euz hon eskopti betek
» ama, da lavaret ar gomz-se ?

» Perak ? Abalamour ma plij kement-se
» d'comp.

» Er gear emaoump ama, rak ilizou ar pele-
» rinachou braz a zo d'an oll, savet int gant
» arc'hant an oll.

» Goulskoude, n'eo ket evit ar blijadur d'ober
» eur pourmen eo e teuomp ama. Dont a reomp
» dre zevosion, evit gwelet an douar m'e deuz
» ar Verc'hez great varni eur zell ker karante-
» zuz.

» An Itroun Varia e deuz komzet ama ; ama
» e deuz kelennet, benniget, saveteat, pareet an
» dud. Hag ar gristenien a zo savet dre ar bed
» oll, deut int da bokat da roudou he zreid di-
» nam, da zelaou ekleo e c'homzou, da reseo he
» grasou. Dont a reomp ama da henori ar Ver-
» c'hez a vez henoret ganeomp e Rumengol hag
» er Folgoat ; ama e teu pardounerien Kemper
» evit an eizved gwech var 'n ugent.

» Petra omp deut d'ober ? Selaouit :

» Deut omp da drugarekât an Itroun Varia
» evit an amzer dremenet, ha da c'houlou he
» bennoz evit an amzer da zont. Hanter-kant
» vloaz so m'eo en em ziskouezet ar Verc'hez
» ama, hanter-kant vloaz ! Kalz eo evit an dud,
» nebeut evit an Itroun Varia. Pelerinachou
» Rumengol hag ar Folgoat a zo kalz kosoc'h,
» mes pa 'z eo gwir ar Verc'hez benniget a ro e
» Lourd he grasou kaerra, ni a deu betek ama
» da ziskouez d'ez hon respet hag hor c'ha-
» rantez. *Ave Maria !*

» Mes n'eo ket d'in-me eo diskleria goulennou
» pep hini ac'hanoc'h d'ar Verc'hez. N'oc'h ket
» deut keit all euz ar gear evit ober d'ez ka-
» ziu kraz ha difoun. List oc'h ene da gomz
» d'ar Vam benniget : livirit d'ez ho poaniou,
» re ho tud, re ho mignouned. Erbedit d'ez ho
» tud klanv, pe hi a zo ama, pe hi a zo choumet
» du-hont, e Breiz ; goulennit diganti ma teui
» ar re a zo klanv o ene dre ar falz kredennou,
» dre ar pec'hed, da zistrei ouz Doue a vir ga-
» loun. Tri devez oc'h euz, tri devez pinvidik
» mar gouzoc'h ho implija.

» Pedit, n'eo ket ebken evidoc'h, hag evit ho
» tud ; pedit c'hoaz evit ho parrezioù hag ho
» pro ; evit ar skolioù kristen hag ar yaourankiz ;
» evit an Iliz Santel a zo gwasket ken didruez
» hirio. Ar beden a zo ; ama, kalz nerzusoc'h
» eget e nep leac'h all.

» Kaer o pezo poania, ne reoc'h ket hoc'h oll
» goulennou hirio, kendelc'her a reoc'h er par-
» daez-ma, varc'hoaz hag antronoz ; pedi a
» reoc'h ama, en iliz-veur, pedi a reoc'h dreist
» oll er Grott. Ha goude m'o pezo desket pedi
» ama, c'houi a gendalc'ho er gear, c'houi a reno
» eur vuez kristen ; setu ma 'z eoc'h eun 'deiz
» da ren gant Jesus ar vuez a bado da viken
» er baradoz ; evelse bezet great ! »

Setu eun diverra dister euz prezegen gaer
an Aotrou 'n Eskop. Pa oue achu an oferen
bred, an holl a glaskaz mont trum er meaz,
mes var iliz ar Rozera n'ez euz nemet eun or,
an or dal : hogen, tud Albi a dlie kana o oferen

bred da zek heur, a ioa meur a vil anezo o c'hortoz an dro da vont en iliz. Ha pa oue digoret an or dal, pardounerien Albi a boaniaz da vont en iliz araok ma oue eat an hanter euz Kemperiz er meaz, setu ma savaz eun tamik freuz.

Ar veleien a glaskaz lakât eun urz benag, mes ne ouent ket selaouet da genta. Gant an amzer, an traou a oue kompezet, an dud renket, mes Kemperiz a lavare : « Mar deo ken dic'hras » pardounerien Albi, peger gouez e tle beza » an dud digristen er vro-ze ! »

« Ha brema, da be leac'h ez aimp ? » eme Baol.

Per : « D'ar Grott, na petra 'ta ! »

Paol : « Adarre ! »

Per : « Atao : eur gwir gristen ne skuiz » morse o vont di. »

Pa oa an daou bardouner o vont varzu ar Grott, e veljont, dirak ar pinsinou, tud o pedi gant eun nebeud beleien en o zouez.

« Petra zo ama ? » eme Baol.

Per : « Aze ema ar re glavy, o c'hortoz beza » diskennet en dour gant tud a galoun. En tu- » ma ema ar merc'hed, an diou zor kenta a zo » d'ezo ; an or all, an hini zo da dosta d'ar » Grott, a zo d'ar gwazed. Ar re a zo lerennou » ganto eo a zo, koulz lavaret, mevellien an » oll glanvourien. »

An daou vignoun o doa sonj da bedi eur pen- nad ebken gant ar re glavy ; mes ar re-ma a ioa ken truezuz, ar pedennou ker kalounek, ma

chomjont beteg unnek heur hanter. Neuze ez ejont da eva eur banne dour burzuduz, ha da ober eur beden dirak ar Grott araok mont d'o fred.

« Eun tamik re a ardou zo gant ar veleien-ze » evelato, eme Baol ; pedi a reont o divreac'h » astennet.

Per : « Piou en deuz savet ar c'hiz-se ama, » ne c'houzon ket. Arabat eo d'id dizounjal » evelato, eo en doare-ze e pede ar gristenien » genta.

Paol : « O divreac'h astennet ? »

Per : « Ia, o divreac'h e kroaz evel Hor Zal- » ver p'en deuz kinniget e vuez evit silvidigez » ar bed. Skeuden ar Galoun-Zakr, e Mont- » martr, a zo great evelse ; e zivreac'h a zo » astennet.

Paol : « Gwal skuizuz eo pedi en doare-ze. »

Per : « Gwechall e choumet kalz pelloc'h da » bedi, an divreac'h astennet, dirak ar pinsi- » nou. Hirio ar veleien a zo gant ar pedennou, » ne gredont ket skuiza kement an dud, rak » etouez ar pardounerien a zeu brema da » Lourd, eo stankoc'h eget gwechall ar re zo » bian o devosion.

Paol : « Mes perak e reont pokat d'an douar ? »

Per : « Ar Verc'hez he-unan e deuz great da » Vernadett pokat aliez-aliez d'an douar : ave- » chou zoken, var urz an Itroun, e deuz great » d'an oll ober kement-se. Ha neuze, pa zop- » jomp mad e lidou an Iliz, pehini eo santella » tra zo, ma n'eo ket an oferen eo ; an oferen, » sakrifis ar Groaz renevezet.

Paol : « Eo da.

Per : « Ma ! en oferen, ar beleg, skouer ar
» bobl kristen, ne bed ket gant e deod ebken,
» e gorf oll a bed en e c'hiz, an daoulagad a
» vez savet var ar groaz, ar penn a stou, ar
» glin a bleg, an daouarn a vez e kroaz pe sa-
» vet varzu an env ; ha gwelet ec'h euz biskoaz
» eur beleg gant e oferen, eun dorn d'ezan en
» e c'hodel evel m'edoz bremaik er penn kenta
» euz ar pedennou ?

Paol : « Gwir awalc'h e leverez.

Per : « En oferen ar beleg a bed oll, korf hag
» ene ; e Lourd eo henvel, ar pardouner a bed
» ive korf hag ene. Mes deomp buan da eva eur
» berad dour, goude e livirimp eur *Bater* dirak
» ar Grott, ha d'hor mern ! »

Da eun heur, achu o fred ganto, an daou
zen a ioa var vale.

Per a lavaraz da Baol :

« Gwella on deuz d'ober, eo prena hor cha-
» peledou brema.

Paol : « Gwall abred eo, en devez kenta !

Per : Arabad eo d'eomp beza evel Ian an
» amzer zo, a bren e chapeledou pa vez re
» zivezad evit staga an induljansou outo ama.

Paol : « Daoust hag induljansou kaer a c'hou-
» nezer var ar chapeledou benniget e Lourd ?

Per : « Gounit a reer da genta induljansou
» ar Rozera ; gounit a c'heller, ouspenn, indul-
» jansou an Tadou Kroaziet (*Croisiers*), da la-
» varet eo, pemp kant devez induljansou var bep
» *Ave Maria* a leverer. An oll induljansou-ze

» a vezo staget gant eun Tad ouz hor chapele-
» dou, ha pa ne vefent ket dispaket zoken, goude
» ar Gousperou koulz ha goude an oferen, pe
» c'hoaz varlerc'h prosesion ar Zakramant. »

Da ziou heur, Kemperiz a ioa dirak Iliz ar
Rozera. Aotrou Persoun Konk-Kerne, an
Aotrou Orvoen, eo a ganaz ar gousperou.
Aotrou Persoun Sant Korantin a roaz e aliou
d'ar bardounerien :

« Diouallit rak al laeroun ; heullit mad an
» offisou, ne rit ket baleou tro var dro da Lourd
» var zigarez gwelet ar menezioù dre ama.
» Deut omp da bedi ar vella euz ar mamou, ne
» dec'homp ket euz ar plas benniget-ma. » Ker-
karantezuz oa komzou rener braz ar pele-
rinach, ma oa tenerreat kalonou ar re oll her-
c'hleve.

« Bremaik, emezan en eur achui, ez aimp e
» prosesion da Groaz Breiziz, ac'hano e teuimp
» da gemeret hor renk e prosesion ar Zakra-
» mant, meulet ra vezo ! »

Ar re genta a ieaz er meaz goude ar gous-
perou a joumaz nec'het : glao a goueze. Mes
pa oue gwelet an aotrou Salaün, chaloni, mestr
braz al lidou Santel epad ar pelerinach, o
renka an dud en despet d'an amzer fall, o verka
e blas da bep hini, ar bardounerien ne ouent
mui gourd : bale rejont. Mont a rejont en eur
gana kantikou d'ober an dro d'ar *Verc'hez*
Kurunet, da Groaz Breiziz ha da skeuden an
aotrou sant Mikeal, da c'houde, an oll a 'z eaz
varzu ar Grott.

Eno e oue renket an dud evelhen : ar goazed da genta, bep a c'houlouen goar var elum ganto, ar veleien da c'houde, ar chalonied da ziveza gant o gwiskamant a henor, hag e serr an oll, ar Zakramant, meulet ra vezo ! etre daouarn Aotrou 'n Eskop Kemper ; Aotrou Arc'heskop Albi a deue divarlerc'h. Eur bodad beleien yaouank a gane ar meuleudiou kaerra en henor d'Hor Zalver er Zakramant, hag ar brosesion a ieaz gant ar brasa urz euz ar Grott da blasen vraz ar Rozera, dre an hent hir.

Ar re glanv a ioa renket tro var dro da greiz ar blasen, lod gourvezet, lod all azezet, re all anezo en o zav ; pep hini a rea dioc'h e c'halloud. Ar re genta deut euz ar merc'hed a ioa en em zastumet tosta ma c'hellent d'ar re glanv, ar re ziveza a ioa savet var an deleziou, pe var an hent var volziou a gas an dud betek iliz ar Rozera : ac'hano e velet pep tra, mes euz a bell.

Ar bannielou douget gant ar bardounerien a oue oll kaset dirak dor iliz ar Rozera ; en dro d'ezo, ee'h en em vode ar gwazed dre ma teuent. Gwelet a rear bannielou Kemper, Landivisio, Kastell-Paol, Kastellin ha Moelan.

Ha pa zigouezaz an Aotrou Doue var ar blasen, eur beleg a reaz, krenva ma c'hellaz, ar pedennou ha goulennou d'Hor Zalver evit ar re glanv. « Jesus, o pezet truez ouzin, va merc'h » a zo klanv. — Jesus, grit ma velin ! — Jesus, » grit ma klevin ! — Jesus, grit ma valein ! » —

Hag an oll a respouante, gwech o divreac'h astennet e kroaz, gwech all daoulinet.

Ne oue pareans ebet en deve-se ; kerkent ha ma oue roet bennoz ar Zakramant d'an oll, an daou vignoun a ieaz d'ar red da velet an iliz huela.

Araok mont ebarz e veljont : en tu deou, Bernadett oc'h ober sin ar groaz ; en tu kleiz, sant Bernard, patroun Bernadett. En iliz e seljont ouz an aoteriou bian, ouz an tri c'hant banniel a zo a istribill enni, ouz an aoter greiz e marbr gwenn kann, hag e rejont eur beden c'houek d'ar Verc'hez.

En iliz izela (Crypte), an daou bardouner a bokaz gant respet da viz meud troad sant Per azezet var e Gador e tal dor an iliz, mes neuze Paol a velaz en tu kleiz patrom eun den astennet var eur c'hravaz, hag a c'houlennaz digant Per :

« Petra eo hennez ?

Per : » Lavaret a reer eo Gargam eo a zo » aze. Al labour kaer-ze a zo bet kaset da » Baris, ac'hano eo bet digaset ama, roet e » prof d'an iliz gant eur c'hristen benag. Gar- » gam a zo bet pareet er bloaz 1901 hag e ba- » reans a zo unan euz ar re vuzudusa a zo » bet great e Lourd, hano zo anezi en *Itroun* » *Varia Lourd*, pp. 272-303. »

An daou zen a reaz eur beden verr en iliz, tenval oa, hag a zavaz da c'houde betek toullou kleuz an Espelug, dindan menez ar C'halvar.

Daou doull kleuz braz a zo eno : diou C'hrott ;

eun aoter a 70 e pep hini anezo. Kuriusa zo eotavancher unan euz an aoteriou : gwisket eogant merkou an oll belerinachou a zo bet e Lourd. O veza ma 'z euz avechou kalz pelerinachou asamblez, ha ma tleer miret ouz ar bardounerien da vont mesk ha mesk en ilizou epad an offisou, e vez roet eur merk da bep pelerinach, Kemper a zoug atao ar Galon-Zakr, re all eur groaz c'hlaz, re all eur vetalen, pep hini en deuz e hini ; hogen, aoter an Espelug a zo gwisket oll gant ar merkou-ze. »

Goude beza chouinet eur pennad da zellet ouz an traou a ioa eno, Per a lavaraz : « Deomp » buan da goania, abalamour da brosesion an » *Ave Maria*. »

Koania rejont, mes an amzer a ioa eat var fallât, ar glao a goueze, al luc'hed a zalle, ar gurun a strake : ne oue ket great, er pardaezse, prosesion gant ar goulou.

KENTEL XIV

Merc'her ha yaou. — Pareansou. — An diblas d'ar gwener vintin.

Per : « Var zav ha buan ! pemp heur eo !

Paol : « D'ar Grott eo ez aimp adarre ?

Per : Ia, d'ar Grott : eüruz omp. »

An oferen genta a oue lavaret gant an Aotrou Salaün, an eil gant an Aotrou Bail, chalonied o daou.

An oferen bred a oue kanet da nao heur gant an Aotrou Treussier, persoun Kastell-Paol.

D'an Aviel, an aotrou Bail, persoun Guitvede, a ra eur brezegen euz ar re gaerra, e brezounek yac'h ha dibikouz.

« Setu ni, emezan, en em gavet var an douar » benniget-ma, eun douar santelleat gant ar » brasa burzudou euz hon amzer. Lourd a zis- » kouez ez euz eur galloud brasoc'h eget gal- » loud an den, Lourd a verk eo gwirion ken- » teliou an Iliz santel : eun Doue a zo.

» Diez eo kuitât hor bro Breiz-Izel, mes ama » emaomp marteze tostoc'h d'ar baradoz, hor » gwir vro, abalamour ma c'houzomp emaomp » eti hor mam, ar Ver'hez gloriuz Vari. Mil » bennoz d'an Aotrou Doue en deuz great

» d'eomp dont betek ama, renet gant an Aotrou
» 'n Eskop, tad hon eneou.

» Bezomp devot da Vari, eno ema ar zilvidi-
» gez evidomp, hi hon diouallo euz a bep drouk,
» er brezel kounnaret a reer hirio d'ar relijion
» gristen.

» Ha mervel a rai ar Frans, ha tennet e vezó
» divar renk ar broiou ? Kredi ran e vevo, rak
» diouallet eo gant Doue. Ar Verc'hez ar zo en
» em ziskouezet ama da Vernadett, eur plac'hik
» humbl, dister, goulennet e deuz diganti pe-
» dennou, eur japel ; diskleriet e deuz d'ezi he
» hano : *me eo ar Gonseption Dinam.* »

» Epad ma rene an oferen, e oue great eur
» gest evit paea naved stasion Hent ar Groaz
» menez Kalvar : pardounerien eskopti Kemper
» ha Leon eo a roio anezi.

» Goude an oferen, Per ha Paol a ieaz buan
» d'ar Grott hag a redaz varzu kear : c'hoant o
» doa da velet ti Bernadett hag an iliz parrez.
» Mont a rejont dre gichen ar Verc'hez kurunet,
» ha skeuden sant Mikeal ; da c'houde e savjont
» eur pennad varzu ar gar hag e veljont an ti,
» milin Boly, a zeou : eno eo bet ganet Ber-
» nadett. An arreubeuri a zo paour, eul lizer
» benag skrivet gant merc'h karet ar Verc'hez a
» c'heller da velet. Ac'hano, an daou zen a skoaz
» adrenv ar c'hastell krenv, a dreuzaz ar ru *des*
» *Petits Fossés*, eno edo Bernadett o choum epad
» ma vele ar Verc'hez ha betek ma 'z eaz da
» leanez, hag en em gavaz var an iliz koz. Eno
» eo e deuz resevet ar verc'h benniget he Zakra-

manchou kenta. Pelloc'h euz ar c'hastell krenv
ema an iliz nevez, bez an Aotrou Peyramale
enni.

» En eur zisken ac'hano varzu ar Grott, Per a
» lavaraz da Baol : « Bale a reomp var roudou
» Bernadett pa 'z ea euz he zi da velet ar
» Verc'hez, dre ama eo e tremene. »

» Da greisdeiz hanter, an daou bardouner a
» ieaz da velet iliz ar Rozera. « Gwall zishenvel
» eo, eme Baol, euz an ilizou all.

» Per : « Gwir eo, mes an i'iner a zo bet red
» d'ezan ober e labour dioc'h ar plas en doa.

» Paol : « Gwisket kaer eo ar pillerou.

» Per : « Ia, aze e kaver merkou a anaoudegez
» vad digaset ama euz pevar c'horn ar bed.

» Paol : « Petra eo ar myster a zo ama da
» genta, a gleiz ?

» Per : « Kenta myster a joa, an Eal Gabriel o
» tiskleria d'ar Verc'hez eo galvet da veza
» Mam Doue.

» Paol : « Hag an ti bian a zo azioc'h an aoter ?

» Per : « An ti-ze a zo great dioc'h gobari ti
» santel Nazareth a zo e Loretta, en ti-ze eo e
» diskennet an Arc'heal Gabriel, deiz gouel
» Mari-Veurz.

» Paol : « Petra eo an direüz-se, a zo o tibri
» askol glaz en eil myster ?

» Per : « Hennez eo an azen en deuz douget ar
» Verc'hez euz a Nazareth da Hebron.

» Paol : « Sell 'ta ouz ar pevare myster a geuz,
» na pegen digor eo o ginou gant ar re a zo
» aze ! »

Per : « Lod o deuz c'hoant da lavaret e vezo
» renevezet ar myster-ze : re fall eo great.

Paol : « Hag ama, myster ar Verc'hez ku-
» runet en env, me ne ententan netra en
» daolen-ze.

Per : « Al liver en deuz bet c'hoant da lakât
» aze ar re o deuz labouret ar muia evit sevel
» Lourd.

» Gwelet a rez, da genta a gleiz, Bernadett ;
» d'an eil, an aotrou Peyramale, persoun
» Lourd brema ez euz hanter-kant vloaz ; da
» c'houde, an aotrou Schœpfer, eskop Tarb
» hirio ; en e gichen, diou verc'h gant koeffou
» kuriuz : an Alsas hag al Lorreen, abalamour
» eskop Lourd a zo eus an Alsas. E kreiz e
» veler tud klanv, deut da Lourd da c'houlenn
» ar pare ; an Tad Sempe gant e chapeled, Tad
» braz ar Grott epad ousspenn ugent vloaz ; da
» c'houde, an aotrou Laurence, eskop Lourd
» en amzer Bernadett ; tostoc'h d'eomp, Pi IX,
» Leon XIII hag erfin, Pie X.

Paol : « N'em bije ket kavet buan, va-unan
» da viana, hano ar re-ze oll. »

Er meaz euz an iliz, Per a velaz eur beleg o
tremen, goulenn a reaz buan digantan : « C'houi
» a vez eb ehan var dro ar pinsinou, livirit
» d'eomp 'ta, mar plij, aotrou, an nevezentiou. »
» — Nebeut awalc'h a dra zo, eme ar beleg :
» eur plac'h yaouank euz Berrien, Soaz Qué-
» méneur, a zo gwelleat, bale a c'hell brema,
» mes he breac'h hag he zeod a zo choumet
» fall ; eur vellaen, ha netra ken. Unan euz

» Albi a zo pareet, var a leverer, eur vam a
» famill hag e deuz bet mil boan o tont, rag he
» fried a zo ken digristen ha ma c'heller beza ;
» ar vedisined, goude beza sellet outi, o deuz
» lavaret : Arabat eo fiziout re, gortozomp. »

Per : « Bennoz Doue deoc'h, Aotrou. »

Da ziu heur, gousperou en iliz Itroun Varia
ar Rozera. An Aotrou 'n Eskop a ra eur breze-
gen dispar e galleg :

« Hor Breudeur ker, emaoomp o paouez kana
» ar *Magnificat*, eur plac'h yaouank a zo gwel-
» leat ; mes pedomp c'hoaz da e'houlenn ma
» vezo peur bareet. Doue eo ar mestr kenta,
» burzudou ra pa blij gantan, hag e kenver ar
» re a blij d'ezan.

» Epad ma tougen an Aotrou Doue deac'h, e
» c'houlennenn ouzin va-unan : Daoust ha perag
» n'en deuz ket roet Doue d'e veleien galloud
» da barea an oll dud klanv ?

» Ah ! va Breudeur ker, Doue a c'hoar, gwel-
» loc'h egedomp, petra zo mad da bep hini.
» Roet en deuz d'eomp brasoc'h galloud eget
» ar galloud da barea ar re glanv, pa ra da
» Jesus e Sakramant an Aoter, senti ouz ar
» beleg M'on defe gellet parea ar re glanv, on
» defe, marteze, great meur a vech eun implij
» fall euz ar galloud-se. Ar Verc'hez gloriuz
» Vari he-unan, ne ra burzudou nemet gant
» sikour Doue ; hen eo a ro ar pareans goude
» beza poezet, araok, kement tra en em gavo,
» en amzer da zont, gant ar re bareet.

» Leac'h on deuz da gana ar *Magnificat*, rak,

» ma n'euz bet pareans kaer ebet c'hoaz, ar
» pelerinach en deuz great evelato vad d'hon
» eneou, he gana a dleomp rak devot oump
» d'ar Verc'hez ha d'he Mam Zantel, an Itroun
» santez Anna, henoret ganeomp er Palud koulz
» hag e kichen Gwened. Goulenn a raimp, bre-
» maik dreist oll epad prosesion ar Zakramant,
» dre zourn santez Anna, grasou kaera Jesus-
» Christ evit hor re glanv, evit hon tud, evit
» hor bro. »

Kerkent ha m'eo diskennet an Aotrou 'n
Eskop euz ar gador, Aotrou Persoun Sant-
Korantin he drugareka euz ar boan a gemer
gant e dud, hag euz ar vad a ra d'ezo ; pedi a
ra santez Anna d'he vennigen ha d'he viret
pell e penn eskopti Kemper.

Mont a reer d'ar Grott ; Vikel vraz Albi eo a
zoug ar Zakramant, meulet ra vezo, — an
Aotrou Arc'heskop a zo re goz evit hen ober
epad keit all a amzer — hag Aotrou 'n Eskop
Kemper a deu varlere'h. An Aotrou Henry,
persoun Kerber, a ra ar pedennou da Jesus
gant e vouez sklear ha yaouank atao ; kant ha
mil mouez a respount d'ezan, epad ma ro Jesus
e vennoz d'ar re glanv, hini hag hini.

Eur plac'h yaouank euz Castr, Josephin
Caston, a zav kerkent ha m'eo tremenet an
Aotrou Doue. Poull he c'halon a ioa fall pell a
ioa, gwelleat oa bet er pinsin ha brema setu hi
pare mad ; mont a ra da zaoulina var unan
euz ar pazennou a zo dirak iliz ar Rozera :
adori a ra eno ar Zakramant.

Kerkent ha ma oue roet bennoz ar Zakramant,
meulet ra vezo, an dud a boagn, a red da glask
an hini a zo bet pareet ; mes houma, diwallet
mad gant an dougerien, a zo henchet betek ti
ar vedisined. Ar re-ma a lavar, goude beza
sellet piz outi, ha selaouet he lavarou : « Kredi
» a reomp eo pareet, mes ne c'heller diskleria
» netra evit c'hoaz, gortoz a ranker ken a vezo
» deut ar verc'h-se d'he nerz koz. »

Kenta hini a deuaz er meaz euz kampr ar
vedisined, a oue goulennet digantan : « Penaoz
» ez a an traou ? » Hen a respountaz : « An
» hini a zo bet pareet hirio a zo pareet mad,
» var a greder ; Soaz Berrien a jourm evel m'oa
» deac'h d'abardaez, eb chench ; an hini a gave
» d'an dud a ioa pare euz Albi, a zo bet great
» kement a drouz divar he-fenn, a zo bet sellet
» outi hirio adarre, kredi a reer n'eo ket pareet
» e gwirionez, re nervennuz eo. »

« Mes, eme Baol, daoust hag hiniennou euz
» ar re glanv ne vezont ket falloc'h divar ar
» pelerinach ? Gwall skuizuz eo ar veach.

Per : « Ar Verc'hez benniget, peurliesañ
» krenv, a ro da nebeuta ar c'hras da ober ar
» pelerinach eb re a ziez. Nag a bed a lavar :
» « Toc'hor oun, gant ma c'hellin mont beo beteg
» Lourd, ha mervel goude eur beden er Grott,
» e vezin eüruz », hag an dud-se a c'hell mont
» beteg Lourd ha zoken distrei d'ar gear.

Paol : « Ha ma teufe ar Verc'hez da barea
» an oll ?

Per : « An dra-ze ne vefe ket mad. Doue a

» ra burzudou ama evit diskouez e vadelez hag
» e c'halloud, mes red mad eo ma vefe poan
» var an douar. Ha ne c'heuz ket klevet lenn,
» e miz Mari diveza, hano euz eun den, eat
» klanv da bardouna var bez sant Thomas, ha
» pareet eno dioc'htu. Hag epad m'edo o tistrei
» d'ar gear, e teuaz eur zonj d'ezan : « Daoust
» ha ne vefe ket bet gwelloc'h d'in, evit silvi-
» digez va ene, beza choumet klanv ? Hag hen
» en dro da bedi Doue, var bez ar zant, da ober
» d'ezan ar pezh a blijfe gantan. Doue a zis-
» kouezaz oa gwelloc'h ar c'hlenved eget ar
» yec'hed evit an den-ze, rak kerkent e kouezaz
» klanv en dro. »

Goude beza choumet eur pennad da zonjal er
c'homzou en doa klevet, Paol a c'houlennaz :

« Da be leac'h ez aimp brema ? »

Per : « Dibri a raimp buan hor c'hoan, goude
» e teuimp ama gant peb a c'houlouen goar
» var elum, evit prosesion ar pardaez-noz.

Paol : « Ken devot eo ha prosesion ar Za-
kramant ? »

Per : « Kalz kem a zo ctrezo, eur brosesion
» gant ar Zakramant a dal kant prosesion ar
» pardaez-noz, pinvidikoc'h eo e grasou ; mad
» eo evelato dont er pardaez da brosesion an
» Ave, kaer eo ive, en he giz. »

Ar brosesion a oue great : koant oue rag an
amzer a ioa brao dreist, hag an dud a 'z ea
hag a deue laouen en eur gana eb ean : Ave,
Ave, Ave Maria. Beg an tour a oue sklerijen-
net gwenn kann, traon an tour ha dor iliz ar

Rozera a lugerne gant kant sklerijenn a bep
seurt liou, hag hiniennou en em c'houlenne :
« Daoust ha kalz kaeroc'h c'hoaz e vezo ar
» Baradoz ? »

Pa oue achu gant ar bardounerien ober tro
ar Verc'hez kurunet hag an Arc'heal sant
Mikeal, an oll en em vodaz dirak iliz ar Rozera
evit kana ar *C'hredo* braz a bouez penn.

Aotrou 'n Eskop Kemper a zavaz neuze e
vouez : goulenn a reaz digant an oll chom ato
unanet evel ma vezer e Lourd ; ar re fall n'int
krenv, emezan, nemet abalamour ma ne deu
ket ar re vad d'en em glevet.

Da c'houde, an Aotrou 'n Eskop a vennigaz
ar bardounerien.

Yaou, 2 a viz Gouere

Hirio ema gouel ar Verc'hez o vont da velet
santez Elisabeth : pegen devot e peder en
oferen e Lourd, pegen devot dreist oll e kom-
munier eno pa vez eur gouel en honor da Vari !

An oferennou a zo lavaret adarre er Grott :
an hini genta gant an Aotrou 'n Eskop ; an eil,
gant e zekretour, an aotrou Pilven, chaloni
yaouank. Goude an oferennou, an Aotrou 'n
Eskop a 'z a, evel an oll, da glask eur banne
dour burzuduz da eva ; kerkent ha ma tosta, eur
vaouez a galon vad a ginnig e gweren leun
d'an Aotrou 'n Eskop : e Lourd e c'houzor beva.

An dud a zired neuze da bokât da vizaoued an Aotrou 'n Eskop, hen a zo laouen o velet respet ha karantez ar bardounerien : tud Albi o deuz, koulz ha Breiziz, doare da veza e vugale.

Da nao heur, Kemperiz a zo dirak ar pinsinou : o zro a zo deut da bedi evit ar re glanv, hag hen ober a reont a greiz kalon. An aotrou Henry a lavar ar chapeled en eur ziskleria, araok, unan pe unan euz ar mysteriou ; gwech e peder an divreac'h e kroaz ; gwech e kaner ; gwech e poker d'an douar, daelou en daoulagad ; ar c'halonou a zo tenerreat.

Mari Scao, euz Brelez, a oue peur-bareet en devez-se. Gwelleat oa bet eun nebeut d'ar meurz, en dour ; gwelleat muioc'h c'hoaz er Grott, d'ar yaou vintin, goude m'e devoe resevet ar gommunion zantel ; e dour ar pinsin e oue peur-bareet. Sevel a reaz he-unan euz an dour ; er Grott da c'houde, e c'hellaz mont da heul ar re all, ken eaz ha tra, da bokât d'ar roc'h benniget. Mont a reaz, eb dale, da gaout ar vedisined, ar re-ma a lavaraz : « doare e » deuz da veza pareet. »

Pa iez Kemperiz euz a zirak ar pinsinou, Paol a lavaraz da Ber : « Daoust ha ne c'hel- » femp ket mont var ar menez a velomp aze, » hag a vez great beg ar Jer anezan ?

Per : « N'on euz ket amzer da goll.

Paol : « Hent-houarn a zo ; ha neuze, ken tost ema !

Per : « Gwelloc'h e vezi pa vezo bet da » zivesker var an dorgen-ze ? Eun hanter- » devez n'eo ket re hir evit mont di.

Paol : « Eun hanter-devez !

Per : « Tost da gement-se da viana. Pignat » a reer en tram evit mont da gichen eur gar » vian a vez great Soum anezi, var an hent- » houarn euz a Lourd da Argelès ; ac'hano ez » eer var an troad beteg traon ar Jer. Eno e » kaver eun tamik ti-gar, paea reer dek real » mont ha dont, hag e saver en eur c'harr, » skinier digompez ral d'ezan, ma vefent lakeat » var ar plean.

Paol : « Soun e tle beza ar zav !

Per : « Teir gwech eo sounnoc'h an hent, » eget ar gwasâ kreac'hiou a veler en henchou » braz koz euz Breiz-Izel. Ar c'harr a zo cha- » chet var ar menez divar bouez eur zug hir » ha krenv, mont a reer goustadik beteg ar » gar huella a zo tost da lein ar menez. Ar » beg-se a zo 950 metr huelloc'h eget ar mor, » ar groaz a zo varnan, ker bian p'her gweler » en noz, e deuz goulskoude 15 metr a huelder, » he divreac'h o deuz seiz metr.

Paol : « Kalz traou a dleer da velet ac'hano ?

Per : « Deveziou zo e veler mad ar vro, mes » n'eo ket stank an deveziou-ze. Gwelet a » reer gwelloc'h eget ac'han menezioù ar Py- » renee, gwelet a reer Lourd a bez, hag eul » lenn vraz izeloc'h eget Lourd ; mes goude » beza great eur zell var an traou, n'ez euz » nemet diskenn da ober, var an dresik evel » m'or bet savet.

Paol : « Hag ar Panorama, ar Cinema ?

Per : « Ar re a vez aliez e Lourd, a zo mad

» d'ezo mont da velet an traou-ze eur vech,
» gwelloc'h ec'h ententer goude histor Bernadett. Eur c'halz euz ar re ne deuint da
» Lourd nemet eur vech pe ziou, ne 'z eont
» da velet na Panorama na Cinema, kalz mizou
» a zo a hent all, ha berr e kaver an amzer
» ama, pa vez c'hoant da bedi. Deomp da brena
» eun dra benag, da c'houde ez aimp d'hor
» mern. »

Goude kreisdeiz, e oue great hent ar Groaz. Ar bardounerien en em zastum dirak an ilizvian, ac'hano e saver e prosesion var menez Kalvar. Ne joumer ket da c'hounit induljansou ar Scala Sancta, — var bep hini euz ar pazennou ez euz gouskoude induljansou da c'hounit — pignat a reer huelloc'h en eur gana kantikou.

E leac'h komz d'ar bardounerien e kichen an eil Stasion, evel gwechall, e saver brema betek lein ar menez, e kichen an XII^{ed} Stasion. Eno an aotrou Didou, kure Lambaol-Gwimiliau, a ra d'an dud, lod anezo azezet, lod all en o zav, eur brezegen euz ar re gaera var ar Groaz.

« Breiz, emezan, a zo hanvet bro an touriou » skanv hag ar c'hroaziou kaer.

» Ar Groaz, he c'haout a reomp e peb leac'h
» e Breiz-Izel : var beg an tour, e skeud an
» iliz, azioc'h relegou ar re zo kousket er
» vered, en henchou, en oll diez. N'eo ket eb
» gwir o deuz hon tud koz savet kroaziou e
» peb leac'h : ar groaz a ro sklerijen da spered
» ar c'hristen, nerz d'e galon. O c'houi morto-
» lodet a zo hejet var ar mor kounnaret, labou-

» rien a zo o poania er parkeier, artizaned a
» rank gounit ho poued divar boan ho tivreac'h,
» savit ho taoulagad, sellit ouz ar groaz, ha
» Jesus staget outi a lavaro d'eoc'h : Me 'm euz
» ive labouret, me 'm euz poaniet, me 'm euz

Hent ar Groaz
(Stasion genta)

» gouzanvet ; mes sonjit mad, goude ar
» C'halvar, ema ar baradoz. »

Mouez ar prezeger a zo klevet freaz ha sklear gant an dud azezet ama hag ahont var lein ar menez ; goude eur *Bater* benag, an dud a ziskenn dre an tu all d'ar menez en eur gana kantik ar baradoz.

P'en em gav ar bardounerien demdost d'an iliz-veur, an aotrou Salaün, rener braz ar pro-

sesionou, a ra d'an oll diskenn e kichen ar Grott dre ar venoden hanvet « al Lasou » abalamour m'eo kam-digam. En eur dostât ouz ar Grott, pep rum a gan e gantik, unan : *Patronez dous ar Folgoat* ; eun all : *Gwerc'hez Vari* ; eun all c'hoaz : *Laudate Mariam*.

Aotrou 'n Eskop Tarb a zo er Grott, c'hoant en deuz da lavaret kenavezo da bardounerien Kemper ; goulenn a ra diganto karet da viken Doue, an Itroun Varia hag Hon Tad Santel ar Pab.

Aotrou 'n Eskob Kemper a drugareka an aotrou Schœpfer euz an digemer kaer en deuz great da bardounerien an eskopti, hag euz an aliou mad en deuz roet d'ezo. Lavaret a ra da c'houde : « Laouen oump bet ama epad » eun nebeut deveziou, ha brema, setu deut » mare an disparti, red eo lavaret kenavezo. » Evelse ema ar vuez. Ar Verc'hez e deuz bet » ar brasa poaniou, hag ar brasa levenez ive ; » Bernadett, e doa bet ama ken aliez eun tanva » euz eürusdet ar baradoz, a lavaraz eun devez » kenavezo da Lourd, evit senti ouz mouez » an Aotrou Doue. Ni a zento ive. Araok » mont e livirimp evelato kenavezo d'ar Verc' » c'hez, kenavezo ar c'henta : kenavezo e miz » here pe er bloaz a zeu, pe da viana kenta ma » c'hellimp. »

Da c'houde, e saver ar banielou evit prose-sion ar Zakramant, meulet ra vezo. Beleien Cambrai eo a ren ar brosesion, hag a ra ar pedennou var blasen ar Rozera.

Epad koan, pep hini a lavar penaoz e tremeno an noz : lod a 'z ai da gouskat e leac'h mont da brosesion an abardaez-noz, sevel a raint diskuiz var dro eun heur, ha gwest e vezint da ober mad o devosionou, ha da herzel da c'houde, ouz skuisder ar veach en hent-houarn. Lod all — an dud krenv dreist — n'ez aint da glask gwele ebet : kana a raint epad ar brosesion, pedi a raint da c'houde er Grott, betek ma vezo digoret iliz ar Rozera evit an Adorasion hag an oferennoù. Pep hini a ra e zonz dioc'h mac'h en em gav krenv ; epad ma 'z a eur rum d'ar brosesion gant ar goulou, ar re all, a 'z a d'o gwele.

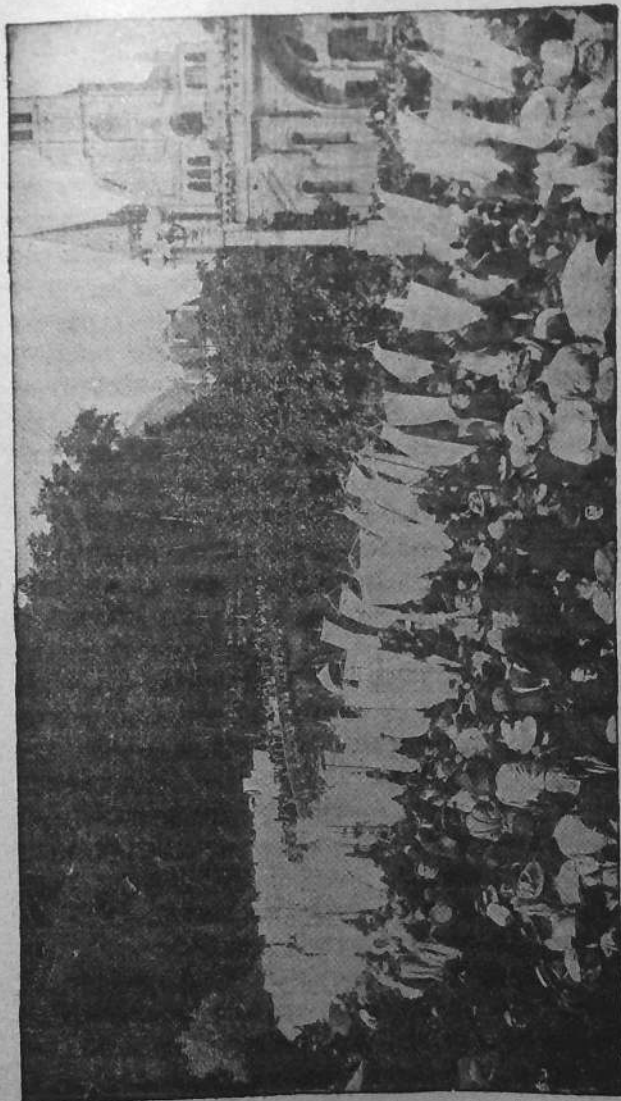
Da ziou heur, iliz Itroun Varia ar Rozera a zo digor, sklerijennet en eun doare dudiu ; ar Zakramant, meulet ra vezo ! a zo savet var an aoter vraz, hag an aotrou Joncqueur, kure Plouenan, a zikour an dud d'ober o heur gant devosion. Adori ra Jesus, a zo prijet gantan chom ganeomp, ken dister, dindan spesou ar Zakramant ; he drugarekât a ra euz e oll vadoberou ; goulenn a ra ar pardoun euz o fec'hejou evit ar bardounerien, hag evit ar re a zo chomet er gear ; erfin goulenn a ra grasou gwella Hor Zalver var ar re a zo ouz he zelaou, ha var ar re ma tleont pedi evito. An aotrou Joncqueur a ioa eaz he entent ; krenv eo e vouez, hag an dud a adore devot Jesus er Zakramant.

An aotrou Orvoen, person Konk-Kerne, a gan da c'houde an oferen, an oll a ra ar gom-

munion zantel. Eun dudi oa gwelet an urz a renaz en iliz epad ar gommunion ; an traou a oa bet renket ker brao ha ker freaz, ma n'en em gave morse daou o vont an eil a benn d'egile, ha goulskoude, millerou tud a ioa eno.

A neubeudou, gant seulvui a hast ma tiblase kentoc'h o zrain, bodadou pardounerien a ziskenne euz an iliz d'ar Grott ; c'hoant o doa an oll da lavaret eur c'henavezo diveza d'o mam benniget. Eur c'halz, daelou en o daoulagad, a rea eur beden o divreac'h e kroaz, a boke d'an douar eur vech c'hoaz ; an oll, goude ar beden ziveza, a eve eur berad dour, a rea eur zell all var ar Grott, hag a lavare : kenavezo ar c'henta, va mam muia karet.

En hent ! en train ! ha meulet ra vezo da viken ar Verc'hez Dinam !

Procesion an dud pareet dre vuzud (miz cost 1908)

KENTEL XV

Gouel ar 16 a viz gouere : 70,000 pardouner en oferen d'abardaez. Pelerinach braz ar Fransizien e miz east. Prosesion an dud pareet dre vuzud.

A veac'h oa tec'het pardounerien Kemper, ma teuaz da Lourd kristenien all, c'hoant d'ezo dont da zelaou an oferen da c'houec'h heur d'abardaez, da genver an devez diveza ma velaz Bernadett ar Verc'hez Vari, 16 a viz gouere.

D'ar 14 e oa dija digouezet 20,000 den, Aotrou 'n Eskop Pamiers eo a brezegaz d'ezo, euz a zirag iliz ar Rozera. D'ar 15, Aotrou 'n Eskop Marseill, hanvet abaoe arc'heskop e Bourdel, a ganaz an oferen bred, dirak nao eskop hag eur mor tud. Aotrou 'n Eskop Pamiers eo a brezegaz adarre d'ar gousperou.

D'ar 16, an devez braz, e oa e Lourd 30 pe 40,000 den pa ganaz Aotrou 'n Eskop Marseill an oferen bred da zek heur, er Grott. E serr an oferen, Aotrou 'n Eskop Marseill a brezegaz d'an dud gant eur feiz ker birvidik mac'h entanaz kalonou an oll.

Da ziou heur, 60,000 den a ioa bodet var blasen iliz ar Rozera, pe var he zro, evit selaou

diveza prezegen an aotrou Izart, eskop Pamiers. « Keit ha ma choumo ilizou Lourd » en o zav, emezan, e tleomp fiziout e silvi- » digez ar Frans. » Var dro teir heur, e oue roet bennoz ar Zakramant, meulet ra vezo ! d'ar re glanv var blasen vraz ar Rozera, an aotrou Gayraud, kannad Gweled-Leon, a reaz ar pedennou m'or boaz da ober da c'houde e Lourd : « Benniget ra vezo Jesus-Christ, ben- » niget ra vezo e hano santel ! »

Piou a c'hello diskleria birviken peger kaer e oue an oferen d'abardaez en devez-se er Grott ? « Er baradoz ebken e vezo gwelet » kaeroc'h traou » a lavare eur pardouner gwiziek. Trivac'h eskop, chalonied a ganchou, beleien a villerou, pardounerien eb niver — 60,000 pe 80,000, var a lavaret — a ioa bodet evit henori ar Verc'hez Dinam.

Aotrou Arc'heskop Viterb, var yun abaoe an derc'hent, a ganaz an oferen : an oll a respounte anezan. Ar re a rene ar c'han a ioa en em vodet e kichen an iliz-veur, azioc'h ar Grott ; ar veleien a ioa dirak ar Grott, adrenv an Eskibien ; ar bardounerien a ioa en em vodet a vel d'ar Grott ar muia ma c'hellent, lod oc'h an dorgen, lod all en tu all d'ar ster Gav, lod all c'hoaz er foennek vraz pe zoken er c'houenchou tost d'an hent-houarn.

Aotrou 'n Eskop Tarb eo a bignaz er gador d'an Aviel, diskleria reaz d'an dud eo da genver an devez-se e doa Bernadett gwelet ar Verc'hez evit ar vech diveza, hanterkant vloaz a ioa.

Etre ma oa an oferen o ren, eur plac'h yaouank a oue pareet dre vuzud ; goude an oferen, Aotrou Arc'heskop Viterb a roaz d'an oll bennoz Hon Tad Santel ar Pab.

Ar brosesion gant ar goulou a oue kaer dreist : an noz a ioa sklear, hag an dud leun a levenez ; an ilizou, an touriou, ar C'hastell koz hag ar menezioù tosta a ioa sklerijennet en eun doare dudiu.

Pardounerien bro Frans (*pèlerinage national*)

Bep bloaz abaoe 1872, e teu da Lourd, er zizun varlerc'h hanter-east, pardounerien euz Paris hag euz ar Frans a bez, kalz re glanv ganto.

Evit merka an hanterkantved bloaz, renerien ar pelerinach o doa goulennet digant an dud pareet dre vuzud, dont ar muia ma c'helfent. Tri c'hant c'houec'h ha tregont a deuaz, ha d'ar zul 23 a viz east e ouent bodet oll dirak iliz ar Rozera, bep a baniel ganto, skrivet varni : « Klanv edomp, Mari e deuz » pedet, hag oump bet pareet. »

Er penn araok euz an oll dud-se e oa Justin Bouhohorts, euz Lourd, pareet d'e zaou vloaz d'an 28 a viz c'houevreur 1858.

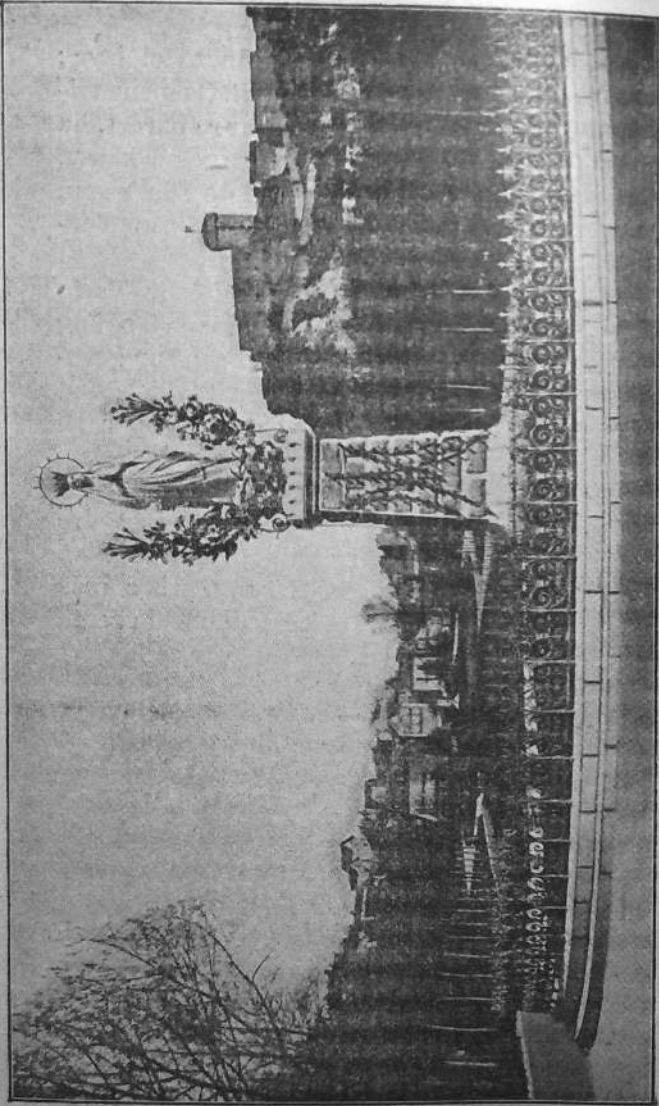
Var e lerc'h e teue Gargam, Mari Lebranchu, Aurélie Huprell, Amélie Gimard, Lea Courtaut,

Catharin Lapeyre, a zo hano anezo el levr : *Itroun Varia Lourd ha Bernadett*. Ouspenn triugent mil den a zo o sellet ouz ar re bareet, ha daelou zo en daoulagad pa zonzjer peger klanv, peger fall eo bet meur a hini anezo, ha pegen yac'h int brema dre c'hras Doue hag ar Verc'hez.

An aoter a oue savet dirak iliz Itroun Varia ar Rozera, rak an ilizou a ioa kalz re vian, hag an 336, gant ho banielou, a ra d'ezan eur gurunen dispar, eur gurunen hag a ra d'an dud sonjal e gouelioù ar baradoz. Seiz eskop a zo dirak an aoter, epad ma kan Aotrou 'n Eskop Cbalons an oferen bred.

Goude an oferen, an tri c'hant pareet dre vuzud a iez d'ar Grott da drugarekât an Itroun Varia ; Aotrou 'n Eskop Tarb a reaz eno eur brezegen gaer, evit ho zikour da renta meuleudi d'ar Verc'hez.

Skeuden ar Verchez kurunet hag ar C'hastell koz

KENTEL XVI

Kemperiz e Lourd adarre (11-17 here). An hent-
Meurs ha merc'her vintin. 2,000 pardouner

D'an 11 a viz here, pevar drain a gase daou vil gristen euz an eskopti da Lourd, ober a reant an naved var 'n ugent pelerinach. Laouen oa ar c'halonou ; gwir eo, an amzer a c'helle beza fall ; gwir eo, an Aotrou 'n Eskop, endro-ma, ne c'helle ket mont gant e dud betek ar Pyrenee, mes lavaret a reat : « Mont a » reomp da velet an Itroun Varia el leac'h m'e » deuz goulennet ma teufe pardounerien ; hirio, » en eil sul a viz here, ar gristenien a ra ho » mam anezi, penaoz ne vefe ket tenerreat he » c'halon ? »

An dud gwiziek a zisklerie d'ar bardounerien all : « Ugent gwech kant mil den a zo bet dija » er Grott er bloa-ma ; eiz dez so, da c'houel » braz Itroun Varia ar Rozera, e oa 30,000 » den e Lourd, an Tad Janvier, prezeger braz » Paris, eo en deuz great ar brezegen. Dioc'h ar » pardaez-noz, an touriou, an ilizou, ar C'has- » tell koz a zo bet sklerijennet en eun doare » dudiuz ; kaera oue kavet, a oue eur cha- » peled braz, eur chapeled tan oc'h moger uhel » ar C'hastell. »

Dre ma 'z a ar bardounerien var hent ar Pyrenee, ar re goz a gav morfount an douarrou : ar prajeier a zo rouz, ar gwiniennou o veleni. Mes ar mare'h du a ia atao, n'euz nemeur a amzer da zellet ker piz-se oc'h an traou ; d'al lun d'abardaez, an daou vil a zo en em gavet.

« Lourd ! Emaomp digwezet ! » Setu ger laouen ar bardounerien. Mont a reer buan da glask ti en eun tu pe du, ha buanoc'h c'hoaz da lavaret er Grott eur *Bater* bennag, da rei ar pok kenta d'an douar benniget se.

« Vare'hoaz, oferen da c'houec'h heur er » Grott » setu ger tud Kemper an eil d'egile en eur vont d'o c'housk.

Meurz 13 Here

Aotrou persoun Sant-Korantin eo a lavar an oferen genta er Grott evit pardounerien Kemper. An aotrou Havas, persoun Trezilide, a zo adarre gant an ograou ; ar c'han, renet gantan ha gant an aotrou Henry, persoun Kerber, a zo kaer dreist, evel ma vez ato e Lourd. Nag a zaour a gaver gant kantik kaer ar gommunion, p'emaer o tostât ouz an daol zantel dindan lagad Mari. Rag, daoust m'ema an Itroun Varia e peb leac'h, e santer e Lourd gwelloc'h eget e leac'h all, ema en hor c'hichen, rag er Grott eo en em ziskouezet da Vernadett, eno eo e deuz goulennet ma 'z afe an dud. Daou veleg a ro ar gommunion zantel eb ean

epad an diou oferen : an eil a zo lavaret gant an aotrou Saout, bet beleg an dud a vor gwechall, p'o doa c'hoaz ar vortolodet gwir da gaout eur beleg ganto var al listri brezel.

Aotrou persoun Kerber a lavar etr ger benag evit kreski fizians ar bardounerien er Vere'hez Dinam.

Da zek heur, an dud a zo en iliz ar Rozera. An aotrou Duc, persoun Sant-Vaze-Montroulez, eo a gan an oferen, aotrou persoun Sant-Korantin eo a zav er gador d'an Ayiel, evit rei d'an dud aliou leun a furnez. Goulenn a ra digant an oll kaout sonj en o fedennou, euz ar re a zo choumet er gear, kaout sonj dreist oll, euz an daou veleg hag euz an trizek kristen a zo prizouniet e Brest, abalamour m'o doa difennet o iliz re vad, deiz an *invantor*.

Da eun heur hanter, Kemperiz a zo dirak an iliz izela (*crypte*), sellet a reont gant plijadur ouz an daou dour bian a zo savet var iliz ar Rozera : koant ha mistr int.

An Tad Janvier, ginidig euz Roazon, ha prezezer braz, a lavar eur ger benag d'an dud :
« Ni Breiziz, emezan, a zo dishenvel euz ar »
» peb brasa euz tud hon amzer. Hi a zonz »
» d'ezo eo great an den evit dibri, eva, kous- »
» kât ha redet an ebatou ; ni a c'hoar ervad ne »
» vezo leuniet hor c'halon nemet gant Doue. »
» Goulennomp ma kresko c'hoaz hor feiz.

» Bezit sonj euz ar re a zo choumet da ziwal »
» ar gear, ahont, pell e Breiz-Izel ; evel ma kasit »
» d'ezo lodik ar pardoun pa vezit bet en eun tu

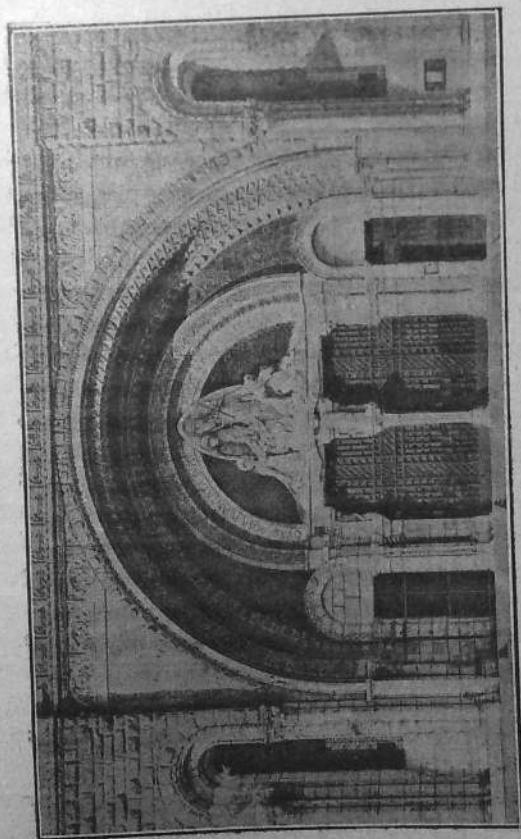
» benag, roit d'ezo perz en ho pedennou : gou-
» lennit evito ar c'hras da joum atao stard en
» o feiz : *Potius mori quàm fœdari* : Ar maro
» kentoc'h eget an dishenor. »

Kerkent ha m'eo achu prezegen an Tad
Janvier, rener ar pelerinacha drugareka anezan
en hano Kemperiz, hag a c'houlenn digant an
oll, rei d'an Tad e lodik ar pardoun. Goulen a
ra eur *Bater* evit ma kendalc'ho e gomzou e
Paris da skleppât ar sperejou, ha da gennerza
ar c'halonou.

Neuze e renker ar brosesion, mes siouaz !
gant aon rak an amzer fall, ez euz deut, er
vech-ma, nebeut a groaziu hag a vanielou.
Kaera hini a zo eo banniel Kraon (Crozon),
para ra skeduz, gwelet a reer varni patron
eskop braz Kemper, an aotrou Graveran, o
kinnig d'an Itroun Varia touriou an iliz *Ka-
thedral*.

Ar brosesion a ziskenn, hag a 'z a da iliz
Itroun Varia ar Rozera en eur gana kantikou
kaer Lourd : an aotrou Leal, persoun Plou-
vien, eo a gan ar gousperou, an aotrou Tan-
guy, persoun Santec, a ra ar brezegen :

« Brema ez euz hanterkant vloaz, emezan,
» Jacomet a reaz eun devez da Vernadett dont
» dirazan. Epad ma poanie mestr braz ar polis
» e Lourd da lakât ar plac'hik e gaou, eun den
» a deuaz dirak Jacomet : « Me a fell d'in kaout
» va merc'h, emezan. » Ha ne glevit-hu ket
» hirio, va breudeur ker, kant ha kant mouez
» all o lavaret ar ger-ze ive : « Me a fell d'in

Dor iliz ar Rozera

» kaout va mab, va merc'h. Ha moneziou
» piou eo ar moueziou-ze ? »

« Moueziou an tadou a famill. C'hoant a zo
» hirio da ziframma ene ar vugale euz a dre
» zaouarn o zad hag o mam, ar mestr skol
» difeiz a ra al labour fallakr-se, ha goul-
» koude, ar gerent o deuz gwir ma vefe roet
» d'o bugale eur gelennadurez kristen. Tud
» kristen a zo ouz va zelaou, bezit sonj o pezo
» kount da renta da Zoue euz eneou ar vuga-
» ligou a zo fiziet ennoc'h, ho hentcha rankit
» varzu ar baradoz. »

Ra zeui ar brezegen-ze, great e brezounek
yac'h, da zikour an dud da gentelia o bugale
hervez Doue, ha d'ho c'has, p'her gellont, er
skoliou kristen.

Da beder heur hanter, prosesion ar Zakra-
mant, meulet ra vezo ! a ziblas euz ar Grott ;
an aotrou Henry eo a ren atao ar c'han, hen
eo a ra ive ar pedennou d'Hor Zalver, gant
eur vouez sklear ha freaz, var blasen vraz iliz
Itroun Varia ar Rozera. An Tad Janvier eo a
zoug an Aotrou Doue ; ar re glanv a zo var
daou renk, ar re doc'hor a zo da dosta d'an iliz,
ar re grenva a zo gourvezet, pe en o zav,
varzu ar Verc'hez kurunet.

Gant pebez feiz e respounte dek mil kristen
da vouez ar beleg !

Hini klanv ebet ne zavaz pare, mes ma ne
roaz ar Verc'hez merk anad ebet euz he gal-
loud burzuduz, piou a lavaro ar grasou braz a
oue roet eno d'an eneou.

Ar brosesion great gant ar goulou a oue
kaer, pep rum dud a gane en e yez ; epad ma
rede ar ster stan savet gant an oll goulou var
elum, mil ha mil mouez a rea d'ar moneziou
tregarni gant an *Ave Maria* : klevet int bet
er baradoz.

Merc'her 14

Tenval eo an amzer : goloet an oabl.

Eur c'halz tud a 'z a d'ar Grott d'ober ar
pedennou dioc'h ar mintin, mes Kemperiz a zo
bodet, araok seiz heur, en iliz ar Rozera : er
meaz e ra glao. An aotrou Pichavant, bet
soudard ar Pap e Roum gwechall goz, a lavar
an oferen genta ; an aotrou Dilasser, persoun
ar Forest-Fouesnant, a zav ouz an aoter var e
lerc'h. Rei a reer ar gommunion zantel eb
ehan.

An dud en eur vont er meaz euz an iliz a zo
laouen : an amzer a zo savet, an devez a vezo
kaer.

Da zek heur, an aotrou Kerebel, persoun
Riec, unan euz ar veleien a vez alies a Lourd,
a gan an oferen bred en iliz ar Rozera. D'an
Aviel, an aotrou Roy, persoun ar C'hastellin,
a ra eur brezegen c'halleg euz an dibab. Komz
a ra euz mysteriou ar Rosera :

« Kerkent ha m'eo savet ar Verc'hez d'an
» honor da veza Mam Doue, setu hi en hent :
» mall e deuz da gas grasou Jesus d'he c'hi-
» niterv Elisabeth : Yan Vadezour a zo neteat

» e ene, e vam a zo santeleat. Hag Elisabeth a
» ro meuleudi da Vari : *Benedicta tu in mulie-*
» *ribus* ; an Itroun Varia a respount, humbl
» atao, en eur renta peb gloar da Zoue :
» *Magnificat anima mea Dominum.*

» Evel m'eo eat gwechall ar Verc'hez da ve-
» let Elisabeth a ioa o choum er menezioù ;
» evelse e teu brema da velet ar broiou kris-
» ten, da velet dreist oll menezioù ar Frans.
» Ha m'o deuz sant Yan hag Elisabeth rese-
» vet grasou kaer en deiz-se, ar bardounerien
» a zeu ama gant devosion a reseo ive grasou
» puill.

» An dud a zeu da Lourd, galvet int bet ama
» gant an Itroun Varia. Dont a reont da anzao
» Konsepsion Dinam ar Verc'hez benniget, da
» zelaou kentelioù Mari, da ziskleria he gloar,
» he galloud, he madelez, da c'houlén diganti
» ren eur vuez glan. Henori a reont Roua-
» nez an env, rak sevel a reer ama prosesio-
» nou ha pedennou, ar re gaera a c'houfet da
» ober var an douar.

» Mes n'eo ket awalc'h saouri ama dousder
» grasou Doue, kaout ar zantella sonjezonou,
» kana offisou dispar ; red eo ma teufemp da
» veza gwelloc'h divar an devezioù-ma. N'eo
» ket ar re a lavar, eme Jesus : Aotrou, Aotrou,
» eo a vezo digemeret er baradoz, mes ar re a
» rai bolontez va Zad euz an env. Petra zo
» d'ober gonde ar pelerinach-ma ? »

« Da genta, heuil gwelloc'h offisou hon iliz
» parrez. Eur vech ma vezimp distro d'ar gear,

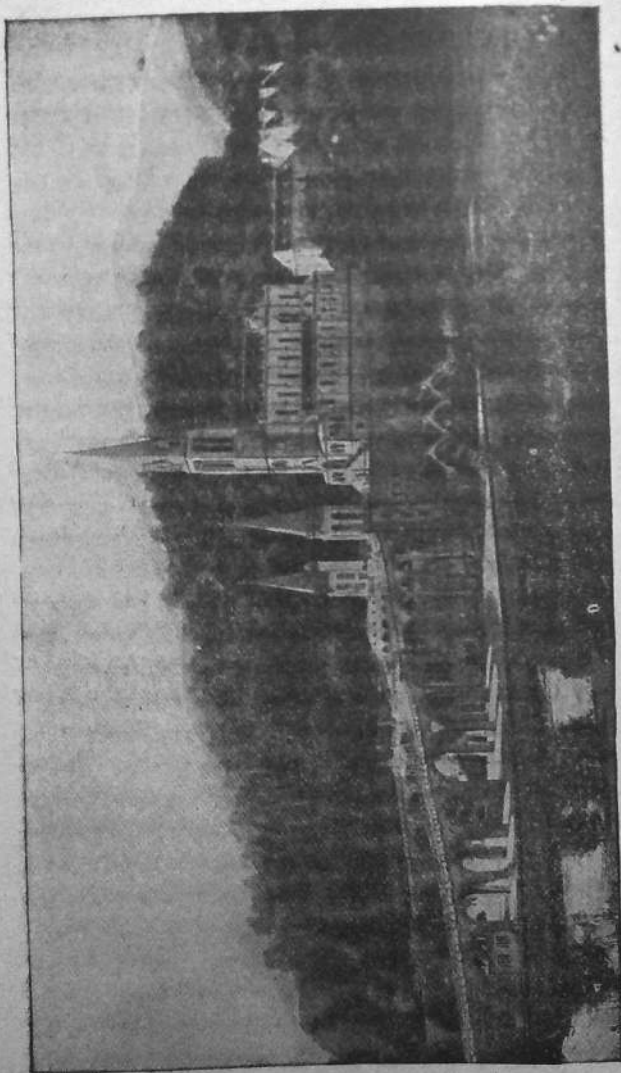
» e raimp d'ar re all karet an offisou-se, ha
» dont ganeomp d'ho selaou. Perak eo deut ar
» feiz da veza ker klouar e kalon meur a hini ?
» — Dilezet o deuz an oferen hag ar gous-
» perou. »

» Ar garantez birvidika a ren ama etouez an
» oll bardounerien, eüruz oump pa c'hellomp
» ober vad d'ar re all ; perak, eur vech distroet
» d'ar gear, ne ziskouesfemp ket eun henvelep
» karantez d'an oll ? Mar deo mad kement-se e
» Lourd, eo ker koulz all er gear.

» Hag evit maga ar garantez-se en hor
» c'halon, goulennomp anezi digant Jesus, hen
» her roi deomp er gommunion zantel. Ama e
» kommuniomp bemdez, daoust ha ne c'helfomp
» ket sakramanti aliesoc'h er gear ? Selaouit,
» entetit ha grit.

» Neuze, divar ar pelerinach-ma, e c'helloc'h
» ober pelerinach braz an eternite ; goude beza
» gwelet ama imach ar Verc'hez, e veloc'h ar
» Verc'hez he-unan leun a sked hag a c'hloar
» er Baradoz dudiu. Evelse bezet great. »

Iliz-Veur ha tourioù iliz ar Rozera (here 1908)

KENTEL XVII

Hent ar Groaz. Prosesionou. Yaou. Distro.
Enklask kenta a berz an Iliz evit lakât Pi IX
ha Bernadett e renk an dud santel.

Goude kreisdeiz, pa zounaz ar c'hleier diou
heur nemet kart, en eur gana : « *O Benigna !
o Regina ! o Maria !* » pardounerien Kemper a
ziblasaz euz a gichen an iliz vian evit pignat
var menez an Espelug. An dud a zo lakeat var
an daou renk ha bleniet, evel atao, gant an
aotrou Salaün, dean chalonied Kemper, rener
braz lidou ar pelerinach.

Stasionou all a zo savet abaoe miz gouere,
mes ne joumer nemeur da zellet outo, pignat a
reer buan betek an daouzekved. An aotrou
Gargadennec, kure Sant-Korantin, ha rener
train ar Plougastelliz, a ro eno ar brezegen
gant eur vouez krenv ha diskuiz.

« Ar Groaz, emezan, a zo levr an oll, enni e
» kaver an traou kaerra hag ar c'henteliou
» talvoudusa. Setu perak sant Thomas a anzave
» d'e vignoun sant Bonavantur, en doa desket
» muioc'h a draou o sellet ouz ar Groaz eget o
» lenn levriou. Diou gentel ebken a zisplegin
» dirazoc'h hirio : ar Groaz a zesk d'eomp
» karet ha gouzanv.

» Da genta, ar Groaz a ro d'eomp eur gentel
» a garantez. « Ar gwir vignoun a ro e vuez
» evit e vignoun », setu komzou Jesus en
» Aviel ; goude ar gentel, e ro d'eomp skouer :
» marvet eo evidomp.

» Petra raimp evit heuil Jesus ? Unan euz
» ar c'haerra oberou a garantez eo ober katekiz
» d'ar vugale, kenteliomp anezo. « *Parvuli*
» *petierunt panem, et non erat qui frangeret*
» *eis.* » Ar vugale o deuz goulennet bara,
» ha ne oa den da rei an disterra tam d'ezo. »
» Nag a bed krouadur, er c'heuriou dreist
» oll, a c'houlenn ma ve roet d'o ene maga-
» durez ar feiz kristen, ha n'euz den da
» gemeret soursi anezo. Pebez digoll kaer o
» devezo goulskoude ar re o devezo kenteliet ar
» re all ! Lugerni raint evel stered e baradoz
» Doue, hed an oll eternite.

» D'an eil, ar Groaz a ro d'eomp eur gentel a
» boan. Ar boan a heuil an den var an douar,
» ne c'hell den ober d'ezi choum pell dioutan.
» Petra dleomp da ober ? Selaouit mouez
» Jesus : « Mar fell da unan benag heuil ac'ha-
» non, ra zeui da renons d'ezan he-unan, ha ra
» zougo e Groaz. » Ha mar teu ar Groaz da
» boueza pounner var hon diouskoaz, pokomp
» d'ezi, rak, evel ma lavare persoun santel
» Arz : c'houez vad a zo gant Kroaz Jesus. Eur
» groaz da zougen a ra vad aliez : nag a bed,
» o doa troet kein da Zoue epad m'edont eüruz,
» hag a zo distroet d'ezan a vir galon, p'o deuz
» bet eur groaz da zougen.

» Ra joumo atao Kroaz Hor Zalver dirak hon
» daoulagad, arabat eo d'eomp laoskel ar re
» fall d'he diskar. »

Goude ar brezegen, ar bardounerien a ra tro
an dorgen, hag a 'z a da iliz ar Rozera ; eno
rener braz ar pelerinach a ro d'an oll aliou
leun a furnez.

Prosesion ar Zakramant a zo savet da
c'houde, aotrou vikel vraz Limoges eo a zoug
an Aotrou Doue : an Aotrou 'n Eskop, koz-koz,
a vefe bet re skuizuz evitan dougen ar Zakra-
mant euz ar Grott betek plasen vraz ar Rozera.

Dioc'h ar pardaez e teu glao ; hiniennou a ia,
en desped da ze da glask ober ar brosesion
gant ar goulou. Ne joumer ket pell da gana :
« *Ave* », re fall eo an amzer.

Yaou 15

Euz a 6 heur hanter betek 8 heur, ar Grott a
zo da Gemperiz : pebez heur vad !

Tri veleg a c'hell lavaret an oferen : aotrou
persoun ar C'hastellin, aotrou person Santec
hag an aotrou Gargadennec a zav ouz an aoter
pep hini d'e dro.

Poan o doa kemeret da gentelia ar bardou-
nerien, rener ar pelerinach ho digolle : er
Grott eo e lavarer an oferen gant an devosion
vrasa.

E doug an oferennoù, ar c'hantikou bre-
zounek a ra d'ar menez tregarni, epad ma tosta
an dud ouz an daol zantel.

Aotrou Persoun Sant-Korantin a bign er gador : skoet en doa, en derc'hent, eun *depech* da Gemper, lavaret a rea d'an Aotrou 'n Eskop e pede ar bardounerien evitan ; an Aotrou 'n Eskop en doa respountet : « Va bennoz a roan, » a greiz kalon, da Gemperiz ha d'o re glanv : » pedit c'hoaz evidon. »

Da nao heur, pardounerien Kemper a zo dirak pinsinou an dour burzuduz. An aotrou Henry a ren ar pedennou : diskleria ra, e brezouneg hag e gallek, pep hini euz a vysteriou ar Rozera araok lavaret an dizenez. Hag an dud a bed kalounek, rak komzou truezuz ar prezeger a ra nebeutoc'h c'hoaz var an dud eget ne ra ar gwel euz ar re glanv, liou ar boan varno, o c'hortoz o zro evit disken en dour, ha goulen ar pare digant ar Verc'hez.

Da 3 heur emaez oll evit kana ar gousperou en iliz ar Rozera. An aotrou Grall, persoun Guitarmeze, eo a gan anezo ; aotrou persoun Sant-Korantin a ro e aliou diveza. « Kalet eo » kuitât, emezan, eur plas ker santel, mes » evelsema ar vuez : n'euz eürused peurbaduz » ebet. Lavaromp : kenavo ar c'henta, evit ar » re a c'hello distrei ama ; kenavo er baradoz » evit an oll. Hag evit mont eñnoc'h d'ar baradoz-se, lavaromp aliez peden muia karet ar » Verc'hez : ar Rozera. Pa 'z eo en em zis- » kouezet ama, e touge atao he chapeled, eaz » eo eta d'eomp entent pegement e plij ar » beden-ze d'ezi. Deomp da Jesus dre hor » mam : *Ad Jesum per Mariam.* »

Da c'houde, an aotrou persoun a ro, d'an oll bardounerien, bennoz Hon Tad Santel ar Pab.

Da beder heur hanter, Kemperiz a zo var daou renk e kichen ar Grott, Aotrou 'n Eskop

Bernadett

Diamantina, — eun eskopti euz ar Bresil, en Amerik — eo a zoug ar Zakramant, meulet ra vezo ! evit ar brosesion. Tano eo an dud var blasen vraz Itroun Varia ar Rozera : n'euz nemet Kemperiz ha Spagnoled o respount d'ar pedennou.

Dioc'h ar pardaez, ne joum e Lourd nemet

pardounerien Kemper ; n'euz ken nemeto oc'h ober prosession an *Ave Maria*, gant goulou var elum. Ober a reer, evel bep pardaez, troskeuden an Arc'heal sant Mikeal, kana reer ar *C'hredo* dirak iliz ar Rozera, ha da c'houde, an dud a 'z a d'ober eur beden ziveza dirak ar Grott.

« Brema, deomp buan da gouskat, eme meur » a hini, rak sevel abred a rankimp varc'hoaz.
— » Ni on deuz kalz traou da lavaret c'hoaz » d'ar Verc'hez, eme hiniennou, ne velimp » gwele ebet en noz-ma. Ama, dirak ar Grott, » ne c'heller ket beza inouet. Amzer awalc'h » on dezo da gouskat pa vezimp distro d'ar » gear. »

Hag an dud en em ranne, lod a joume dirak ar Grott benniget, lod all a iea d'o zi, hag a gave eno pardounerien all, kousket pell braz a ioa : ar re ne oant ket bet e prosession an noz.

Araok diou heur dorjou iliz Itroun Varia ar Rozera a zo digor, an aotrou Penndu, persoun Lambaol-Guimiliau, a zikour ar bardounerien d'ober an heur Adorasion dirak ar Zakramant, meulet ra vezo ! Komz a ra d'an dud, gwech e gallek, gwech e brezouneg ; bep er mare, an oll, var ger ar beleg, a bed Jesus a vouez huel ; an heur a dremen evel eul luc'heden.

Da deir heur, aotrou persoun ar C'hastellin a gan an oferen bred var eun ton ken huel m'o deuz beac'h ar ganerien o respount : anzao a dleer eo an aotrou Roy eur mestr kaner. An oll a dosta gant urz ouz an daol zantel, hag a

gan, gant eur vouez raouliet peurliesha, ar c'hantikou diveza en iliz.

Da c'houde, ez ear c'hoaz d'ar Grott : eur beden d'ar Verc'hez, eur pok d'an douar, hag en hent !

Kenavezo, Lourd ! kenavezo ar c'henta ! Meulet ha trugarekeat ra vezo da viken ar Verc'hez Dinam !

Gouel Konsepsion Dinam ar Verc'hez Gloriuz Vari a zo bet great gant ar brasa-henor e Lourd ; evelato, ne oa eno, en devez-se, nemet pevar pe bemp mil den. D'ar gouel diveza euz ar Jubile, da lavaret eo d'an 11 a viz c'houevrer 1909, e oa e Lourd 10.000 pardouner : 10.000, en despet d'an erc'h a goueze eb ean. Aotrou 'n Eskop Trevisse, an aotrou Longhin, a roaz d'ar bardounerien bennoz Hon Tad Santel ar Pab : en eskopti Trevisse eo e ganet Pi X. Aotrou Arc'heskop Auch a ganaz an oferen bred en devez-se, eur gurunen gaer a eskibien en dro d'ezan.

El levrik-ma ez euz hano aliez euz an offisou er Grott hag en ilizou savet tost d'ezi, ne c'hell den rei da entent mad awalc'h pegen entanet e vez ar galon eno, peger birvidik e vez ar pedennou, peger kaer eo al lidou sakr : rouez eo ar re ne zaouront ket eno peger mad eo an Aotrou Doue evit ar re her c'har. Eno eo e

c'heller kana gant gwirionez ar c'homzou :

Pors ar baradoz,

A zo digor,

Gwerc'hez, ama, evit tud an Arvor.

Pi IX ha Bernadett

Araok kloza ar gentel-ma, e livirin eur ger berr hag a lakai da dridal kalon gwir zervicherien Itroun Varia Lourd : ober a reer an enklask kenta evit ma teui an Iliz da lakât Pi IX ha Bernadett e renk an dud santel. Abred kaer eo digoret al labour evito : Pi IX n'eo maro nemed er bloaz 1878 ; ha Bernadett, bloaz divezatoc'h.

Ar veleien karget d'ober an enklask evit Bernadett o deuz resevet lavarou daou euz ar gwella testou : gwelet o deuz Jeann Abadie, a ioa gant Bernadett d'an 11 a viz c'houevrer 1858, ha meur a vech all goude ; hag an aotrou Estrade, an hini en deuz skrivet al levr gwirra var Gweledigeziou ar Verc'hez Dinam e Lourd. Marvet int bet o daou, prestik goude m'o deuz diskleriet ar virionez var an traou a anavezent.

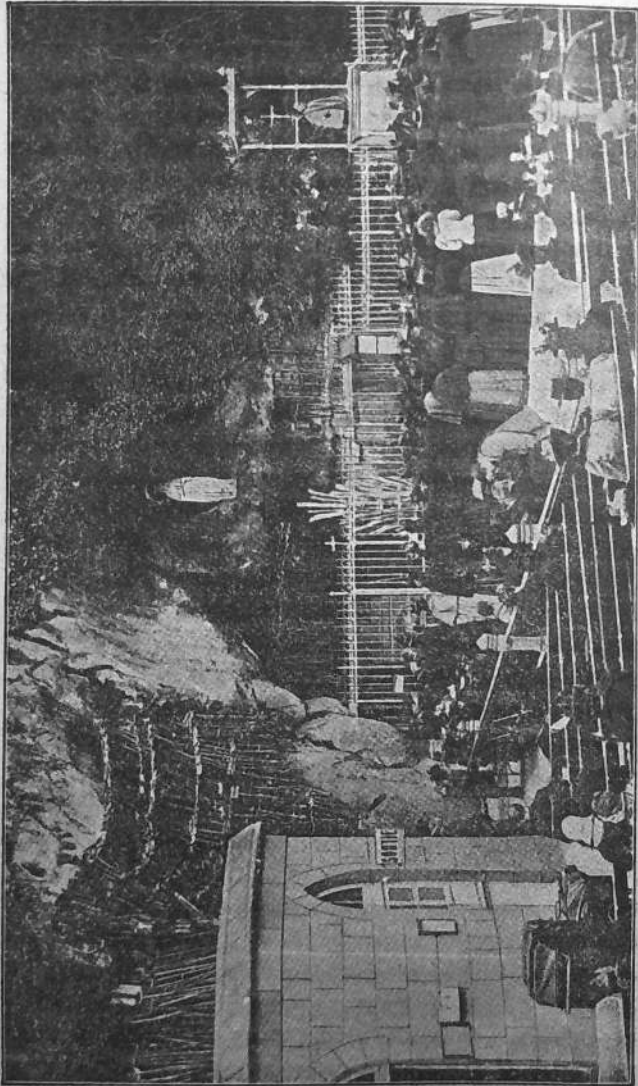
An aotrou Estrade en doa kemeret merkou euz an traou brasa a c'hoarvezaz e Lourd epad an 18 Gweledigez, miret en deuz mad atao ar paperou-ze : lakeat int bet dindan ziel gant ar veleien karget d'ober an enklask, ha kaset

d'Hon Tad Santel ar Pab Pi X. Ar paperou-ze a zo presiuz braz evit ar prosez.

Anad eo e vezo lakeat abred Bernadett e renk an dud santel, ha penaoz ne 'z afe ket buan ar prosez-se da benn, p'e deuz lavaret ar Verc'hez Vari he-unan da Vernadett : « M'ho » rento eüruz, n'eo ket er bed-ma eo, mes er » bed all. »

Mil meuleudi da Vari !

Ar Grott hirio

KENTEL XVIII

Eil prezegen an aotrou Rumeau. Kenteliou ar Verc'hez e Lourd : pedennou, pinijen, pasianted er poaniou. Ar baradoz a vezo d'ar re her gounezo.

« *Hodie gloriosa cœli Regina in terris apparuit ; hodie populo suo verba salutis et pignora pacis attulit.* »

« Hirio, Rouanez an env a zo en em ziskouezet leun a c'hloar var an douar-ma ; hirio e deuz digaset d'he fobl homzou ar zilvidigez hag errez ar peoc'h. »

(Offis ar Velidigez, en eil gousperou).

AOTRONEZ ESKIBIEN, ⁽¹⁾
HOR BREUDEUR KER,

Hel lavaret on deuz dija : ar Verc'hez Dinam a zo en em ziskouezet er c'horn douar-ma evit ar Frans dreist-oll, evelato n'eo ket evit eur

(1) E penn an eskibien a zelaoue ar brezegen e oa : an aotrou Lecot, arc'heskop Bourdel, kannad ar Pab ; en e gichen : an aotrou Ricard, arc'heskop Auch ; an aotrou Schœpfer, eskop Tarbes ; an aotrou Albano, eskop Bethsaïde ; an aotrou Chesnelong, eskop Valence ; an aotrou Eyssautier, eskop ar Rochelle ; an aotrou Izart, eskop Pamiers ; an Tad Dom Miguel Cruze, abbat Sant-Paol er Bresil.

vro ebken eo deut, deut eo evit an oll boblou. Hag an dud dre ar bed o deuz entetet kementse, rak deut int ama euz ar broiou pella: gwelloc'h o deuz great: o veza ma ne c'helle ket an oll dont betek ama, ez euz bet savet dre ar bed aoteriou, chapeliou en honor d'an Itroun Varia Lourd, hag ar Verc'hez trugarezuz e deuz roet grasou ha great burzudou, ama hag ahont, evit diskouez e ra an devosion-ze plijadur d'he c'halon.

Setu perak em euz c'hoant da gomz d'eoc'h hirio euz ar c'henteliou roet e Lourd d'an Iliz a bez.

Keit ha m'e deuz bet an Iliz da stourm ouz he enebourien, eo bet kaer ha skeduz, he merzerien a skuille o goad dre garantez evit Doue, he doktored a sklerijenne ar bed. Varlerc'h ar stourmajou eo deut ar peoc'h, hag ar vertuziou kristen a zo eat var denvallât, var zemplât. P'eo deut ar gristenien da veza lezirek da viret gourc'hemennou an Aotrou Doue, p'o deuz roet kabestr d'o zechou fall, pa n'o doa mui, eur c'halz anezo da viana, nemet an hano a gristen, ar Verc'hez a zo en em ziskouezet e Lourd.

Petra eo deut d'ober?
Doue en doa, mechans, c'hoant da lakât an

dud da garet he vab Jesus evel gwechall, hag evit ho digas da Jesus, e rea d'ezo karet da genta e Vam.

Skrivet eo en Aviel, pa deuaz ar bastored da graou Bethleem, e kavjont ar c'hrouadur gant Mari e vam. « Er c'homzou-ze, eme eun » eskop brudet braz, Bossuet, ez euz eul lezen » hag eur myster. Ar relijion gristen a zo relijion Mab ar Verc'hez Vari; n'ez eer d'ar » Mab nemet dre ar Vam: *invenerunt puerum » cum Mariâ matre ejus.* »

Pa deu pobladou tud da Lourd, n'eo ket eta d'ar Verc'hez ebken eo e teuont, dont a reont d'ezi, hag hi ho c'has da Jezus, evit ma reno he Mab benniget en o c'halon da viken.

Ar Verc'hez en em ziskouez: sellomp outi, rak ar gwel anezi a zo eur gentel gaer evidomp, eb ma ve red d'an Itroun Varia digeri he muzellou. Gwech e sav he daoulagad varzu an env, epad ma talc'h paliou he daouarn pok ha pok, pedi ra. Gwech e sell ouz Bernadett, mouse'hoarzin a ra d'ezi, hag en eur zirilla greun he chapeled, e tesk d'ar verc'hik pedi.

Ar Verc'hez a gomz avechou: selaouomp anezi: « Ar vadelez o pefe da zont ama evidon » epad pemzek dez? » Setu komzou Rouanez an env d'eur paour keaz krouadur. « Ar vadelez » o pefe? » Nag a respet a verk Doue d'an disterra euz ar vugale!

Daoust ha perag eo bet pedet Bernadett d'ober pemzek gwech ar pelerinach-se, nemet evit pedi gant Mari ha dreizi. « C'hoant am euz » e teufe tud, » a lavar eun dervez all ar » Verc'hez, hag e teufent e prosesion. » Perag e deuz great ar beden-ze, nemet evit ma renfe ar beden e Lourd, ar beden eb ean. Hag ar Verc'hez Dinam a lavar d'eomp perak e c'houlenn ar pedennou-ze : « Pedit evit ar bec'herien, » evit ar bed a zo ken trubuillet. »

Hag awalc'h eo an dra-ze ? N'eo ket. Selaouit c'hoaz : « It da lavaret d'ar veleien e tle beza » savet ama eur japel. » Eur japel, da lavaret eo, eun ti da bedi, eun ti hag a vezo gellet ober ennan ar pedennou dirak an oll hag en hano an oll, n'eo ket e kuz eo.

Rak-se 'ta, Rouanez an env en he oberou, koulz hag en he c'homzou, ne deuz klasket nemet eun dra, a gredfet da viana : deski e Lourd ar beden d'an dud. Kenta tra a reer pa bellaer dioc'h Doue, eo choum eb pedi ; hiniennou hag a bedo c'hoaz pa vezint ho-unan er gear, ne gredont mui pedi dirak an oll ; ne gredont ket lakât o zreid en ilizou. Meur a hini, ouspenn ma choumont eb pedi, a gred n'e deuz ar beden vertuz ebet.

Ha Mari a deu, mam an oll drugarez, da zigas da zonz d'ar bed eo eun dever pedi, eo ar c'henta euz an deveriou, eo zoken red pedi evit ma vevo an eneu, evit ma vevo ar boblou. O Grott Massabiell, abaoue m'eo bet diskennet ar Verc'hez Dinam ennout, nag a bedennou ac'h euz klevet, ha peger birvidik int bet !

Pa ro Doue d'eomp gwelet ar pedennou entanet-se, ez oump dinec'h ; ar gaou a zo treac'h en hon amzer, gwir eo ; mes ar gounit diveza a vezo da bedennou ker kalounek. Hag e lavarin gant eskop braz Poitiers, ar c'hardinal Pi : « P'en em glevo an oll gristenien, » pa zavo o mouez an oll goustiansou asam- » blez, galloud ebet, n'euz fors peger krenv e » vefe, ne c'hello enebi. Pa vez kannou etre » daou run, an dud a beden eo o devezo atao » an treac'h diveza. »

Ar Verc'hez en em ziskouez, n'eo ket eur vech ebken eo, mes trivac'h gwech. Perak trivac'h gwech, rak kredi a c'hellomp ne deuz ar Verc'hez Dinam great netra eb abeg e Lourd.

Trivac'h gwech : an teir gwech kenta evit digas da zonz euz an Dreindet Santel, evit merka e tle Mari trugarekât an tri Ferson adorabl da veza savet anezi ken huel : Merc'h an Tad, Mam ar Mab, Pried ar Spered-Santel. Pemzek gwech da c'houde, da zigas da zonz euz pemzek myster ar Rozera, rak an Itroun Varia e deveze atao he chapeled, gwech var he breac'h, gwech en he dourn. Ha dre ma 'z euz kalz tud hirio ha ne anavezont ket ar relijion, hag a zo o vaga kasouni en o c'halon eneb kement tra a zo santel, Mari a lavar d'ezho ha d'eomp e tleer poania da zeski ar gwirioneziou diskleriet gant Doue.

D'an dud o deuz ar feiz kristen, mes ne viront ket ar gourc'hemennou ; d'an dud-se a zo eün o spered, mes brein o c'haloun, ar Verc'hez a zesk ne dleomp ket lavaret mysteriou ar Rozera evel traou difoun ha goullo, mes sonjal enno evit kaout skoueriou da heuil. An hini a lakai doun en e spered mysteriou ar Rozera, a gavo eno kenteliou kaer her sikouro da viret ar vertuziou kristen, e pep amzer euz e vuez ; kenteliou hag a rai d'ezan, mar kar, sevel betek huella pazen ar zantelez. Ia, tud hon amzer a zo o redet eb ean varlerc'h plijadureziou louz ar bed, ne reont nemet sklabeza eun den, ne gavint morse er plijadureziou-ze peoc'h ar galon, peoc'h ar goustians. Kaout a raint er c'hontrol, e kenteliou ar Rozera kiniget d'ezo gant ar Verc'hez Dinam, ar gwir skiant euz ar vuez-ma, a ro d'eomp gourc'hemennou da viret, ha kroaziou da zougen ; mes a laka evelato ar peoc'h en hor spered hag en hor c'halon, en eur zeski d'eomp on deuz eur baradoz da c'hounit.

En eizved Gweledigez (*Itroun Varia Lourd*, pp. 94-101), ar Verc'hez Dinam a lavaraz d'ar baotrez : « Pinijen ! pinijen ! pinijen ! »

Ha Lourd a zo hirio kaera skol ar binijen hag ar boan, Lourd a lavar d'ar bed pec'her ar virionez kenta euz an Aviel : « Nemet pinijen » a rafac'h, emac'h oll kollet assemblez. » Evit poeza muioc'h var ar ger-ze, an Itroun Varia hel lavar teir gwech.

Lezen ar binijen eo a ra d'eomp, pec'herien,

paea hon dle da justis Doue, hor sikour a ra da veza var evez, rak an den a zo dinerz ha ter

Sœur Mari-Bernard

da goueza ; ober a ra d'eomp, erfin, merka hor c'harantez, rak an nep n'eo gwest da c'houzanv netra 'evit eur mignoun, n'en deuz ket evitan eur gwir garantez.

Lezen ar binijen a zo great evit an den, mes great eo, ouspenn, evit ar broiou. Gwir eo, ma 'z eo gwest ar boblou da bec'hi, Doue, en e vadelez, a ginnig d'ezo ar pardoun ; mes da zonzal ho zavetei eo red paea ker avechou : red eo skuill daelou ha marteze goad.

Pehini ac'hanoc'h, kristenien am zelaou, eme c'hoaz an Aotrou 'n Eskop, a c'hello diskleria d'in n'eo ket digant ar boblou eo e deuz ar Verc'hez goulennet pinijen. An dud dizoue a zo o nac'h o feiz dirak an oll, an dud ourgouilluz ne anzavont ket an Oll-C'halloudeg e gweled o c'haloun, an dud digar n'o deuz nep karantez evit o nesa ; an tri rum dud-se a verk d'eomp an tri dech braz a ra d'ar boblou en em goll, ne vezint salvet nemet pa zelaouint mouez ar Verc'hez : « Pinijen ! pinijen ! pinijen ! »

Ha ma c'houlennit diganen, va Breudeur kristen, e pe leac'h ema ar binijen e Lourd, e respountin d'eoc'h : Digorit 'ta ho taoulagad, ha sellit. Ha ne velit-hu ket oll boaniou ar bed-ma dastumet e Lourd ? Ha n'eo ket souez gwelet an oll belerinachou o tigas ama o re glanv, tud euz ar re doc'horra avechou ?

Perak e teuont-hi ama ? Klevet o deuz hano euz madeleziou ar Verc'hez var ar c'horn-douar benniget-ma, hag e teuont da glask ar pare, pe da viana nerz ha pasian-ted. Mes ar Verc'hez, perak eo laouen o velet kement a dud klanv oc'h en em zastum ama, pa 'z eo gwir ne ro ar pare nemet da hiniennou ebken ?

Ar Verc'hez Gloriuz Vari e deuz c'hoant, mechans, da lakât sellou kristenien ar bed oll da bara var an dud a ziwask ar brasa poaniou, evit deski d'an oll pegen talvouduz eo ar poaniou-ze. Ar re glanv — hag ar re all ive — a zesk e Lourd, e saver dre hent ar Groaz betek an huella santelez, gant ma soublo an den da volonteaz an Aotrou Doue ; gwelet e vez zoken ama hiniennou hag a bign var hent ar Groaz, ken huel ha ma c'heller sevel.

Anavezet em euz tud hag o deuz entetet ker mad ama, pegen talvoudeg eo ar poaniou, ma n'o deuz goulennet na beza pareet, na gwelet o foan soupleat ; goulennet o deuz ma teufe o foan da greski, gant ma vefe kement-se eur vad evit silvidigez ar gristenien.

Ha ma 'z euz tud klanv hag a ginnig o foan hag o buez e sakrifis da Zoue, e veler e Lourd tud yac'h hag a ro, int-hi ive, eur skouer a garantez dispar : ar re a entent ouz ar re glanv. Gwelet a reer ama mevellien ha plac'hed evel ma ne veler e leac'h all ebet ; tud hag a zo marteze euz an noblans huel, pe euz ar vourc'hizien pinvidik, hag a zo eun honor evito goulskoude entent ouz ar re glanv. Hi boaz da veza servichet ho-unan, a vez ama o servicha ar re all dre garantez evit Jesus-Christ.

Na burzuduz eo ar garantez kristen ! Ama e veler e gwirionez an dud o veva e breudeur, hag o renevezi ar garantez a zo bet etouez ar gristenien genta.

Pa c'houlenne ar Verc'hez ma teufe ar gristenien d'ober pinijen, daoust ha sonjal a c'helle en eur binijen gaeroc'h eget hounnez? Ha setu perak, Hor Breudeur ker, ni a c'hell diskleria freaz hag huel, e kavo c'hoaz ar Frans tud d'he savetei, etouez an dud a labour hag a boagn evit ar re glanv e Lourd.

Eur ger diveza. Ar Verc'hez Dinam, goude beza goulennet digant an dud e Lourd pedi ha poania, a c'houlenn diganeomp, ouspenn, distaga hor c'halon euz traou ar bed-ma. An den ne deo eur gwir gristen, nemet pa entent mad ema var an douar en eur dremen. Setu perak an Itroun Varia, en drede Gweledigez, a roaz he ger da Vernadett : « Renta rin ac'hanoc'h » eüruz, n'eo ket er bed-ma eo, mes er bed all. »

Na kaerra promessa ! Ene Bernadett a oue leuniet gant al levenez ; hiviziken n'e deuz mui nag youl euz a netra, nag aon rak netra : eun tanva euz ar baradoz a gav var an douar.

Komzou ar Verc'hez Dinam a dle beza hon esperans d'eomp-ni ive : an eürusdet er bed all, ar baradoz evit atao !

Mes piou a respounto e vezo an eürusdet-se d'eomp? Rak evidomp-ni ive, mar befemp sur da vont d'ar baradoz, ar pounnerra kroaziou a vefe skanv da zougen.

Ah! her gouzout a ran, den ebet var an douar-ma, nemet sklerijennet e vefe bet he-

unan gant Doue, n'eo assur da vont d'ar baradoz. Doue a fell d'ezan e teufe an den da grena atao gant aon da goll e gurunen. Mes trugarez an Aotrou Doue a zo ker braz hag e justis, setu perak meur a hini a c'hell gouzout, tost da vad, e vezint salvet. Merkou a zo.

Etouez ar merkou a ra d'eun den fiziout en devezo baradoz eun devez da zont, ema an devosion d'ar Verc'hez. Mar doump eta bugale Mari, e c'hellomp selaou gant ar fizians e doa Bernadett, komzou Mam Doue : « Me ho rento » eüruz, n'eo ket er bed-ma eo, mes er bed » all. »

Ha souezet oc'h ouz hor c'hlevet! An oll doktored, an oll zent zoken a lavar kement-se abaoe m'eo savet an Iliz. Eb goulenn testeni an doktored kosa, selaouomp sant Bernard : « Surra » merk a zo e vezo eun den salvet, eo an devosion d'ar Verc'hez Vari : *Signum certissimum salutis consequendæ, devotio, erga » beatam Virginem Mariam.* »

Sant Bonavantur a zo c'hoaz kalz startoc'h, kalz sklearroc'h en e gomzou : « Piou benag, » emezan, a zo servicher Mari, hennez a zo » ken assur da vont d'ar baradoz, ma c'hell » kredi ema dija ebarz. »

Ha red eo diskleria eo gwir ar c'homzou-ze? Selaouit adarre sant Bernard : he lavarou a zo berr, mes ne vezint dislavaret gant den : « E » Mari e kavomp kement a zo red da gaout evit » hor zavetei; bez' e deuz ar galloud hag ar » volonteiz d'hen ober. »

Hag eun eskop braz euz hor bro, Bossuet, a lavare freaz var gement-se : « Evit ma ve » eun den e tro d'or sikour, e tle beza gal- » louduz awalc'h evit sevel betek Doue, ha » madelezuz awalc'h evit disken betek an dud. » Ar galloud a zo an dourn a gemer, ar vade- » lez a zo an dourn a ro. »

An hini e deuz ar galloud hag ar vadelez-se a zo ar Verc'hez Vari : Mam Doue eo, ha dre- ze ne vezo nac'het netra outi ; mam an dud eo, ha dre-ze ne nac'ho netra ouzomp.

Ah ! va Breudeur muia karet, kasomp hor goulennou d'an hini a zo bet karget gant Doue he-unan d'hor skoazella e pep tra. Touomp ama, dirazi, ec'h henorimp hag e pedimp anezi ; her c'harimp, hag e raimp d'ar re all he c'haret ; e servichimp hag e tifennimp anezi.

Klaskomp ar gwir devosion d'ar Verc'hez, miromp eveldi gourc'hemennou Doue, heuliomp vertuziou hor mam benniget, neuze e teui da vir evidomp komzou kaer, komzou dudiuz sant Alphons Ligori : « Eun ene devot d'ar Verc'hez » Gloriuz Vari ne c'hell ket mont da goll evit » atao ; an devosion d'an Itroun Varia a zo » devosion an eneou a dle mont d'ar baradoz » da virviken. »

Evelse bezet great.

TAOLEN

	Pajen
Eur ger araog	I
KENTEL I. — Hanoiou oll gariou an hent- houarn etre Landerne ha Lourd : taol lagad var ar vro dre ma 'z eer	VII
KENTEL II. — Prezegen Aotrou 'n Eskop Angers : ar Verc'hez a zo en em ziskouezet ama, e Lourd ; karet a ra ar Frans, ha setu perak hor bro a vevo c'hoaz	1
KENTEL III. — Hano zo bet da zerra ar Grott. Tri mil medisin a lavar ne dleer ket miret ouz ar re glanv da vont da glask ar pareans	15
KENTEL IV. — Lourd hag ar vedisined : darn a gred, an darn vrasa anezo ne gre- dont ket : Bernheim, Charcot, Vander Elst, Boissarie. Ne c'heller ket nac'h hiniennou euz ar pareansou : Gargam, Rudder, Marie Bailly	24

- KENTEL V. — Ar vedisined a anzav muioc'h-mui e vez gwelet e Lourd pareansou hag a zo en tu all da vouiziegez an dud des-ketta 47
- KENTEL VI. — Medisined ha tud all a nac'ho ar virionez avechou : Thérèse Freyman — Lasserr ha de Freycinet — Zola ha Marie Lebranchu 55
- KENTEL VII. — Pareansou euz eskopti Kemper : Mari-Ann Pouliquen, Jean-Mari Moullec, Mari-Ann Chapalain, Anna Kersale, Mari-Ann Patinec, Berth Hostis, Paulin Michel, Mac'harit Primel, sœur Justinien 64
- KENTEL VIII. — Pareansou all Kemper : Mari-Renee Quelen, Mari-Ann Guyanvarc'h, Josephe Gueguen, Mac'harit Peran, Mari-Louis Thomas, Amélie Bellec, Mari Lemoign, Mari Jaffré 84
- KENTEL IX. — Pareansou diveza : Anna ar Gall, Clet Carval, Mari Gourmelon. Kalz tud pareet n'int ket anavezet 106
- KENTEL X. — Eienen ar Grott. An duellennou. Ar pinsinou. Lenn vian, 200 barrikennad dour euz ar Grott enni. Lenn veur nao gwech brasoc'h. Kazeten fall koundaonet. Lourd anavezet er bed oll.

- Kommunionou ha pardounerien er bloaveziou 1907 ha 1908 119
- KENTEL XI. — Araog bloaz an anterkantved. Menez an Espelug. Itroun Varia Lourd, pedit evidomp. Tud eb ean e Lourd 127
- KENTEL XII. — Gouel kaer an 11 a viz c'houevrer 1908 : 70,000 pardouner. Kear sklerijennet. Gouel ar 25 a viz meurzh, 15,000 pardouner 136
- KENTEL XIII. — Pelerinach Kemper e Lourd (28 even — 4 gouere). An hent. An devez kenta. 8,000 pardouner Albi. 145
- KENTEL XIV. — Merc'her ha yaou. Pareansou. An diblas d'ar gwener vintin 163
- KENTEL XV. — Gouel ar 16 a viz gouere : 70,000 pardouner en oferen d'abardaez. Pelerinach braz ar Fransizien e miz eost. Prosesion an dud pareet dre vuzud 180
- KENTEL XVI. — Kemperiz e Lourd adarre (11-17 here). An hent. Meurzh ha merc'her vintin. 2,000 pardouner. 185
- KENTEL XVII. — Hent ar Groaz. Prosesionou. Yaou. Distro. Enklask kenta a berz an Iliz evit lakat Pi IX ha Bernadett e renk an dud santel. 195

KENTEL XVIII. — Eil prezegen an aotrou
Rumeau. Kenteliou ar Verc'hez e Lourd :
pedennou, pinijen, pasianted er poaniou.
Ar baradoz a vezo d'ar re her gounezo 205

Taolen 217

Pardoumerien Kemper ha Leon bodet en dro d'an Aotrou 'n Eskop ha da renerien ar pelerinach (1 a viz gouere 1900)

Pardounerien Kemper ha Leon bodet eo dro d'an Aotrou 'n Eskop ha da renerien ar pelerinac'h (1 a viz gouere 1888)